

ESZTERGOM ÉS VIDÉKE

TÁRSADALMI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

ALAPÍTTATOTT 1879-BEN • ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: DR. KÖRÖSY LÁSZLÓ
MEGJELENT 1944-ig LXV Évfolyam • 2007-ig XXII Évfolyam
ÚJ SOROZAT • IV. Évfolyam I. Szám

2016/I

Tartalomjegyzék

Horváth Gáborné: „Kell egy szó...”	1
Wernke Bernát: <i>fáklyáit karolva</i>	2
Vércse Miklós: <i>Elhunyt Nyilasi Tibor festőművész</i>	2
Zoltán Bárkányi Valkán: „Kesztölc az én szülőhelyem, őseim földje...”	3
Horváth Ödön: <i>Rondó</i>	5
<i>Visszafelé</i>	5
<i>Mint Lilliputban</i>	5
<i>Nem vagy itt</i>	5
Zoltán Bárkányi Valkán: <i>A pince</i>	6
Vércse Miklós: <i>Piktorok között</i>	9
Wernke Bernát: <i>szende menedék</i>	10
<i>ide szállt peremén</i>	10
<i>dús nessel</i>	10
<i>oldódott szállingózások</i>	10
Matúš Mészáros: <i>Isadora rigolyái</i>	11
Szulényi Mária Valéria: <i>Ez erős kávé volt</i>	17
„...nem harangozok neki...”	17
<i>Telitalálat</i>	18
Kissné dr. Kovács Adrienne: <i>Szondi és a néphagyomány</i>	19
Németh Zoltán: <i>A tér és az idő tágítása a kortárs szlovákiai magyar irodalomban</i>	26
Ambrus Margit: <i>Élet a XX. század első évtizedeiben Székelyföldön (2. rész)</i>	32
H. Túri Klára: <i>Arc az atomizált végtelenből</i>	38
<i>A somlyói búcsú napján</i>	38
Horváth Gáborné: <i>Túlparti könyvespolc</i>	39
Dr. Gönczöl Lászlóné: <i>Gondolatok H. Dobos Mária: Átívelő hidak című könyvéről</i>	40
Csiba Zsolt: <i>Ménrót király</i>	41
Héregi Eszter: <i>A nyúl dala</i>	50
<i>A vers</i>	50
<i>Itt most</i>	50
<i>Hajnal</i>	50
Sebő József: <i>Az Esztergom és Vidéke – harminc év múltán</i>	51
Héregi Eszter: <i>Mondd el!</i>	52
<i>Égig érő fa</i>	52
<i>Csendélet</i>	52
A. Bak Péter: <i>Művészcsaládok II.</i>	53
Peter Ďurkovský: <i>Szilvi meg a tükör</i>	56
Horváth Gáborné: <i>Konyhakalendárium</i>	60

Nyilasi Tibor: Amonasro (mozaik)

„Kell egy szó...”

Nyilasi Tibor emlékére

Egyesületünk sokszínű tevékenységében minden nyáron várva várt – és szeretettel teli – esemény a gyermek-művész-tábor. A színhely üde levegőjű, egészséges, szép és kellemes vidék. Nemcsak a gyerekek, hanem a felnőttek, a kollégák is egyaránt kedvelik mind az évente ismétlődő, nyugodt állandóságot, mind pedig a váltakozást: az újonnan érkező alkotói személyiségeket. Itt ismerkedtem meg *Nyilasi Tiborral*, aki, amikor tehette, évente besegített. Új és különféle művész módszerekkel, alkotásmódokkal ismertette meg környezetünk különféle korú gyermeknemzedékeit. A kellemes nyári esték ismerkedésre, társalkodásra is ösztönöztek. Generációs találkozásnak is nevezhetnénk az elhangzott, múltba néző gondolatcseréinket. Mert csaknem egyidős fiatalok voltunk mi is akkor, amikor – idézve önmagamról – A keresztutak (2008) című könyvem 51. oldaláról: „Jellem- és tudatformáló idők jártak. Ha lány halt meg, „özvegy vőlegények” maradtak a fiúk. De volt olyan lány is, akit elhagyott a vőlegénye és meredeken balra kanyarodott az életúton. Volt, aki ment – nyugatra és volt, akit vittek – keletre.”

Tibor igen „hosszú út porából” vett magának köpönyeget és más kontinensre került. Sok-sok év után jöhetett csak vissza büntetlenül a hazába. Szülőfalujában itthon fellelte rokonságát, és nyári lakot is birtokolt Klastrompusztán, a hegyoldalban. Szimpatikus alkotói egyéniségével új kortársbarátokat is talált. Főként a mostani 80-asokat, akikkel évről évre találkozott. Jómagam Révkomáromban, Kesztlőcön és Esztergomban gyönyörködtem Tibor mélységesen elgondolkoztató képeiben.

Az egyik nyáron családi ismerkedésre is sor került Pilisszentléleken. Édesapja kíséretében megjelent – mert tényleg szép jelenség volt – Tibor kisebbik leánya, Lídia. Akkoriban topmodell volt Franciaországban, és világhírű divatfolyóiratok címlapján láthattuk őt pompázatos ruhákban. A táborban egyszerű, karcsú szépséget mutatott. Kicsi, magasított kontyfrizurával, ami kiemelte és figyelemre méltatta hattyúnyakát. Ám ha az asszonynépek összejönnek, miről másról ne esne szó, mint a konyháról. Tibor azon csodálkozott, milyen ízletes tud lenni itthon a sültpaprikás rántotta. Lidike a krumplit dicsérte, de csak egy-két étékfogást ismert belőle. Néhány receptet gyorsan megfogalmaztam neki. A következő nyáron pedig krumplis receptkönyvet küldtem az édesapjával. Időben ezután, hogy-hogy nem, könyvek kötötték össze a barátunkat. A kereszt-utak című kötetemből Tibor

két példányt vett, mondván: kell neki egy, télen, Kanadában és egy nyáron, Kesztlőcön, itthon. Nagy kitüntetés volt számomra ez a vásárlás! 2008 karácsonyára ajándékkönyvet és üdvözlétemet küldtem a családnak. Aki külföldön kénytelen élni, tudom, hogy minden hazai postai küldeménynek örül. Tibor gyorsan visszaválaszolt a beköszöntő 2009. évi, az általa Kesztlőcön szerveződő Nemzetközi alkotótábor reményében. Értékelte, hasonlított, összevetett és alkotói önvallomást közölt a haza, a műalkotások és a jó barátok egyszerű szeretetével megáldva. Érdekes mindannyiunknak elolvasni. Íme, a levél.

Kedves Mária, végtelenül megörültem a nagy ünnepekre szóló könyv-ajándéknak s a jókívánságnak. Én is viszont kívánok Boldog Karácsonyt s kitűnő egészségben gazdag 2009-es esztendőt, még nagyon sok kitűnő irodalmi alkotással. Igen, nagyon megszerettem a Mária írását, a sokrétű témakörét. Talán, mert én is így kreálok. Mindenben találok magamnak szépet és csúnyát, s ha az élet nem lenne annyira teli, figyelmet elterelősséggel; ami nálam igen zavaró, többre is volnék képes. OTTHON vagyok a legtermékenyebb. Kollégáim mind beleváló festők, akikkel szeretek dolgozni. Alig várom a nyarat, hogy szülőfalumban, Kesztlőcön is dolgozhassak a kollégáimmal. Alkotótáborunk ott is sikeres lehet. Mária is tud majd velünk alkotni, vagy velünk elbeszélgetni. Nyaranként július harmadik hetében tervezzük a Nemzetközi alkotótáborunkat. Először csak öt fővel. A község csak ennyit tud eltartani. Örülök, hogy Lábik Jani barátom mindenről referált. Ő az én tapasztalt tanácsosom.

Maradok szeretettel, máris várva a szép hazai nyarat, mert itt félméteres hóval vagyunk letakarva, ami szép is meg fárasztó.

Nyilasi Tibor és családom: Donna, Etelka és Lídia

Most pedig elérkezett a búcsú órája. Első kívánságom az élőknek is szánom: szeretném, ha szülőházad falát ezután emléktábla díszítené. Megérdemelnéd, hogy szülőfaludban állandó emlékkiállításod legyen a jövő nemzedékek számára. Nyugodjál békében ott, ahol örök helyet adott Neked a föld! Emlékedet szeretettel megőrizzük.

Nyilasi Tibor: Kompozíció (mozaik, üveg és kerámia)

Wernke Bernát

fáklyáit karolva

(Nyilasi Tibor emlékének)

a finom hevével táplált
lázas, soha le nem
ereszthet... sivár hajdanák,
léptek, újba lebegtetését
sejtetve... döngő sivatagok
ernyeteget is hozva
éberbe, mikor ziháló
forgatagok hordozó
fátyla, lobogott
éjszakájába... mély
mozdulatok fésületét
kezében tartva, borúra
sosem hajladoztatva,
léptetne serénybe, álmodó
áhítások

ölébe... és
szökkenve zenél, az
ecset, gördülő
színeivel
kihűlhetetlenbe...

vergődő titkát
fellegítve, Kesztlőc
rágomolygón fűrtöző
fáklyáit, karolva

örökre...
hisz onnan indult,
örvényébe visszatiport
országából

kitündöklőn...
mély kapuk hajladoztak
utána, átfonódón

sugaras
világába...
minek fényében, önnön
mezsgyéjére születtek, az
egykori remegések, ütemek
kiemelkedéseiben... üde
hangok tapasztotta, gályák
gyengédeiben, a kanadai
óceán partjánál zendületbe
esve... mikor iram lüktet, a
vérerekben, az emigránsok
édes, keserű kenyerére, a
körbelengő vergődéseket

pazar
pihékkel
övezve

Vércse Miklós

Elhunyt Nyilasi Tibor festőművész

Kesztlőc gyászol. A karácsony előtti napon szomorú hír jött a kanadai Hamiltonból a pilisi Kesztlőrc: nyolcvanadik évében elhunyt a falu szülőtte, Nyilasi Tibor festőművész. Megbékélve sorsával, súlyos betegségével, csendben hunyt el a hamiltoni kórházban.

Kesztlőc gyászol. Annak ellenére, hogy a neves festőművész közel hatvan esztendővel ezelőtt elhagyta szülőföldjét, mert félt az új rezsim megtorlásától, és biztonságosabb otthonra lelt a tengeren túl. 1966-tól azonban egész mostanáig nyarait itthon töltötte, dolgozva, alkotva. Kesztlőc siratja híres szülöttjét. Méltó nyomot hagyott maga után: mozaikjait. A kesztőlci templom oltárképe a legmonumentálisabb mozaikoltár Közép-Európában, s a templom falait díszítik Cirillt és Metódot ábrázoló mozaikképei is.

Nyilasi Tibor személyében egy Európa és Amerika számos országában ismert és elismert képzőművész távozott örökre. Művei azonban mindkét földrész különféle képtáraiban és magángyűjteményeiben továbbra is hirdetni fogják Kesztlőcünk szülöttjének kivételes művészi adottságát és teljesítményét.

A művész végső búcsúztatása Kesztlőcön lesz július 16-án, 16 órakor. Tisztelet emlékének!

Nyilasi Tibor: Szent Cirill
(mozaik, Zoltán Bárkányi Valkán felvétele)

„Kesztölc az én szülőhelyem, őseim földje...”

Nyilasi Tibor, a kanadai Hamiltonban élő festőművész csaknem fél évszázada a Pilis-hegy aljában, Klastrompusztán lévő nyaralójában tölti a nyári hónapokat. Ide jött idén nyáron is, súlyos szívoperációja után kissé lefogyva, de tele alkotó kedvvel, gazdagodva egy további kanadai szakmai elismeréssel is. Az év elején az ő „Ikoni szereplők és formák” című olajfestménye kapta a kanadai Haldimand Megyei Múzeum első díját. A szakmai zsűri harminc kanadai művész közül, akik részt vettek a múzeum által meghirdetett országos képzőművészeti versenyen, Nyilasi Tibor alkotását díjazta a legmagasabb elismeréssel.

A klastrompusztai nyaralóban találkoztunk. Itt – ahogy sejtettem is – csupán életművének töredékét láttam. A művész természetesen csak festményeinek kis hányadát mutathatta meg nekem, mert valamennyi alkotását ő maga sem láthatja. Legjobb munkáinak túlnyomó többsége ugyanis Földünk különböző helyein található. Ha az érdeklődő mégis csak látni akarná ezeket, útra kellene kelnie, mondjuk Kesztölcről, a Szt. Kelemen templomból – ahol a oltáron látható a névadó szent csodatételét ábrázoló monumentális mozaik, valamint a templomban Cirill és Metód mozaikképe –, s vándorútját a Hamiltoni Galériában (Art Gallery of Hamilton) fejezhetné be. Útközben számos megállót tehetne magán- és állami gyűjteményekben. Első lehetne a közeli Balassa Bálint Múzeum Esztergomban, a Magyar Nemzeti Galéria, a duna-szerdahelyi, a párkányi galéria, sok magángyűjtemény Szlovákiában, Közép-Európában, sőt a művész akvarelljében is gyönyörködhetne az angol királynő Windsor-gyűjteményében és a kanadai Ontarióban az egészségügyi minisztérium monumentális mozaikképében.

Nyilasi Tibor 1963-as kanadai első önálló kiállítása után további 57 önálló bemutatkozásával és 72 csoportos kiállításon való részvételével el-

nyerte Európa és Amerika államai művészetkedvelő közönségének tetszését és elismerését.

– A Szlovákiában magyar nyelven megjelenő Atelier képzőművészeti folyóirat szlovák származású magyar festőművészként méltatja.

– *Én soha nem tagadtam meg, soha nem hallgattam el szlovák származásomat. Ellenkezőleg, büszke vagyok kesztölci szlovák elődeimre, akiknek életem köszönhetem, s akiknek eredeti vezetéknevük Nida volt. A nagyapám magyarosította meg nevét, valószínűleg a két világháború között. Erről nincs írásos dokumentumom. Tudom azonban, hogy apám idősebb testvérei Nyida Rozália és Nyida József alakban írták nevüket. Úgy vélem az ipszilon alapján, hogy a helyi jegyző, az első világháború előtt vagy után a magyar ábécé szerint írta át a kesztölci szlovák neveket.*

– Mit jelent önnek szülőfaluja, Kesztölc?

– *Mindent. Kesztölc a szülőfaluam, elődeim földje. Itt, a Pilis alatt születtek a szüleim, nagyszüleim és dédszüleim. És itt születtem én is, itt éltem húszéves koromig. Annak ellenére, hogy már közel hatvan éve kanadai állampolgár vagyok, számomra Kesztölc és ez a táj a hazát jelenti. Nem túlzok, amikor azt állítom, hogy Kesztölc készített fel utamra, neki köszönhetek mindent, amit életemben*

elértem. Ma már jó szívvel gondolok a gyerek- és serdülőkorom nem éppen könnyű éveire is.

Igen, azokat az éveket nem tudja feledni. Már kisdiákként kitűnt rajzolási tehetségével, de középiskolai tanulmányokra nem is gondolhatott. A szocialista iparnak szakmunkásokra volt szüksége. Esztergályos inasnak vezényelték Csepelre, majd Esztergomba. Tizennyolc évesen itt kezdett dolgozni a gépgyárban, de mert művelődni vágyott, beiratkozott a dolgozók gépipari középiskolájába. Az esztergályos szakma soha nem érdekelt, annál inkább vonzotta a művészet: a képzőművészet, a színművészet, a zene és az ének. 1955-ben jelentkezett a Színművészeti Főiskolára, ahol két rostán megfelelt, de a harmadikra az 1956-os események miatt már nem került sor. A forradalom leverése után barátjával, egy kiszolgált határőrrel, aki jól ismerte az utat Ausztriába, könnyen átjutott a bécsújhegyi gyűjtőtáborba.

Nyilasi Tibor: Szent Metód
(mozaik, Zoltán Bárkányi Valkán felvétele)

– *Mint minden fiatal, én is szabadság után vágytam* – mondja a művész. – *Két-három tucat kesztölci fiúval, akik féltek a kommunisták megtorlásaitól, elhagytuk szülőföldünket. Milyen keservesen könnyörgött és sírt édesanyám, hogy ne menjek sehová! El kellett mennem, én is féltem. Néhány hónapig Ried városkában voltam, ahol a fiatal osztrák fiúkat tanítottam népi táncra, amelyet még a kesztölci népi együttesben tanultam. Innen Franciaországba kerültem, s rövid idő múltán a hivatalok engedélyével Kanadába hajózhattam, mert ott Hamilton városában élt apám nővére. Ő szerezte nekem az első munkahelyet, segédkertész lettem egy kertészetben. Néhány hónap múlva elutaztam Torontóba, ott egy emigráns magyar színészekből álló csoporthoz csatlakoztam, és a munkatársuk lettem. Terveztem és készítettem számukra a díszleteket, felléptem velük színészként is, hordtam a kellékeket, a csomagokat, egyszóval csináltam mindent, amit kellett. A Kanadában élő magyarok előtt játszottunk. A vándorszínészek életét éltük. Megjegyzem, hogy a színészek között ismert személyiségek is voltak, mint a komikus Pongrácz Imre vagy Vaszary Piri színész. Nekem Hajdú Margit operaénekesnő és zongorista segített legtöbbit, aki fiaként gondoskodott rólam.*

Nyilasi Tibor vándorszínészi pályájának súlyos tüdőbaj vetett véget. Brantfordba került szanatóriumba, ahol másfél évet töltött. Gyógyulása után ott maradt segédmunkásként a szanatóriumban, majd ápoló lett. Doktor Richard Start felfigyelt rajzkészségére, feltűnt neki, hogy az egykori páciens egyre-másra rajzolta meg a betegek portréját. Mivel őt magát is érdekelte a képzőművészet, akvarelleket festett, meghívta Nyilasi Tibort, hogy menjen el vele tanulmányútra Japánba, majd beíratta őt Torontóban az ottani képzőművészeti főiskolára (Ontario College of Art).

– *Főiskolai tanulmányaimat teljes mértékben az egészségügyi minisztérium fedezte* – folytatta a művész. – *Ezt is Start doktor intézte el, akit joggal tartottam második apámnak. A főiskolát kitüntetéssel végeztem el, s azt hittem, ezzel megnyílik előttem az egész világ. Sajnos, olyan műhelybe kerültem, ahol csak plakátokat rajzoltunk és nyomtattunk. 1966-ban világkiállítás volt Kanadában, ekkor hozták létre a Niagara Múzeumot, ahol az angolok és franciák őslakosok elleni harcait akarták bemutatni. Itt kaptam munkát, mégpedig szobrászatit: életnagyságú indián alakokat és lovakat készítettem. Mivel szorgalmasan és becsületesen dolgoztam, anyagi támogatást kaptam, ami lehetővé tette, hogy végre hazalátogathassak szülőföldemre.*

Nyilasi Tibor a főiskolán szerzett diplomája után a Torontói Egyetemen folytatta tanulmá-

nyait pedagógiai szakon, hogy középiskolában képzőművészetet taníthasson. Tanulmányai után hosszabb időre Németországba utazott, hogy az akvarellfestészet fortélyainak tanulmányozása mellett elsajátítsa a kőből készült fali mozaikok készítésének mesterfogásait is. Elvárásolták az ősrégi mozaikművészet lehetőségei. A mai napig is a már említett kesztölci mozaikol-tárképet tekinti fő művének.

A művész középiskolai oktató munkája mellett szorgalmasan alkotott és sorra rendezte önálló kiállításait. Számára feledhetetlen maradt a szülőfalujában, a kesztölci falumúzeumban 1970-ben rendezett kiállítása már csak azért is, mert ez volt az első kiállítása Magyarországon. Jelentős volt számára az esztergomi Balassa Bálint Múzeumban rendezett kiállítás is, amely a kanadai kormány támogatásával valósult meg. Örömmel emlékezik a kanadai Hamiltoni Galériában 1979-ben rendezett kiállítására: általa vált ismertté neve egész Kanadában, s tagja lett a Kanadai Akvarellisták Társaságának.

– *Az akvarellisták főleg tájakat festenek, az ön képei azonban rendkívüli emberi vitalitást, dinamikát, mozgást sugároznak.*

– *Engem mindig érdekelt az emberi test, annak anatómiája, főleg a változatos mozgás és viselkedés. Ez kiapadhatatlan forrása alkotásaimnak. A vázlatfüzet az én elmaradhatatlan barátom, mindig magammal hordom, hogy használhassam a legváratlanabb helyzetekben, megörökíthessem azt, amit éppen látok, ami leköti fantáziámat: vonatban, várótermekben, vendéglőkben, az utcán és másutt, mint egy igazi paparazzo, csakhogy én fényképezőgép helyett ceruzával „vadászok”. Ezek a megfigyelések, közvetlen helyzetek szolgálnak témaként akvarelljeimhez.*

– *Kilenc éve nyugdíjas. Hogy telnek napjai?*

– *Amikor elbúcsúztam kollégáimtól, megkérdezték tőlem, mit fogok csinálni nyugdíjasként. Elárasztom a világot akvarelljeimmel, mondtam nekik. Megszállottként dolgozom, nem múlik el nap, hogy ne festenék. Kanadában éppúgy, mint Kesztölcön, ahol 1966 óta nyaraimat töltöm.*

Kesztölc 1966 óta merít szülöttje, Nyilasi Tibor tehetségéből. Önzetlenül segíti földijeit, a kesztölcieket. Tíz éven át vezette a diákok és az ifjúság képzőművészeti taborát, kezdeményezője és vezetője volt két nemzetközi képzőművészeti „plein air” tábornak. A Szt. Kelemen-templomot a már említett három mozaikképe díszíti. A művész, ha itthon tartózkodik, énekel a kesztölci szlovák kórusban és fellép velük, ahová csak hívják. Nyilasi Tibor 2001 óta a „Kesztölcért” kitüntetés tulajdonosa és a falu díszpolgára is.

(Vércse Miklós fordítása)

Horváth Ödön

Rondó

Porból lettél, porrá leszel;
de addig még sokat eszel.
Sokat iszol, sokat alszol,
míg a halál meg nem karcol.

Ha a halál már megkarcolt,
befejezheted a harcot.
Levetkőzhetsz, ágyba fekhetsz;
jobb, ha minden tervet elvetsz.

Nincs értelme tervezésnek;
vége szakad az egésznek.
Bárhogy szorongsz, bárhogy féled,

beteljesül az ígéret.
Már egy óra, annyi sem kell:
porból lettél, porrá leszel!

Visszafelé

Elvitte titkait. A sír kagylója
összezárult. Talán még visszaszólna,
de a mélység már odaült nyelvére.
Kőágya örök és mozdíthatatlan;

beleszédült a nyomtalan világba.
Romlandóság: pokolig kövezett út,
vagy a kékségbe igyekező búcsú;
elrendezettség vagy mosolytalanság,

kételyek közé gabalyodó lélek?
Mi marad még, ha oly gyorsan elhallgat
a szó, és mind elhalkulnak a léptek?

Csak a kereszt fénylik a délutánra
előbújt napban; csak a késő őszi
bágyadtságot kellene elviselni.

Mint Lilliputban

Számunkra már az is siker,
ha néhányszor összefogódzunk
s álldogálunk, de ez a pózunk
kimerítő, ha várni kell.

Mint Lilliputban Gulliver,
számtalan kötéllel birkózunk,
pedig töméntelen a dolgunk
a tudat rejtelveivel.

Közben az élet tovafut
velünk együtt, de nélkülünk is;
lábnyomunkat a föld beissza.

Vajon az ember hova jut,
ha mélyen alszik s messze tűnt, kis
álmait áhítózza vissza?

Nem vagy itt

Az ős igéit hallgatom: szállongó
lomb jajszavát, a beérett gyümölcs
váratlan puffanását, ködbe omló
kertek halk pattogását és a bölcs

fenyők örökzöld sóhaját; ezerszer
elzokogott dalok visszhangjait,
a búcsúzó táj sikolyát, a nyersen
felhangzó, rövid zsoldárt: „Nem vagy itt!”

Ó, nem vagy itt, és tudom, soha többé
nem is jössz már; a tér mögé szorultál.
Vaksötétbe, ahol üres a föld.

Fojtogató füst leng, s mindent betölt,
mert egyetlen világ maradt, a csöndé.
Így öltél meg, pedig nem is akartál...

A pince

Alig pirkad, a falu még alszik. Kara Jozef szövetekezeti nyugdíjas erélyesen lelöki magáról a nehéz dunyhát, leengedi az ágyról a lábát, és ösztönös mozdulattal dugja elnyútt bocskorába. Ilyenkor bizonyára nem volt egy lélek sem a faluban, aki ennyire korán lábon lenne. Az öregség ébreszti, nyitogatja a szemét.

De hát minek is heverészne tovább, gondolta, hiszen éjfélről szinte le sem hunyta a szemét, csupán hánykolódott az ágyában. Meg fulladozott, és egész idő alatt csak köhécselt. Az átkosan rövid alvás után gondolatai a régen kitaposott ösvényen indultak el. Már több mint négy esztendeje, amikor örökre itt hagyta hú társa, ugyanaz jár az eszében, az idő kérlelhetetlen múlása, a vég közeledte, amitől már rég nem fél. Inkább ellenkezőleg, várja, ő maga óhajtja. Hiszen eleget élt már, maholnap ünnepli a nyolcvannyolcadikat. Hosszú idő ez, nagyon. Érzy, hogy napról napra gyengébb és tehetlenebb. Ez az állapot mindig elkészeríti, és ilyenkor akarva-akaratlan a halálra gondol. Sőt, éjszakánként még beszél is hozzá. Alig szundít el a meleg dunyha alatt, az udvaron az öreg vak kutya felvonít, erre nem egyszer fel is ébred. Fülel, hallgatózik, lépteket hall, majd megnyikorodul az ajtó. Hinni kell a szemének: ott áll az ágyánál a kaszás! Odahajol hozzá és megérinti a vállát. „Mennem kell?” – kérdi tőle bátran, de a kaszás csak néz, mintha semmit sem hallana, s amilyen hirtelen megjelent, oly gyorsan el is tűnik, s ott hagyja őt gyötrődni megalázottan, továbbra is bizonytalanságban.

– A nap még sehol, s én már holtfáradt vagyok – jegyzi meg hangosan Kara Jozef. Igen, hangosan, és nem kell csodálkozni azon, hogy magával társalog. Négy éve annak, hogy egyedül van otthon, s ha hangos szót akar hallani, magában beszél. Már meg is szokta, hatásos gyógyír ez a magány nyomasztó terhe ellen.

Lassan az ablakhoz tötyög, meglepetten és nagy sajnálattal látja, hogy fehér hótakaró lepi az egész udvart, sűrűn havazik, mintha valaki fent az égbolton rázná hatalmas dunyháját. A hópelyhek egymás után hullanak mindenre, amit csak lát az ablak üvegén át a lopakodó pirkadatban. „Este már fagyott, az éjszaka is hideg volt, ez a hó már megmarad” – gondolta kedvetlenül. S magában már le is mondott róla, hogy elmenjen a pincéhez, ahogy tervezte, amit nagyon sajnált, mert mára már, éppen vasárnapra, egy kortynyi bor sincs a házban.

– Mégiscsak megyek, persze, hogy megyek! – buggyant ki az öregből, és lábát máris nehézke-

sen gyömöszöli a viselt csizmába, felveszi a jócskán kopott, nehéz télikabátot, és egészen a fülébe húzza a molyoktól már itt-ott kirágott báránybőr kucsmát.

Kara Jozef lélekben már felkészült a pincéhez vezető út gyötrelmeire, az ajtó elé állítja a háromliteres demizsont, aztán megragadja a veszőseprűt, és a kiskapu irányába kezdi söpörni az utat. Lassan halad, a seprű nyomán röpök a frissen hullott hó. A kiskapuban fáradtan szuszszan egyet, aztán határozott léptekkel elindul a demizsonért.

Az öreg a hidegtől görnyedten ballag a kihalt utcán a felvégre, ahol a pincesor kezdődik. Az egész testét átjárja a hideg szél, ami a Fehérszikla felől süvít és végigsöpör az egész falun. Kis idő múltán már gyorsabban liheg, az orrából, a szájából pára száll.

– Ugyancsak nekiveselkedett... Szinte vág... – röppent ki belőle. – A kutyát se verik ki ilyenkor – mondja magában, és bánja már, hogy meggondolatlanul elhagyta az otthoni meleg konyhát. Úgy tűnt neki, hogy már nagyon régen csörtet a hóban. Szilárdan érzi, hogy léptei lassulnak, hogy tovább már nem bírja, mert a lába mintha ölmosodna. Meg kellett állnia. Ahogy kiegyenesedett és felnézett, a korai szürkületben látta, hogy hála Istennek, már itt a falu vége, pontosabban az utolsó előtti ház, ahol a hatalmas hársfa alatt kőkereszt áll. Mint gyerekkorában mindig, most is keresztet vetett, ahogy az apjától látta. „Istenem, hányszor elmentem én itt a kőkereszt mellett” – jutott az eszébe. Szinte megszámlálhatatlan. Akkor, gyerekkorában, amire világosan emlékszik, fogta apja meleg kezét, úgy mentek kipirult arccal a pincéhez az elődeik nyomát őrző ösvényen. Most is, sok évtized múltán érzi lelkében azt a biztonságot és védelmet, amit az apja meleg tenyere sugárzott.

Kara Jozef megállt, s emlékei közt keresi apja ábrázatát, de az valahogy a homályba vész. Nem képes életre kelteni az annyira ismert arcvonásokat, az apja mintha nem is élt volna. Az az érzése, hogy egy alig átlátszó függönyön át néz rá, és csak elmosódott, láthatatlan arcú alakot lát. Hol van már az apja meg a többiek, akik valamikor előtte itt jártak? Mind odavan, egyedül maradt, egyes-egyedül, mint ez az öreg hárs óvja híven a kőkeresztet. Ez is kidől majd egyszer, mint ahogy ő is, csak hogy ő sokkal előbb, mint ez az óriás fa.

– Elég, félre az ilyen hiábavalóságokkal! – kapott észbe, s ahogy jobban körülnézett, meglepte a kibontakozó, szépen láthatóvá váló táj. Igaz, a havazás nem szűnt meg, a sötétszürke hófelhőkből szüntelenül hullott, és vastagon befedte a jól ismert környéket. Aztán a gyászos fekete madarakra, károgó varjakra lett figyelmes,

amint a behavazott falu fölött szálltak, aztán a rétek irányába húztak a közeli Kémény-szikla felé, ahol eltűntek a szeme elől.

Az öreg folytatja útját, fújtat az erőlködéstől, de bátorítja a tudat, hogy minden lépésével közelebb kerül a pincéhez, aminek ölében, mint mindig, most is menekvést talál. Minden tizenöt méter után megáll egy kicsit, hogy pihenjen. Ilyenkor bütykös ujjával megtörli a fagytól megdermedt bajuszát, és tekintetével elkalandozik valahová a magas sziklák fölé, ahol előbb eltűntek a varjak. Testét a hideg rázza, ami egyben hajtja is tovább. Meg sürgeti a vágy a gyertya pislákoló fénye, saját borocskája után, ami a viaszgyertya lángja mellett oly csábosan kínálja magát az üveg pohárban. Már nem gondol az út keservére, a hidegre, a hóra, a túlfáradt testére, hanem az örömré, ami mindig várja a pincében. Minél közelebb kerül hozzá, annál bizonyosabb, hogy ezért az örömré útra kelne akkor is, ha cigánypurdék potyognának az égből. Kara Jozef részére ez az egyes-egyedüli, aminek az életben még örül, s ezt nem hagyná ki a világért sem. Ennyi és semmi más, mert a női öl melege élete is rég odavan. Számára a gyönyör hóforrása már kihűlt. Eltemette hajdani erős vágyát, hogy vigasztalást nyerjen az asszonyi ölben, ez az emlékek mélyére került, amely, ha néha egy

pillanatra vissza is tér, amely gyorsan lobban, oly hamar ki is alszik, elszáll, mint a füst.

Az öreg végre kifújhatta magát a présház ajtaja előtt, amit csak nehezen tudott fél kézzel kinyitni, a másikban a demizsont szorongatta. Néhányszor dobbantott a lábával, lerázta magáról a havat, aztán határozottan lépett a présház homályába. A gyertyagyújtás után ösztönösen szétnézett a helyiségben, hogy minden úgy van-e, mint egy hete itt hagyta. A szemle után most is összeszorult a torka, mert az eredeti berendezésből mára már alig maradt valami. Az igazat megvallva nincs is rá szüksége. A pince díszét, a hatalmas sváb prést, amit a nagyapja után örökölt, ma már a falumúzeum látogatói csodálják. Ott áll az udvaron, tető alatt a maga szépségében, felújítva, átfestve. Olvasható rajta nagyapja neve szépen belevésve a gerendába: Jozef Kara, s a szomszéd falubeli sváb mester megörökítette a készítés évét is: 1883. Mit kezdene ő az olyan eszközzel, aminek csak a kőből faragott alja lehet vagy négyszáz kiló. Neki már nincs szüksége semmilyen présre. A szőlőjéről már rég lemondott, s azt a kétszáz kilónyit, ami a kertben terem, kipréseli a szomszéd, és a mustot még el is hozza a pincébe. Ennyi éppen elég egész évre, többre nem is lenne szüksége. Egy hétre három liter. Semmi több. Ebből néha még a szomszéd-

Nyilasi Tibor festménye

nak is jut egy-egy pohárral. Túladott a puttonyon, a kádon, a mérőn meg a hordókon is. Amit lehetett, eladott, ami maradt, elosztogatta. Csúpan a tölgyfaasztal maradt itt a paddal és a két tölgyfaszék. A présház gerendájáról már rég nem lógnak szőlőfürtök, se házi sonka meg kolbász, hálóba bugyolálva a legyek ellen. Rég túladott a sezlonon is, ami a vasárnap délutáni szunyókálásokra szolgált itt a pincében. A fali polcok is üresek, néhány berámázott oklevelet hagyott még a falon, amit a helyi vagy a járási borkóstolókon kapott. Ez minden.

Kara Jozef egyik kezében az égő gyertyát tarja. A másikkal leakasztja az üvegtököt, ahogy errefelé a lopót nevezik, és a pincelépcsőhöz indult. Itt a kőboltozat alatt sorakozott hajdan, az ötvenliterestől a hétheftősig, tizenkét hordó. Maradt neki kettő a kisebbek közül. Megilletődve áll előttük egy ideig, ami jelzi, hogy viszonya a borhoz bizalmas és barátságos. Mint ahogy az természetes is, mert a saját házi bora nem csúpan az öröm, az erő, az életkedv itala, hanem más is, sokkal több. Különös kapocs azokkal, akik előtte voltak itt. A bor elővarázsolja az elődökkel való emlékeket, mint ahogy most is eszébe jut, miként borozgatott itt több mint hetven évvel ezelőtt elhunyt nagyapjával. S az akkori bor is épp olyan volt, mint az övé most. A bor illata mindig eszébe juttatja a vidám szüreteket, a forró öleléseket, a régi, már elcsendesült kacajokot és az elhamvadó tábortüzeket.

Az öreg fontolgatta, melyik hordóból vigyen. A vörösbor mellett döntött, a kékfrankosból visz. Kikocogtatta az ötvenliteres hordó dugóját, és nagy lélegzetet véve húzott a lopóba. Hajdan egy húzásra megtelt a literes lopó, most meg, ahogy mutatóujjával engedett a hordóra előkészített pohárba, bizony alig telt meg.

– Hiába, no – emelte poharát a magasba. – Már a tüdő sem szolgál úgy, mint kellene – mondta hangosan, és elhatározta, hogy csapra üti a hordókat.

Kara Jozef, ahogy ott álldogált a hordók előtt, egész idő alatt érezte, hogy fájdalom hasogat a derekában, a lábában fáradtságot érzett, alig állt a lábán. Lassan, bizonytalan léptekkel indult föl a lépcsőn. Csak akkor könnyebbült meg egy kicsit, ahogy a présházban leült az asztalhoz, keresztbe tette vékony lábait és könyökével rátámaszkodott. Aztán hörpintett egyet a pohárból, de nem engedte le a torkán, csak melengette a szájában, úgy ízlelgette. Jó, nagyon jó, dicsérte, elégedett volt vele. Már hogyne lenne, hiszen olyan, ahogy az Isten megteremtette, gondolta magában. Fejtéskor *ánslógon*¹ kívül semmi mást nem használ. Semmiféle porokat, egy csöppnyi vizet sem. Ilyen bort ittak az elődei, ilyenrel traktálta a vendégeit, s ami a legfontosabb volt,

ilyet kínáltak eladásra is. Ez íratlan törvény volt a családjukban, amit senki sem szegett meg.

A pohár bor után az öreg olyan jól érezte magát, ahogy már rég nem. Mintha egészen kicsérelték volna. Az alkohol nagyon gyorsan a fejébe szállt, és nyomban szünni kezdtek a fájdalmai. A bornak tulajdonította, igen, a bor, mert mást még nem vett a szájába. Meg kicsit a pincének, mert itt másként szokta érezni magát, mint bárhol másutt. A pince valahogy nyugtatóan hatott a lelkére. Nem is csoda, hogy ilyenkor szívében hálával gondolt dédnagyapjára, aki a meredek hegyoldalban kiásta ezt a pincét, meg a nagyapjára, aki mészkőből a boltozatát csinálta. Az apja is hozzátette a maga részét, a pincéhez présházat épített, ugyancsak mészkőből. Neki már nem maradt más, csak annyi, hogy a pince földjét kirakja égetett téglával. Most már ebben a kényelemben semmiképp sem sajnálta, hogy idejött. Hálás volt az Úrnak, hogy nem hagyta magát elriasztani a hidegtől meg a hótól, s nem maradt otthon. Egy-két óra múlva a nagymiséen imájával hálát ad neki ezért meg mindenért.

Kara Jozef odament a présház ajtajához és kitárta, hogy mélyet lélegezzen a fagyos levegőből. Szinte megdermedt, ahogy körülnézett a tájon: amíg iddogált, kint még folyton sűrűn havazott, és a hó teljesen befedte csizmája nyomát. Kutatva szemlélte a tájat és gondolkodott: „Vajon a domb alatti faluban tudja-e valaki, hogy itt fenn emberi lény van? Vajon tudhat-e erről valaki, hiszen a hóban semmi nyoma. Nem. Hanem az is igaz, ha majd hazafelé tart a faluba, valamelyet csak hagy maga után. Ahhoz azonban, hogy ebben a nagy hóhullásban elhagyja a pincét, pihennie kell. Tudja, hogy friss erőgyűjtés nélkül a nehéz pinceajtót sem tudná bezárni, nemhogy a meredek lejtőn lejusson a faluba. Keserűen vette tudomásul azt is, hogy a nagymisére ma már nem jut el, és imádságával nem tud hálát adni a mindenható Istennek eddigi egész életéért. Becsukta a présház ajtaját, aztán apró léptekkel az asztalhoz ballagott, és csaknem tehetetlenül rogyott a székre. Nagyon rosszul érezte magát. Kóválygott a feje, és a szeme előtt minden elsötétedett. Fejét az asztalon pihenő karjára hajtotta, és nyomban elhatározta, ha már nem imádkozhat a templomban, itt fog, a pincében...

Piktorok között

Szeptember eleje volt. Csengett a telefonom. Lábik János festőművész barátom hívott:

– Holnap Keszölcse megyek egyik barátomhoz. Festeni fogunk. Mások is jönnek, leszünk hárman-négyen. Gyere, jó társaság lesz.

Ilyenben még nem volt részem, hát ráálltam. Másnap hétfő volt, reggel az első komppal mentünk. Esztergomban már várt ránk a vendéglátónk, Nyilasi Tibor, a Keszölcse-ről elszármazott, Kanadában élő, nyugdíjas magyar rajztanár-festőművész. A városban még csatlakoztak hozzánk ketten: a nyergesújfalui Sziklai Károly és a süttői Tóth Zsuzsanna festőművészek.

Keszölcse elsőként házigazdánk kiállítását tekintettük meg. A Borház előkelő éttermének falait többféle technikával készült festmények-grafikák díszítették. A téma gazdagsága, megformálásának sokfélesége és színvonala ragadott meg elsősorban. A mondanivalóban való elmélyedéshez már több hozzáértés és idő kellene. A látványt még kiegészítették a művész otthoni képei.

A tízórai elfogyasztása után a helyi templomban megtekintettük Círil és Metód, az óslávok hittérítőinek mozaik portréit, valamint a Szent Kelemen csodatételét ábrázoló nagyméretű mozaik oltárképet, vendéglátó barátunk alkotásait. Ezután újra kocsiba ültünk és irány a természet. Kisebb bolyongás után az egyik domb tetején állapodtunk meg. Innen belátható volt a falu egy része. Mögöttünk a Pilisi-hegység őszeleji napfényben, változatos színekben pompázó koszorúja, előttünk a hegység északnyugati nyúlványa, annak tövében húzódik a falu piros tetős házai-

val. A társaság elhelyezkedett, és nyomban munkához látott. Ahogy ki-ki a maga módján elkészült művével, további helyet kerestünk. Ez már körülményesebb volt. Úttalan utakon rázkódtunk a Ladában, majd jókora kanyart megtéve visszajutottunk a faluhoz közeli egyik magaslatra. Innen más rálátás volt a tájra, jól belátható volt az egész falu is. Mindenki keresett magának alkalmas helyet, és munkához láttak. Jani és Károly „vérbeli” tájképfestő, Tibornál inkább az emberi alakok dominálnak, Zsuzsannát pedig a virágok ihletik elsősorban. Most mindegyikük a táj szépségét próbálja megragadni. Más-más szemszögből nézve, más-más módszerrel csaknem ugyanarról a látványról egészen eltérő zsánerű művek születtek. Beigazolódott: mások vagyunk, másképp látunk, másképpen csináljuk.

Persze kellemes társalgás, odaszólás-mondogatás is folyt eközben. Meg egy kis falatozás is a táskákból előkerült elemőzsiákból. A hangulatos nap kávézással, sörözgetés melletti érdekes szakmai tereferével végződött. Ugyanis közben eszembe jutott, hogy már szeptember van, változott a komp menetrendje. Gyorsan összekaptuk holmijainkat. Szerencsére az utolsó kompjáratot még elértük. Hála az égnek, most már ilyen gondunk nincs.

Nagyszerű, tehetséges emberek-barátok körében, érdekes élményekben, hangulatos társalgásban eltöltött napunk volt. Érdemes volt elmennem.

Megjelent: Esztergom és Vidéke, XVI. évf. 49. sz. 2001. december 13. 2. old.

Interneten: [\(http://library.hungaricana.hu/hu/view/Esztergom_es_Videke_2001/?pg=346&layout=s&query=SZO%3D\(V%3C%A9rcse%20Mikl%C3%B3s\)](http://library.hungaricana.hu/hu/view/Esztergom_es_Videke_2001/?pg=346&layout=s&query=SZO%3D(V%3C%A9rcse%20Mikl%C3%B3s))

(2016. 01. 02. 8.05)

Nyilasi Tibor: Rómeó és Júlia (vázlat; akvarell és tus)

Wernke Bernát

szende menedék

kihunyó medrek
már ezek a
 szemek –
új forrás,
csillogást
tapasztó pillanat
 kellene, de...
messze esett, a
még lapuló hang
 halkja... életembe
lépő fuvalma már
adódhatna, szaporázódó
kibukkanásai
hordozatába
 fordulva... és mint
szende menedék
 töltődne
ringatagba
terjedelmes
 fényességét
erre
 hajítva

ide szállt peremén

virradat ágyzatában
nyíló ívek
 szegletén
kifáradhatatlan, az eljövő
napra húzódó
sok
 sejtés

mikor ide szállt
peremére ülő
sötét habok is
lengenek, még
halványan kopogó
rejtély
 mélyébe
 merítkezve

dús nessel

ki néha,
áramlatként lobog –
mit a sors sajnos, csak
néha,
 adni szokott... így
száll évek óta, az áldott
fuvalom, mint szétporladó
frizura suhanón, a leömlő
léggel, bőr simogatón,
szórva, adagolva
vállakra
 hajnalanta –
 dús nessel
 rátapadón,
égig szálló
 szemfényekkel
borító
 lebbenetbe,
szunnyatagságukból
nyíló ajkak
 illatát
kihempergettetve

oldódott szállingózások

hajlékából kimenve
fordulatot szövöget
 máris, forrást adva
a messze zúgó
 áttörésnek egy
 kicsit, a
kimeríthetetlen éjbe
 nézve
feszülések, feketéjébe... és
mint oldódott
szállingózások
lebeg a síkságon...
keblét, szemét lassan
elnyelve, a
sűrűsödő
 végtelenbe

Isadora rigolyái

Anyám mindig mondta, olyasmik, hogy szellemek, nem léteznek. Meg azzal is ijesztgetett, főleg estéknént, mikor még sokáig beszélgettem a bátyámmal, ha nem hagyom abba, megidézi a szellem barátját, az majd rendbe rak bennünket. Nem csoda hát, hogy zavarban voltam, mert kicsi koromban ilyen ellentmondásokkal találtam magam szemben. Mivel rendkívül kíváncsi gyerek voltam, elhatároztam hát, utána nézek ennek a dolognak. Elkezdtem látogatni a könyvtárunkat, ahol hosszú órákat töltöttem a probléma megoldásának kísérletével, ami bizonyára már évszázadokon át foglalkoztatta az emberiséget.

Akkor még aránylag kicsi voltam, fizikailag meg szellemileg is. Kezdttem olyan könyvekkel, amik leginkább lekötöttek, s amiket a kedves könyvtáros néni ajánlott abban a hitben, hogy csak a gyerekek szétszórtságára jellemző olvasmányok érdekelnek. Így aztán kosaramba képekkel teli és nagybetűs könyveket rakott. Számátlan fantasztikus történetet tartalmaztak, amiket nem vettem komolyan, mert a nagymamánk történeteivel voltak hasonlatosak, aki időnként kora reggel pizsamában elindult sétálni a faluba. Ahogy tanulmányoztam ezeket a könyveket, méghozzá nagyon figyelmesen, bizonyos idő után valamiféle vélemény, feltételezés alakult ki bennem. Tudtam például, hogy olyasmi, miszerint valami jó szívű öregapó, aki egyetlen este millió gyereknek ajándékot osztogat, nem létezik, s ehhez elég volt nekem egyetlen átvirrasztott éjszaka. Mint ahogy a különféle kísértetek, meg az elrabolt királykisasszonyok és elátkozott királyfiak történetecskéi kitalációk, mert a meseosztályon voltak találhatóak. Tehát magától értetődött, hogy ezek egyszerű koholmányok, amiket a felnőttek találtak ki, hogy megregulázzák és szófogadásra kényszerítsék a gyerekeket, pontosan úgy, mint az anyám, aki a síron túli szellemmel ijesztgetett.

Tovább folytattam kutatásaimat a könyvtárban, és a figyelmem középpontjába kerültek – az emberek különféle neveket adtak nekik – a vasorrú bábák, a boszorkányok és a varázslók. Egyszer aztán ráakadtam egy történetre, amelyben egy boszorkány fogságba vetett két kisgyereket, akik eltévedtek az erdőben, és az ő mézeskalács házára akadtak. Bekopogtak abban a reményben, hogy éjszakára szállást kapnak. Érdekelt, mert a mi falunkban is élt egy boszorkányféle. Legalábbis így beszéltek róla. Mi elneveztük Isadorának. Mivel létezett egy lehetőség, hogy az orrom előtt van egy egyén, aki az érdeklődésem

tárgya, nem állhattam ellen, hogy közelebből meg ne vizsgáljam. A kuruzslók, mint olyanok, már az emberiség történetének kezdetén komoly tekintélyre tettek szert. Előbb tisztelt kultuszuk volt, aztán égették, vízbe ölték, de mindig gondjuk volt rá, hogy meg ne feledkezzenek róluk. Általánosan ismert volt. A gyerekek iránti vonzalmuk nagyobb volt az átlagosnál. Több konkrét esettel találkoztam a mesékben is, ami alátámasztotta ezt az állítást, mert nem zörög a haraszt, ha a szél nem fújja. Persze a mi falunkból nem tűntek el gyerekek, s ha mégis, nagy ritkán fordult elő, s akkor sem írták az asszony rovására, aki a falu mögötti úri lakban lakott, szinte soha el nem hagyta. Jobban okolták sok minden másért, aminek valami varázslat lehetett az oka, mert másként az emberek nem tudták vagy nem akarták megmagyarázni.

Elhatároztam, hogy ennek a mítosznak kiderítem az okát. Senki sem viseltetett megértéssel az én kutatási szándékom iránt, mert sokan rebellis hajlamnak tulajdonították, de hát az embernek néha kockáztatnia kell, ha ki akarja deríteni az igazat – így aztán magányos lettem.

Meglehet, hogy túlságosan kíváncsi voltam, de elővigyázatlan nem. Titokban közeledtem a nagy régimódi házhoz, aminek ablakai örökké zárva voltak, a kert meg elhanyagolt. A fű olyan magas volt, hogy szinte elvesztem benne, ennek közepén állt egy terebélyes almafa, ami szinte rogyadozott az őszi termés súlya alatt. Ez a fa teremte a legízletesebb almát széles e környéken. Ez a hír járta köztünk, gyerekek között. A szüleink tiltották, hogy a ház közelébe menjünk, és kuruzslókkal ijesztgettek bennünket, akik megeszik a gyerekeket. Gyakran üldögéltünk, ácsorogtunk a kert mentén és sóvárogunk a szép, ízletes termések után, amik csábosan ringatóztak a hatalmas ágakon, de a belénk gyökerezett félelem nem engedett a közelébe, hogy meg is izleljük.

Most ugyanazon a helyen álltam, mint évekkel ezelőtt, és a magas fűből figyeltem a házat, ami elhagyottnak látszott. Ha a kéményből néha füst szállt a magasba, mi meg voltunk győződve, hogy az a más falukból elhurcolt gyerekek étéséből származik. Jelenleg azonban más időszak volt. A mostani probléma foglalkoztatott, és az igazság kiderítése utáni éhség sem hiányzott, így aztán hamarosan a rémisztő épület falához jutottam. Én voltam a legfényesebb bizonyítéka annak, hogy a kíváncsiság erősebb a félelemnél. Lábujjhegyen kerültem a házat, és valami kis rést kerestem az ablakokon, amelyen át beleshettem volna, így aztán én lehettem volna az egyike azoknak, ha nem az első személy, aki láthatta Isadora lakhelyének belsejét.

Az első napokban, sőt hetekben nem voltam sikeres, de a sikertelenségem mértékével erősödött bennem az elszántság és igyekezet, amit kifejtettem annak megállapítására, mi is a helyzet valójában. Ezért az Isadorával való találkozásom elkerülhetetlen volt.

Először egy alkonyat táján pillantottam meg, amikor az erdőre már rászállt az árnyék, és az éjszakai bogarak már előbújtak rejtekeikből. Váratlanul jelent meg. Akkor éppen a kert hátsó részében álltam, és figyelhettem őt a ház sarka mögül. Hosszú, barna színű ruha volt rajta. Gyengédnek tűnő, de magas termetű volt. Az arcát nem láttam, mert a fején nyári szalmaka-

Nyilasi Tibor: Ülő modell (pasztell)

lap volt és a karján fonott kosár. Szinte hihetetlen volt, milyen könnyedén haladt a magas gazban, milyen hangtalanul lépdelt a száraz talajon, s a sötét ruhája szinte egybeolvadt volna az alkonytal, ha nincs a szalmakalapja. Lassan haladt az almafa irányába, ott megállt, a kosárból előhúzta szakszerűen hajlított ollóját és munkához látott. Figyelmesen követtem, ahogy csinálta. Fogta az ollót, vagdosta a kicsi ágacskákat, amelyek a törzsön nőttek. Ahogy ezt befejezte, összeszedte a levágott hajtásokat, és a kosarába tette. Azzal megfordult és bement a házba.

Másnap alkonyatkor visszatértem, de nem láttam őt. Odamentem egészen az almafához,

hogy közelről meggyőződjek nem csinált-e itt mást is, mint azt, aminek tegnap tanúja voltam. A fa törzse egyenes volt, terebélyes koronája kócos fejhez hasonlított. Éppen folytatni akartam kutakodásomat, ami ezután már szinte céltalan volt, mintha csak az én fantáziám lenne, hogy védekezzem a szürke hétköznapiak unalma ellen, amikor a hátam mögött hangot hallok, mélyet s egyben nagyon lenyűgözőt.

– Úgy látom, a kertem nagyon tetszik önnek!

Rémülten fordultam meg, ő állt ott előttem. A barna ruhájában és bolondosan feltűnő szalmakalapjában. Egészen másként nézett ki, mint ahogy elképzeltem. Az arca sápadt volt és sovány, szinte férfias, amit hangsúlyoztak jellegzetes arccsontjai. Keskeny ajka a keserűség nyomait viselte magán, hanem a vizenyős szeme meglepően eleven volt, ezeket a látszólag aszott arcvonásokat szinte beragyogta. Amikor megszólított, úgy megijedtem, mint ahogy megijed a kisgyerek, akit a kuruzslókról szóló ostobaságokkal rémítenek. Már nem emlékszem, mit válaszoltam, csak arra, hogy felvettem a nyúlcipőt és meg sem álltam hazáig.

Néhány napig nem mutatkoztam Isadora háza körül. Sok töprengés után arra a következtetésre jutottam, hogy az őt körülvevő mítosz csupán előítélet, amit valaki kitalált, rásütött, mert nem tetszett neki a kalapja és a nem éppen hagyományos kertészkedése. S ahogy az már falun szokás, a hír villámgyorsan terjedt, és mélyen belegyökerezett az itteni környezetbe oly módon, mint ahogy a népi szokások és hagyományok. Mivel annyira öntudatosnak tartottam magam, hogy ez a babona nem tántoríthatott el, önszántamból indultam el Isadorához azzal a szándékkal, hogy elnézését kérjem. Valójában azonban ez csak ürügy volt, hogy a közelébe férközhessenek. Határozottan léptem át a küszöbét, amit hajdan nem mertem volna megtenni. Valaminek, tán még rosszabbnak a víziója okozta, hogy arra a gyermekori elérhetetlen ösztökélésre úgy néztek, mint valami közönséges dologra, ami arra sem méltó, hogy különösebb figyelmet szenteljek neki.

Összeszorult gyomorral kopogtam be. Senki sem jelentkezett, ezért az amerikai filmek mintájára lenyomtam a régimódi kilincset, mire a nehéz ajtó engedett. Kitártam. Szinte áthatolhatatlan sötétség fogadott. Eltartott kis ideig, míg a szemem megszokta. Fokozatosan kezdtem megkülönböztetni a bútorok körvonalait, és nemsokára az egész előszoba elém tárult a maga hatásos szürke-fehér kombinációjával. Nem volt kimondottan nagy, de alapvetően tágas, és ha nem lett volna az a történelemelőtti dohos levegője, elég szellősnek tűnt volna. Ittlétemet világosan, hangos „halló”-val tudattam. Senki sem jelentkezett, semmi mozgás. Mentem tovább, már félel-

met sem éreztem, inkább kíváncsiságot, és egy új világ felfedezőjének édes gyönyörét. A bal oldali ajtón át magas mennyezetű nagy terembe jutottam, ahol ódon kandalló állt. Ahogy a szemem újra megszokta ennek a helyiségnek a színskáláját, az oldalak szemrevételekor megláttam valami furcsát és megrezsentem, mert rájöttem, hogy ez csak ő lehet, Isadora. Karosszékekben ült, és mozdulatlanul figyelt.

– Elnézést, hogy annyira megijesztettem – szólalt meg és felállt. – Nem voltam benne biztos, hogy jól hallok. Be kell vallanom, sajnós, nincs sok látogatóm.

Kulturáltan beszélt, de meglepődtem kétségtelenül kiszelt mentegetőzésén, mert nyilván hallhatta jelenlétem, ha nem volt nagyothalló. Ugyanaz a ruha volt rajta, és a két vizenyős szeme úgy fénylett a sötétben, mint két akvamarin. Valami nyugtalanság vibrált benne: az a csillogás azonban nyomban elpárolgott, ezért csupán az én üldözési mániámnak tekintettem. Az ajkán könnyed mosoly jelent meg, ami akkor sem tűnt el, ahogy zavartan körülnéztem.

– Isadora vagyok, de hát ön ezt bizonyára tudja – nyújtotta sovány, csontos kezét. Olyan volt, mint egy száraz ág, amit letörne egy lenge szellő is. Kicsit vonakodtam, de aztán könnyed mozdulattal adtam tudtára, hogy nem félek tőle, és kezét fogtam vele.

– Örvendek, én meg Maximilián vagyok.

Így ismerkedtem meg Isadorával. Hellyel kínált, én meg illedelmesen, jól nevelten leültem. Kötetlen beszélgetés kezdődött. Lenyűgöző volt, hogy egy pillanatra sem veszítette el figyelmét a fölött, mit beszél. Nem volt ez egészen természetes, ha figyelembe veszem, hogy ő egy magányos lény, aki ismereteim szerint évekkel ezelőtt beszélt utoljára valakivel, lehet, hogy még gyerekként az iskolában. Beszélgetés közben azonban nem feledkeztem meg jövetelem céljáról, hogy megismerjem az igazságot, ezért figyelmesen nézegettem a környezetet. A helyiség nagyon ízlésesen volt berendezve, a legapróbb részletekig kidolgozva, ennek ellenére mégsem sugárzott belőle tökéletesség, ami magával ragad egy precíz munka szemlélésekor. Hozzá illő könnyedség és mértéktartás mindenben, a szőnyegtől egészen a finoman stukkózott mennyezetig. Az igazat megvallva el voltam ragadtatva.

Kifejeztem ámulatomat a helyiség finom ízlést sugárzó berendezésén. Isadora még elégedettebben mosolygott.

– Szívesen megmutatnám az egész házat. Úgy látom, elégedett lenne a látottakkal.

Hirtelen az agyamba villant, hogy hát ő kuzuzsló. Abszurd helyzet volt. Az utolsó emberi lény volt, akiről feltételeztünk ilyesmit. Tulajdonképpen egészen kellemes volt, kicsit különös,

de végeredményben éppen ez tette ellenállhatatlanná. Meglepődve tudatosítottam, hogy jelenlétemben egészen jól érzem magam. A fejemben azonban ott vibrált sárga diódként az intellektus, hogy az én elsődleges feladatom mégiscsak annak megállapítása, mi is a valós helyzet vele. Egyrészt már elvettem az alaptalan gyanúsítást, de a másik rész még mindig lesben állt. Végül erre a másik részemre hallgattam, és lassan felálltam azzal a kifogással, hogy már haza kell mennem.

– Kérem, ígérje meg, hogy valamikor ismét meglátogat. Van itt még sok olyan dolog, amit meg szeretnék mutatni magának – mondta csontos kezét nyújtva.

Mosolyogva ígértem meg a jövőbeni látogatást, és könnyed léptekkel mentem az elhagyott kerten át, értetlenül csóváltgattam a fejem, hogy tarthattam valaha is olyan félelmetesnek. Hiszen ez egy közönséges kert. És Isadora... tulajdonképpen nincs rajta semmi szörnyűséges. Magamban haragudtam a primitív emberekre, hogy képesek rögtön elítélni másokat csak azért, mert nem törődnek a kertjükkel.

Az ígéretem betartottam, és hamarosan ismét megjelentem nála. Tényleg szívesen fogadott, azonban némi tartózkodással, mint az északiak vagy az angolok. A ház valóban érdemes a figyelemre, tele volt műtárggyal: festmények, szobrok, plasztikák mindenhol. Igen, ez a művészi dicsfény a feje körül, meg a kiváló ízlés varázsolt el, ösztönző világfelfogása és nézetei imponáltak nekem, így aztán egyre több időt töltöttem nála. Életem során még nem találkoztam ilyen személynél, s olyan embernek éreztem magam, aki megtalálta méltó lelki társát.

Az emberek persze hamarosan felfigyeltek rá, hogy gyakori látogatója lettem. A faluban változatos hírek terjedtek, és a szomszédok mindenféle pletykákat sugdostak a hátam mögött. Bizony nem volt ez nekem teljesen mindegy. Isadora aztán egyszer azt mondta:

– Az ördögbe is az ilyen emberekkel! Elpocsékolnám az egész életem, ha ilyenekkel foglalkoznék!

Nem telt el sok idő, s Isadorát áldozatnak kezdtem tekinteni, a falu letörölhetetlen foltjának, ami annak volt köszönhető, hogy nyíltan és lelketlenül keserítették a asszony életét. Kötelességemnek tartottam védelmezni becsületét, ezáltal még magányosabb lettem, mint előtte voltam. Magamra haragítottam kevés maradék barátomat, apámat, anyámat, akikkel megszűntem beszélni. A helyzet akkor érte el tetőfokát, amikor megtiltották, hogy Isadorát látogassam.

Isadora azonban azt mondta:

– Az, aki a szabadságodra tör, nem ember. Az ilyen a legellenszenvesebb, legalattomosabb rabló, amilyen csak létezik!

A veszedelem érzése miatt kétségbeesett lépésre szántam el magam. Megszöktem hazulról és Isadoránál húztam meg magam. Anyám könyörgött, hogy térjek haza, az apám keményebb volt, nem törődött tovább velem. Nehéz időszak volt ez, de itt volt Isadora, aki segített, ahogy tudott. Gyakran naphosszat elüldögéltünk a sötét házban, és beszélgettünk mindenféléről. Nagyon megértő volt, és én végtelenül hálás. Egy idő után fokozatosan megismertem minden szokását. Kezdtem korán kelni, és délig segítettem neki összeírni a bútorokat meg a porcelánt, amit az ószereshez akart küldeni, és írni az aljukra cédulát. Meg levelet és kérelmet, hogy pontosan fajták, meg darabok szerint vásárolják meg. Így lettem részese a belső tér kialakításának, berendezésének. Mert „körülöttünk minden fejlődik, alakul, tehát mi is”, állította. Alkonyattájt néha segítettem neki a kertben is, ha nem kellett tartani attól, hogy valamelyik szomszéd vagy arra sétáló falubeli megláthat bennünket. Ismét az almafához mentünk, ami természetesen az egyedüli hely volt a kertben, aminek Isadora lelkiismeretesen a gondját viselte. A törzséhez ment, lecsipentett néhány fiatal hajtást. Nekem intett, hogy szaggassam ki a fiatal hajtásokat a fa környékéről.

– Ügyelnem kell, nehogy túlságosan meggyökeresedjenek.

– Miért? – érdeklődtem.

– Azután már nem olyan egyszerű kihúzni, és egy új fa útjában lenne az almafámnak. Csak nőne, növekedne, végül egészen túlnőné, aztán már ámen lenne az almafának.

Megértőn bólintottam, bár nem nagyon értettem. Isadora meg mosolyogva metszegette a hajtásokat.

– Fontos az állandóság! – mondta.

Estéknként Isadora gyakran órákra bezárkózott a szobájába, a ház egyedüli helyiségébe, aminek titkát még nem ismertem, mert ezidáig oda még nem mehettem be. Biztosan zárva volt, s én lojalitásom miatt nem is próbáltam ezt a teóriámat ellenőrizni.

Mindezek ellenére az én találékony természetem kezdett újra felülkerekedni, annál is inkább, mivel ingerelte az ismeretlen helyiség titka. Mentségemre szolgál, hogy tényleg sokáig ellen tudtam állni. Iparkodtam nem gondolni rá, vagy elhessegettem a vágyat valami állandósulttal, ami Isadora iránti tiszteletemet tanúsítja. Aztán tiszta véletlenül megtudtam, hogy annak a helyiségnek a kulcsát a nyakában hordja, s ez a tény egyre jobban kezdett izgatni, és erősebbnek bizonyult a lelkiismeretemnél. Fokozatosan eljutottam ahhoz a gondolathoz, miszerint már eléggé bizonyítottam hűségemet ahhoz, hogy nagyobb bizalmat kapjak, de azt is éreztem, hogy

ebbe Isadora sosem egyezne bele. Úgy határoztam hát, hogy titokban teszem meg. Sokáig nem nyílt rá megfelelő alkalom, de türelmes voltam, végül kivártam.

Egyik este, rendkívüli forró nap után, Isadora elaludt a székében. Láttam fáradt arcvonásait, meg-meglebbenő szemhéjait a pislákoló petróleumlámpa mellett. Óvatosan leakasztottam a kulcsot, s ahogy végül a tenyerembe csusszant, egy

Nyilasi Tibor: A színész (akvarell)

pillanatra megtorpantam. A kíváncsiság ismét erősebb volt. Lassú léptekkel közeledtem a helyiség felé. Bedugtam a kulcsot a zárba, fordítottam rajta egyet, és óvatosan kinyitottam az ajtót. Kerves volt, mert a pántos ajtó nyikorgott, és csak lassan, nagyon, nagyon lassan haladhattam, attól való félelmemben, hogy Isadora felébredhet, és rájön, mit tettem a háta mögött – mindannak ellenére, mennyi áldozatot hozott, amikor fedél nélkül maradtam –, nagyon aggódtam és összeszorult a szívem. Ahogy az ajtót annyira kinyitottam, hogy becsusszanhattam rajta, nehéz szag csapott meg, aminek eredetét nem tudtam megállapítani, csak undorító volt, s egy pillanatra arra gondoltam, hogy nem is megyek beljebb. Hányinger fogott el. Összeszorítottam a fogam, és mégis becsusszantam. A petróleumlámpa fényénél nem sokat láttam, beljebb kellett mennem. A fény csodás alakzatokat tárt elé. Nem tudtam azonosítani, ezért egy kicsit előbbre hajoltam. Így közelebről látva aztán felismertem,

mi is az. A fiatal hajtások voltak, amiket esténként vagdostunk le az almafáról, itt éltek tovább cserepekben. Százzámra volt belőlük! Ezek már nem hasonlítottak a zsenge hajtásokra, inkább torz fácskák voltak, amik fény hiányában vakon kapaszkodtak a sötétbe. A leveleiket már rég lehullatták, és a repedezett fiatal törzsek tekeredtek legvisszataszítóbb alakzatokba, mint a kőszvényben szenvedő ujjak. A cserepekben így éltek tovább, mintha itt valaki beteg, torz növényeknek csinált volna üvegházat.

Szóval ezt művelte itt Isadora! Lemetszette, majd újra elültette a hajtásokat, hogy belőlük ilyen ocsmány hibrideket neveljen. Az izzadt ujjaim közül kicsúszott a petróleumlámpa, leesett a földre és összetört. A csörömpölő zajt mintha visszhangozták volna a falak. Ez magamhoz térített a rémületből, és nyomban kiszaladtam a sötét helyiségből. Mélyet lélegeztem, és már tudtam is, mit tegyek. A konyha felé szaladtam. A sötétben vakon tapogattam a fejsze után. Csupán a magam lihegését hallottam. A fejsze ott volt, ahol mindig. Felmarkoltam és rohantam a sötét házban, amelynek már alaposan ismertem minden titkát. Kiszaladtam a kertbe. Az alkonyat már estébe hajlott. Az almafához futottam. Nekiestem és vágni kezdtem az almafát. Vágtam, ahogy az erőmből tellett, amíg a fa ki nem dőlt a magas fűbe. Ahogy Isadora kiszaladt a kertbe és meglátta mit műveltem, rémülten kiáltott fel, szinte őrjöngött. Ordibált és fröcsögött a nyála, mint egy haldokló állatnak. Még azon az estén bezárt a ház végén lévő fából épült kis kamrába.

A kidőlt almafa kis időre nyugalmat hozott a faluba. Édes gyümölcse már nem csábította a gyerekeket. A varázsló legyőzött lett, én meg a foglya lettem. Ezzel számomra új küzdelem vette kezdetét.

Sejtelmem sem volt, mennyi ideig voltam bezárva abba a kamrába. Ott valahogy másképpen telt az idő. Az egyetlen kiindulási pont volt, amihez igazodhattam, a rendszeres napi koszt, meg Isadora aszott keze, amint benyújtotta a kissé megnyitott ajtón az ételt. A valóság fájdalmas keserősége azonban magában hordozott valamicskét a győzelem édes ízéből, mert a kivágott fa törzse nem éledt újjá, bárhogy is igyekezett Isadora, bárhogy is akarta. Figyeltem őt a fabódé résein keresztül. Olyan kétségbeesett kísérletet is tett, hogy elhívta a szomszéd falu kertészét, mert a faluból senki sem akart segíteni rajta. Mikor azonban megmondta neki a kertész, hogy a legkisebb esély sincs rá, hogy menthető legyen a fa, szörnyen feldühödött és elkergette. Saját kezébe vette a dolgot, próbálta varázslásnak tűnő praktikákkal, ami persze nem ment, mivel nem volt varázsló, bár lehet, hogy valaha volt, de a fával együtt

semmivé lett varázsló képessége, hiába akarta az almafát életre kelteni.

– Ezért meglakolsz! – ordította a kamra ajtajánál, és ezzel megszűnt az én rendszeres napi fejadagom.

A kidőlt almafa gyümölcse fokozatosan fonyodni kezdett, a levelek meg zsugorodni. Isadora napról napra kétségbeesettebb, bosszúszomjasabb lett, nem volt kétségem afelől, hogy kieszel valami kegyetlen megtorlást, hogy megfizessen tettemért. De sokáig nem történt semmi. A sötét fabódéban nem lehetett csinálni semmit, persze a fejtörésen kívül, hogyan juthatok ki innen. Semmi mást nem csináltam. Vaktában újra meg újra átkutattam börtönömet, ismertem már minden apró részletét ennek a kis helyiségnek. Felfedeztem a gyengébb részeit, amelyek azonban csak arra voltak elegendők, hogy kis lyukat csináljak a világba, ami annyira hiányzott. Most egészen máshol kellett volna lennem, mint itt. Magam tehettem róla, engem vonzott Isadora varázsa meg élete, és keserűen tudatosítottam, hogy mindent megadnék érte, ha úgy lenne, mint ezelőtt. Ha nem uralt volna a vágy, hogy megismerjem az igazat, ami végzetes lett számomra. Gyakran figyeltem a résen át a távolban lévő gyerekek csapatát, miként futballoznak. Mellemben a fájdalom lángja égett, mert az a tény, hogy nem csatlakozhatok hozzájuk, kétségbeejtő volt. Azt a gondolatot erősítette bennem, hogy nem ez a nyomorult fabódé tart fogva. Isadora elrabolta gondtalan ifjúságom, és ezzel megbélyegzett. Kötött hozzá valami megmagyarázhatatlan. Nem volt ez már sem tisztelet, sem ragaszkodás, hanem inkább gyűlölet. Így van az, ha azt akarjuk, hogy valakit megismerjünk, akár a szabadsága árán is. Kellott, hogy lássam, mert csak így értettem meg, hogy valójában milyen veszedelmes.

Egyik kora reggel odajött hozzám. Kitérte az ajtót, engem elvakított a kora reggeli napsütés. Kivonszolt a kertbe arra a helyre, ahol korábban az almafa állt. Egy gödör bámult rám, körülötte porhanyós föld, mintha valami kristálytörmelék lenne.

Isadora egy maréknyi apró magot nyomott a kezembe és utasított, hogy ültessem el.

– Soha! – sziszegtem a fogam közt, mert jól tudtam, mi járt az agyában, s engem is be akart vonni a játékába, hogy örökre részese legyek örült tervének. Tudtam, azt akarja, hogy ezt én tegyem meg. A büntetés egyik fajtája volt ez.

– Valamit valamiért! – vetette oda nekem.

Mentő ötletem támadt. Megkértem, hogy ürítsük ki azt a sötét helyiséget és a hajtásokat ültessük el a földbe, a napfényre. Egy pillanatra eltűnt arcáról a vigyor, aztán azt mondta:

– Rendben.

A maréknyi magot ledobtam a földre és betakartam földdel abban a tudatban, lesz még arra időm, hogy kiirtsam, ha kikelnek, hanem a cserépben lévő hajtások nem várhatnak. Minél tovább várnék vele, annál nagyobb lenne a kockázat. A kisebbik rosszat választottam.

Isadora nem tudta leplezni fürkésző tekintetét, ahogy piszkos kézzel felálltam. Az ígérését azonban betartotta, és engedte, hogy a cserepeket kihordjam. Egész napom ráment. Több volt, mint gondoltam, de amikor sorra törtem szét azokat és a torz hajtásokat ültetgettem a ház előtt, tudtam, hogy megéri, ennek van értelme. Estére készen is lettem, és holtfáradt is voltam. Isadora egész nap az erkélyről figyelte munkámat, közben furcsán mosolygott.

Alkonyatkor a kamrához kísért és belökött. A fárasztó munka után a földre rogytam, mint egy darab fa. Isadora rám csukta az ajtót és bezárta.

– Jobban ismerlek, mint gondolnád! – mondta váratlanul az ajtó résén át. Szavai fáradtságom ellenére úgy szurdalták az agyamat, mint valami óriási fűrő.

– Te ostoba, hát azt hiszed, hogy nem tudom, mire vágytál? – vetette oda még és elment.

Hirtelen felültem. Olyan rossz előérzet fogott el, hogy alig kaptam levegőt. Azon az éjszakán alig aludtam valamit, az érthetetlen katasztrófa, amit Isadora művelhet, órákon át rémisztett. Persze, nem váratott magára sokáig.

Mindjárt reggel éktelen sikongás ébresztett. Isadora nevetett rettenetes hangon, ami úgy megrémisztett, mint semmi más azelőtt. Ahogy kinéztem az ajtón a csomó helyén lévő lyukon, láttam ám, miként rohan felém kapával a kezében. Rémulten húzódtam hátra, egészen a falig. Isadora nagy lendülettel teljes erejéből belevágta a kapát a deszkaajtóba. Felordítottam. A kapa egy részen átvágta a deszkát, az éle veszedelmesen villogott. Aztán Isadora kiszakított egy egész szál deszkát. Az nagy robajjal hullott le. Eldobta a kapát, úgy bámult rám a pár centiméteres hasadékon, amit vágott. Ezelős tekintete mindent elárult.

– Innen nézheted, miként mentetted meg a te szegény hajtásaidat! – üvöltötte teátrális hangon, mintha valami tragikus színpadi jelenetet adna elő. Azzal elment, otthagytott engem rémulten, értetlenül állni a falnál. Ahogy észhez tértem, a növényekre esett a pillantásom, amiket tegnap egész nap ültettem. Előbb nem értettem, min ütközött meg annyira, de ahogy telt az idő, és a nap egyre jobban fénylett, észrevettem, hogy a növények furcsa állapotban vannak. A száraz törzsek mintha menekülni akarnának a napfény elől, tekeregtek, mint angolnák a parázson, majd fokozatosan lekonyultak a földre. Szemem előtt volt a pusztulás látványa, s nem tudtam róla le-

venni a szemem. A sok hajtásból, ami tegnap még ott volt, csak a kis karók álltak, a növények meg, amik madzaggal voltak hozzájuk kötve, úgy lógtak, mint az akasztott emberek. Estére mind tönkrement. Isadora módszere láthatóan megtette a magáét, a növények megtanultak kínlódni a sötétben, nem voltak képesek buján nőni a napon. Ezt nem tudtam fölfogni. S a pusztulásukért én voltam a felelős. A földre vettem magam és sírtam. Isadora legyőzött.

Isadora sűrű ruhában és szalmakalapban alkonyatkor megjelent a kertben. Karján kosara a speciális ollóval. Az almafához ment, ami így jócskán a feje fölé ért, majd rám nézett, amint bámultam rá a börtönömből. Elmosolyodott. Levágott egy hajtást és a kosarába tette.

(Vércse Miklós fordítása)

Nyilasi Tibor rajza

Ez erős kávé volt

A múlt század nyolcvanas éveinek elején történt. Háromhetes gyógykezelésen vettem részt Ótátrafüreden. A légsövemmel volt problémám. A Palace Szállóban laktam egy pozsonyi újságíró-nővel egy szobán. Komoly, intelligens, korombeli hölgy volt, minden témáról lehetett vele beszélgetni.

Ahogy az ilyen üdülőközpontokban szokás, megérkezésünk másnapján ismerkedési estet rendeztek a beutaltak számára, hogy gyorsabban teljenek napjaink. Tévé akkor még nem volt a szobákban, csak egy a folyosó végén. Az ismerkedési esten még a szomszéd szobatársnők is társultak hozzánk. Aztán ugyanígy a reggeli, az ebéd, a vacsora is, ugyanebben az összetételben. Egész vidám társaság kovácsolódott össze. Később még két férfi is társult hozzánk esti beszélgetésre. Egy alkalommal az volt a programunk, hogy mindenki mondjon el az életéből egy érdekes eseményt. Nem igen tudott senki sem különlegeset mondani, mígnem az egyik férfi megnyílt előttünk, és elmesélte élete nagy csalódását:

„A feleségem gépkocsivezetői tanfolyamra járt. Nagyon szeretett volna autót vezetni, hát beiratkozott. Egy alkalommal megyek az utcán a városban, és nagy meglepetésemre évek óta nem látott osztálytársam jön velem szembe. Megörültünk egymásnak és beszédbe elegyedtünk. Mondtam neki, hogy megnősültem, van két szép kisfiam. Ő még nőtlen, mesélte. Ekkor elmegy mellettünk egy Autósiskola jelzésű kocsija. A barátom megjegyzi:

– Figyeld csak azt a nőt az autóban, amolyan jó fajta. Már volt vele kapcsolat, mert protekciót akar tőlem, hogy minden körülmények közt megkaphassa a jogosítványt. Én ugyanis az Autósiskola igazgatója vagyok.

Nagyot nyeltem, mert az autóban ülő hölgy a feleségem volt. Nem árultam el, hanem meghívtam a barátom másnap délutánra a lakásomra egy kávéra. Szívesen elígérkezett. A megadott időpontra el is jött. Beinvitáltam őt az ebédlőbe, és kiszóltam a konyhába a feleségemnek:

– Drágicám, vendéget hoztam, légy szíves főzzél nekünk kávé!

A feleségem megfőzte a kávé, tálcára rakta és bejött a szobába. Amikor meglátta, hogy ki a vendég, beleremegett a keze, és felbillentek a kávéscsészék. Elnézést kért. A barátom is azonnal átlátta a helyzetet, és hirtelen halaszthatatlan dolga támadt, távozni kényszerült.

A feleségem próbálta tisztázni magát, de már eljátszotta a bizalmamat. Azóta én sem vagyok

hű hozzá, csak a két kisfiú tart még össze minket.”

Elgondolkodtam ezen a történeten, hogy mennyi keserűség lehetett abban a férfin, aki így, idegeneknek feltárta az életét.

Meg a kávé, amit végül nem ivott meg senki, s mégis nagyon erős... és keserű volt.

„...nem harangozok neki...”

Nagyapánk, akit mi unokák öregapónak szólítottunk, a falu harangozója, mindenki Miska bácsi-ja volt.

Becsülettel és némi büszkeséggel teljesítette a rábízott feladatot, ami nem is volt olyan könnyű. Naponta legkevesebb háromszor fel kellett másznia templomunk tornyába, hogy meghúzza a harangokat. Harangozott hajnalban, déli tizenkettőkor és este hatkor. Persze, ha misére hívtak a harangok, akkor háromszor a mise kezdete előtt kellett harangozni. Elsőként a nagyharangot, fél óra múlva a kisharangot és harmadszor

Nyilasi Tibor: Szakadék (akvarell; tus, akril, arany) mindkettőt kellett kongatni. Erre mondták, hogy hármaznak.

Ha halott volt a faluban, akkor, amíg el nem temették, minden órában kellett harangoznia. Akkor is harangozott, ha a falunkból már elköltözött személy halt meg, de a falu szülöttje volt. Persze, akkor már nem óránként, de tiszteletből egyet. Nevezetesebb történelmi események évfordulóján, vagy nagy viharok esetén is meghúzta a harangokat.

Amit most leírok, 1953-ban történt. Abban az évben voltam elsős elemista kisdiák. Összevont általános iskolába jártam 1-5. osztályig. Nagyon szeretetre méltó tanítónőnk volt, falunk szülöttje, mindenkit alaposan ismert. Többször előfordult, hogy a negyedik és ötödik osztályosoknak kórusban kellett mondaniuk, hogy: „Éljen a nagy Sztálin!” Ez is a tanterv része volt abban az idő-

ben. Természetesen mint elsős ezt én is hallottam. Aztán az történt, hogy meghalt Sztálin elvtárs. Öregapám, amikor meghallotta a hírt, mondogatta magában, hogy: „Megdöglött a disznó, nem fogok neki harangozni.”

Ezt hallva elmentem az édesanyám után és megkérdeztem, hogy Sztálin ember volt-e vagy állat. Anyukám elképedve nézett rám, és érdeklődött, hogy ezt miért kérdezem. Azért, mert az öregapa azt hajtogatta, hogy megdöglött a disznó, nem fog nekik harangozni, mondtam.

Anyukám elszörnyedve kért, hogy az iskolában ne próbáljam ezt mondani, mert az édesapánkat mindjárt becsuknák. Természetesen ember volt, de rossz ember, és nem a mi országunkban élt, magyarázta.

Szófogadó, jó kislány voltam, hallgattam a dolgról.

Sztálin elvtárs elhunytával minden hivatalos helyen le kellett róni a kegyeletet. Így volt ez a mi iskolánkban is. Az osztályteremben készítették egy ravatalt. Le volt takarva egy fekete és egy szovjet zászlóval. Felette Sztálin arcképe, fekete szalaggal átkötve, mellette ötágú csillag, sarló, kalapács, címer meg minden, ami kellett. Az iskolából a legjobb diákok kapták azt a megtiszteltetést, hogy óránként kettesével őréséget állhattak a ravatal két oldalán. Közéjük tartoztam én is. Bárhová mentem, édesanyámnak az volt hozzám az utolsó szava, hogy: „De aztán magaviseletből egyes!” Mármint, hogy ne legyen rám senkinek panasza.

Nyilasi Tibor: Halásportré (grafit, tus)

Ez esetben nem így történt. Osztálytársnőmmel a megadott időpontban beléptünk a terembe, ahol a ravatal volt. A terem üres, csak a tanító nénink, a tanfelügyelő elvtárs és a helyi kommunista párt elnöke ültek szemben a ravatallal. Nekünk a ravatal egy-egy oldalán kellett állnunk. Igen ám, csak hogy amikor én megláttam a ravatalt, tudván, hogy az üres, meg Sztálin elvtárs kinagyított arcképét, a szemben ülők komor arcát, az egészet egy komédiának láttam. Elfogott a nevetés, sőt nevetőgörcsöt kaptam, amit sokáig nem bírtam abbahagyni. Nem tudtam megérteni, miért kell egy üres koporsó körül ekkora cirkuszt csinálni.

Hisz voltam én már temetésen azelőtt is, szüleim elvittek egy-egy ismerős, rokon temetésére, de tudtam, hogy a kitett koporsóban ott van a halott. De hogy egy üres koporsó előtt miért kell őréséget állni, búsulni afelett, akit soha nem is láttunk, gyerekeszettel nem tudtam felfogni.

Szemébe röhögtem a pártelnöknek, szégyent hozva jó tanítónők fejére.

Telitalálat

Kicsi falumban is, mint mindenütt a múlt század ötvenes éveiben, megalakult a földműves szövetkezet. Nem örült ennek senki. A szövetkezet elnöke, aki egyúttal a helyi kommunista párt elnöke is volt, falunk szülöttjeként nagy elfogultsággal és túlbuzgólkodással végezte nem éppen áldásos tevékenységét. Többedmagával járta a falu gazdáinak kamráit, csűrjeit, és az utolsó szemig elvitte a gabonát. Erősen agitált, győzködött mindenkit, hogy lépjen be a szövetkezetbe. Neki nem voltak földjei, kanász volt azelőtt, őrizte a falu disznait. Nem volt mit veszítenie.

Miután ilyen magas pozícióba került, ellátogatott a családokhoz szemlét tartani, kinél hogy zajlik az élet, esetleg nem kell-e valakit feljelenteni valamilyen tiltott tevékenység miatt, mint például engedély nélküli disznóvágás, pálinkafőzés vagy ehhez hasonló. Tartottak tőle az emberek.

Egy alkalommal az egyik ilyen látogatásnál a családfő ügyes, okos, elsős elemista kislányát akarta bemutatni, produkáltatni. Odaállította a kislányt az elnök elé, mondván:

– Kislányom, énekeljél a bácsinak valami szép dalt, amit az iskolában tanultatok.

Erre a kislány bátran, nagy önbizalommal, de ártatlanul, nagy hangerővel kezdte, hogy:

Megismerni a kanászt
füрге járásáról...

Szondi és a néphagyomány

Folklór, irodalom, ponyva kapcsolata

Tisztelt Konferencia!

Szondi György hősiessége egyaránt témája krónikás éneknek, Arany-balladának, ponyvakiadványnak és népmondáknak. Szépirodalom, népi kultúra és ponyva érintkezési pontján, írásbeliség és folklór határterületein járunk.

Folklorista irodalmárként tárom a konferencia, kollégáim elé az újabb gyűjtéseket és az újabb lehetséges következtetéseket. Évtizedek óta gyűjtöm a Szondi-folklóranagyot. Az írásbeliség és szóbeliség határmezsgyéjén sok fontos összefüggés tárható fel ma is.

Foglalkozom a történelmi hősökről megjelent, Bucsánszky Alajos által kiadott ponyvanyomtatványokkal is.

Máig élő népmondákat találtam Drégelypalánkon. Sokáig csak mondatöredékek bukkantak elő, majd további gyűjtések során teljes történeteket rögzítettem. 2002-ben az addigiaktól alapvetően eltérő mondat sikerült találnom. A szóhagyomány megőrzi az alaptörténetet, ugyanakkor mindig változtat, színez, kiemel vagy épp halványít rajta valamit. A népköltészet variánsaiban él. Nincs egyszeri, végleges forma, minden újramondás egyben új változat is. Nincs két egyforma variáns, sőt, ugyanazt a mondatközlőnket többször meghallgatva részesei lehetünk annak a csodának, hogy a szóhagyomány törvényei élnek; ugyanazt a történetet máskor más hangsúlyokkal mondja el nekünk. Gyűjtéseimet, következtetéseimet publikálom (2006¹, 2008, 2009, 2010). Gyűjtőutak sora áll előadásom hátterében; most csak a szorosán témánkhoz tartozó anyaggal foglalkozom. Napjainkban, amikor az erdélyi népzene gyűjtés CD-sorozatának címe – *Utolsó óra* – fájdalmasan találó, igazán örülhetünk annak, hogy Drégelypalánkon 2002-ben, 2008-ban és 2009-ben is új Szondi-mondaváltozat született.

Mi tarthatta életben a szóhagyományt Szondi várkapitányról, a hősi harcról, a temetésről, a nyughelyről? Több összetevője feltárható. A népi tudás hordozója és újraalkotója néhány rendkívül értelmes, érdeklődését el nem vesztett helyi lakos. Csósza István és Pásztor János remek előadóként, Szondi tettei iránt egy életre elkötelezett, gondolkodó és alkotó emberként beírta magát az Ipoly-mente folklórájába. Ez a legfontosabb ok. Nem hagyható figyelmen kívül az írásbeliség és szóbeliség erőteljes kölcsönhatása, sok példa van a folklorizációra és a folklorizmusra is. Arany János balladája, a *Szondi két apródja* és a

Szondi Album (1902)²-hatása jelentkezik a szóhagyományban. Ugyanakkor a népköltészet mélyen értő és gyűjtő Arany János balladáiban több népballada-elem kimutatható, pl. a zárásba a klasszikus népballadáinkból ismert átokformula is belejátszik. Termékeny, gazdagító egymásra hatás. A környező helyek, helynevek, a vár, vele szemközt az Aranydomb / Aranygomb (mindkét változat él), az Ipoly, a Varga-tó, a drégelypalánki táj is segíthette ébren tartani a helyi tudást. Végül számolnunk kell a Szondi-kultusz és a néphagyomány kapcsolatával is. Mindezek az okok éltették a mondákat. Van-e, létezik-e Drégelynek élő néphagyománya? Közösséget átfogó folklór sajnos, már nincs, de elemeiben fennmaradt.

Adassék tisztelet az előttem járt Szondi-kutatóknak, irodalmároknak, néprajzosoknak, történészeknek, népi adatközlőimnek. A Szondi-hagyománynak és a Szondi-kultusznak is megvan a maga szakirodalma (Csáky Károly, Praznovszky Mihály, Balogh Zoltán, Kamarás József, Csósza Mária). Az irodalom–folklór határterület csak néhol érintkezik az ő kutatásaikkal, de eredményeik segítettek a munkámat. Köszönet érte. Nagyon sokat tanultam a balassagyarmati Kamarás Józseftől és a drégelypalánkiaktól, Csósza Istvántól, Pásztor Jánostól. Az ő emléküknak szentelem ezt az előadást.

Az Arany-balladához kapcsolódóan a népi forrásanyagból a következő mozzanatokat vizsgálom: Szondi küzdelme, erőfeszítése; halála és temetése, feltételezett nyughelye a mondatudók szerint; máig élő egyéni mondavariánsok, kapcsolódási pontok a szépirodalommal és a ponyvairodalommal. Nincs monda, sőt mondatöredék sem, amelyben ne lenne hangsúlyos a hármas helyszín, a vitézi helytállás, a méltó földbe temetés.

„Felhőbe hanyatlott a drégeli rom,
Rá viaszasüt a nap, ádáz tusa napja;
Szemközt vele nyájas, szép zöld hegyorom,
Tetején lobogós hadi kopja.

Két ifjú térdel, kezökben a lant,
A kopja tövén, mintha volna feszület,
Zsibongva hadával a völgyben alatt
Ali győzelem ünnepet ület.³

Arany csodaszép helymegjelölése, a két kiemelkedő magaslat és a völgy valóságos helyszín ma is. A népmondák ugyancsak e hármas helyszínt említik.

A harc lefolyásáról kevesebb anyagot találtam a néphagyományban, annál többet Szondi temetéséről és a sírjáról. A hős tiszteletét ezekben a

mondarészekben fejezik ki a mondatudóink leginkább.

A Szondi-mondák legkülönlegesebb eleme a *hős temetésével* kapcsolatos. Az irodalmi alkotásokban, így Tinódinál és Aranyánál is meghatározó, hogy Ali nagy megbecsüléssel temettette el a várkapitányt. Feltétlenül népi eredetűnek, a szájhagyomány alkotásának tekintendő az az elem, hogy az eltemetéshez megbecsülésképpen az Ipolyról hozatott fel homokot. Minden adatközlőm hangsúlyozza ezt. A mondaváltozatok szerint az Aranydomb / Aranygomb oldalában (nem a tetején!), az Ipolyról felhozott homokkal kialakított szakrális helyen temették el a hőst. Mészáros Jánosné (született 1918, gyűjtés 2000) elmondta, hogy ősei elbeszélései szerint az Aranygombon, az ő szőlőjükben van a Szondi-sír. Az Ipoly-homok „*apa-homokjával*” van a föld többi részétől elkülönítve. Minden bizonynyal ez a legarchaikusabb mondaelem.

*Az Ipoly-homokot azért hozták ide, mert a török úgy megbecsülte Szondit, nem akarta, hogy ugyanolyan földben legyen eltemetve, ami méltatlan hozzá.*⁴

Adatközlőnk unokaöccse, Pásztor János 2002-ben így mondta el:

*Majdhogynem biztosra tudom, hogy ez volt a Szondi sír! Az Ipoly-homok bizonyít! A basa hadvezérhez méltó temetést rendezett Szondinak. Az Ipolyból homokot hordatott Szondi elhantolására. Hogy hogy hozták ide a homokot? Ha Törökországból el tudtak jönni, akkor az Ipolyról fel tudták hozni a homokot! Két kilométerre sincs az Ipoly. [...] Az Ipoly-homok azért kellett, hogy elváljon a talaj az ottani földtől. Ezt a helyet mi tudjuk. Senki nem tudja így rajtunk kívül.*⁵

Csósza Istvántól gyűjtött mondánkban az Aranygombon egy horpadásában, egy hatalmas kő alatt van Szondi eltemetve.

*Horpadás egy helyen van csak. A horpadásról a Szondi-émlékek könyv is szól. Édesapám jegyzett bele a könyvbe ezt-azt.*⁶ Tehát itt is a megjelöltség, elkülönítettség jellemzi a választott temetési helyszínt. Irodalom és néphagyomány metszéspontja: Csósza István édesapja kezében megfordult a *Szondi Album*. Írott és szóhagyományozó anyag találkozik, irodalom és folklór együttélésének lehetünk tanúi. A horpadásban, kővel megjelölt hely nyilvánvalóan folklorizáció, a *Szondi Albumban*, Dr. Brach Ferenc *Szondi György vélelmezett sírhelye* című írása lehet a forrás.⁷

Az Ipoly-homokkal temetés gondolata tovább él. Pásztor János 2008 nyarán ismét fontosnak tartotta kiemelni:

Megfelelő tiszteletet adott a basa, hadvezérnek kijáró tisztelettel temette el Szondit. Ne le-

*gyen a véres földdel szennyezve, ahol eltemetik, ezért Ipoly-homokot hozattak. Felvitték a homokot az Ipolyról, semmi az, még két km távolság sincs. Ezt az egyet tudom elképzelni.*⁸

A hősök sírjáért mindig több helyszín vetekszik. Szondi vélt nyughelyéről találtam a legtöbb változatot. Az Aranydombon több palánki adatközlőnknek volt szülője. Pásztor János nagyapjának öt sor szülője futott fel a domb aljától a tetejéig. Pásztor János meggyőződése, hogy az ő földjükön van Szondi sírja. Csósza István is a saját szőlőskertjében tudta a hős nyughelyét. A Tinóditól, Aranytól is tudott helyszínek a népi történetmondók szerint e dombhoz köthetők.

A várhegy, a völgy és a szemközti hegyorom „háromszög-kompozícióját” Arany János tette halhatatlanná. A népmondákban arányeltolódás van: a szóbeliségben a temetés helyszíne, az Aranydomb kapja a legnagyobb szerepet. Kedves, szívből tisztelt mondatudóim oly szépen szólaltatják meg a hagyományt, hogy nagyobb mondaegységeket is idézek tőlük.

Szondi sírja a mi (volt) szőlőterületünkön, az Aranydombon van. A mi barázdánkban van a sír. Sálakra voltak osztva a szőlők, hogy a víz ne hordja le a földet. Arra emlékszem, hogy az egyik sálnál volt az a kő. Akkorra volt, mint egy fél asztal. 82-től, apám halálától nem műveltük tovább a szőlőt. Csodák csodája, az a rész még nincs elerdősödve [a feltételezett sír helye!]. Fűves terület. Ez a tisztás vagy ötven négyzetméternyi terület. Apám haláláig, egész haláláig tervezte, hogy kiássa, de ez csak terv maradt; majd nyugdíjas korában! Nem lett belőle semmi. Én 5-10 méteres távolság eltéréssel meg tudom mutatni a helyet.

Apám 12 éves gyerek volt, mikor a nagy filoxéra járvány után nagyapámmal (Pásztor András, szül. 1883-ban) kezdték telepíteni a szőlőt. 60-70 cm mélyen meg kellett forgatni a földet. A vadföldet felülre, a termőtalajt alulra.

Ahogy apám és nagyapám ezt a fordítást (digózást) végezték, egy 2 x 2 méteres szemcsés, durva, folyami homokos talajra letek, annak ellenére, hogy az egész Aranydomb agyagos, enyhén kötött, meszes talaj. Apám mint 12 éves gyerek, hát ki akarta ezt ásni, de nagyapám nem engedte fölösleges pocskolás miatt.

*A mi szőlőterületünkön van a sír.*⁹

Csósza István Szondi sírjáról elmondott történetében a magyar mondakincs egyedülálló változatának örülhetünk. Nagyon érdekes megfigyelni a szó szerint lejegyzett szövegben az egyes részek kapcsolódását, azt, hogy a mondai elemek hogyan „hívják elő” egymást.

A szőlőmön, az Aranygombon van eltemetve Szondi. A szőlőm oda jár fel az Aranygomb lábához. Egy gödörbe szarvasok voltak meghú-

zódva – volt ott egy horpadás az Aranygomb lábánál. Egy hatalmas kő, hat személyes asztalnyi szürke kő volt rajta. Itt mi lehet? Az olyan hat méteres kő volt. Lehet, még nagyobb volt! Tojás alakú kő! Volt az nyolc méteres is! Eszembe jutott: nem ez a Szondi sírja? Mondom ott-hon nagyapámnak. Az én nagyapám mondja: „A te ükapád azt mesélte, hogy az a Szondi sírja.”

Ipoly-homokkal temették el Szondit, hogy ne azzal a véres földdel takarják be, amiért ő anynyit szenvedett. Mert felszólították, hogy adja fel a várat.

Jancsi nem jól tudja, hogy az ő földjén van. Szerinte az ő szőlőjén van Szondi sírja. De nem ott van! Az Aranygomb közepén, a déli oldalán – a várnak néz. A horpadásban van Szondi sírja. Szép díszesen temették el, így mondta a dédapám. Nem az Aranygomb tetején! A horpadásban. Alulról úgy 150 m, felülről, onnan kevesebb, 70–80 m. Az az a hely! Árvalányhaj nőtt az Aranygomb tetején és a síron, bevésések voltak a nagy kövön. Utoljára 80-ban még megvolt a kő. Ha nincs meg – nincsen; legurították valahová.

De a Csósza István általa elbeszélte történet nem fejeződik be az Aranygombon, e befejezéshez hasonló változat nincs több:

Kiásták [Szondit] és behozták a nép közé. A kicsi kápolna alatt van eltemetve. Eltemették és kápolnát építettek föléje. Nagyapám mondta, a dédapjától hallotta, hogy falubeliek ásták ki és hozták be a faluba. A hősök sírját meg nem bolygatni! Ez volt a jelszó. A falu előjárói aztán ötven botütést mérettek azokra, akik kiásták. Majd kápolnát emelt a falu a sír fölé. A kápolna agyagból van, ha aláásnának, összedőlne.¹⁰

E ponton összekapcsolódik a hegy (Aranygomb), a megjelölő Ipoly-homok, a kő és a falubeli Szondi-nyughely. E gazdag mondaváltozat magába foglalja a néphagyomány által számon tartott Szondi-helyszíneket. Ráadásul irodalmi – ma már kibogozhatatlanul összefonódott – kapcsolatai is vannak a Szondi Albummal. Nem is a „kibogozás” lényeges. A kapcsolat jelenléte, ennek felmutatása a fontos.

A Szondi Albumot Pásztor János is őrizte, egy fénymásolatot ajándékba kaptam tőle. 44 példányt sokszorosított és juttatott el érdeklődőkhöz szerte Magyarországon! A néphagyomány mindig is merített forrásokból, hol a napi eseményekből, hol egy papi prédikációból, hol egy másik mese vagy mondatípusból, de mindegyik alkotó fantáziával csiszolta helyivé a saját változatot. A Szondi Album termékenyítően hatott rendkívüli mondatudóm, Pásztor János gondolatvilágára is. De mondatudói alapállásán nem változtatott.

Nemcsak a Szondi Albumnak van jelentős szerepe a szóhagyomány alakulásában, hanem a ponyvakiadványoknak is. A ponyva a néprajzi és az irodalmi kutatás számára is hasznos lehet. 1870-ben Bucsánszky Alajos Nagy Képes Nap-tárában jelent meg a Szondy György, vagy A hősi érdemet az ellen is elismeri című ponyvaszöveg.¹¹ Megnézhetjük a ponyvaíró Tatár Péter (Medve Imre) forrásait. Azt látjuk, hogy ismerte Tinódi Ali basa históriáját¹², merített Arany veréből és minden bizonnyal felhasználta a népköltészetet.

A ponyva közvetítő szerepe óriási volt a XIX. században. A nép számára „öszveszedett versek”

Nyilasi Tibor rajza

a szépirodalom és a népi kultúra kapcsolatát teremteték meg a kis vásári ponyvafüzetkék által. A néprajztudomány nélkülözhetetlen forrása e füzet is.¹³ Ne feledjük azt sem, Arany János milyen szeretettel említi gyermekkorai olvasmányait, a ponyvafüzeteket. Móra Ferencnél és Tamási Áronnál is találunk hasonló vallomást.

A ponyva terjeszt, megőriz és forrásként szolgál. Ha „öszveszedve” is, a szépirodalmat a vásárokon eljuttatja a néphez. Ponyvafüzetkék tépett lapjain új életre kelnek a régmúlt hősei és eljutnak az irodalom körén kívül élőkhez.

A magyar XVI. századnak hősi eszménye az önkényuralom és a kiegyezés korában nem

Arany János remekművével, nem is Drégelypálánk és Nagyoroszi környéki népmondákkal, hanem ponyvafeldolgozással hatott a tömegekre. A Szondi-történet ponyvára kerülésével a XIX. századi folklorizálódás folyamatát is figyelemmel kísérelhetjük.

Drégely ostromáról a népmondákban a következő motívumok jelennek meg: összecsapás; többnapos küzdelem, a törökök nagy számbeli fölénye; Szondi és maroknyi csapatának a végsőig kitartó hősiessége, a nagyoroszi pappal küldött üzenet: ajánlat a vár feladására. Minden, népmondákban fellelhető motívum, elem megjelenik a ponyvakiadványban. Ponyvasajátosság a „hitelesség” többszöri bizonygatása, a nevek, események minden bizonnyal Tinódiig visszamutatva szerepelnek a ponyvában, az Aranyballada minden eleme „öszveszedve”, azaz ponyvásítva jelen van. Bucsánszky Nagy Képes Nap-tárában Arany Toldija is „ponyvásítva” jelent meg Tatár Péter átírásában. A Bucsánszky-könyvek és nyomtatványok címjegyzéke bemutatja a *Gyámbot* című szépirodalmi albumot, amelynek szerzői között első helyen szerepel Arany János neve. A népköltészet, a szépirodalom és ponyvaírás együttállása a XIX. századi kultúra élő valósága!

A *Szondy*-ponyvafüzetekből egyetlen részt emelek ki, mert nagyon érdekes ponyvasajátosságra figyelhetünk fel:

Szondy leggazdagabb ruháját felölté,
És zsebében száz magyar arannyal megtölté
[...]

Vitézei a vár udvarára gyűltek,
S a végső tusára és harcra készültek
Szondy kardot húzván így szólott seregéhez:
Vitézek! Mindenki készüljön Istenéhez
Szabadulás nincsen, haljunk meg hősökhez
Illón, kiknek mocsok nem fér nevéhez;
A hon, a király és a szabadság éljen!
Előre vitézek, a halálba vélem.
Most megnyitja a belső vár kapuját,
És elsütteti utolsó ágyúját,
S annak füstje között tör ki mint a szélvész,
Csapásai alatt sok ellenség elvész.¹⁴

Ez nem várt fordulat. Szondi nyilvánvalóan Zrínyiként rohan ki a várból a ponyvafüzet lapjain. Honnan került a „Zrínyi-betét” a történetbe? Minden bizonnyal egy másik ponyvából. Sikerült megtalálnom, a *Szigethvár ostroma 1566-ban, vagy: Zrínyi Miklós halála* című ponyvakiadványt.¹⁵

Szondi és Zrínyi ponyvatörténetében 12 meg-egyező sor van, a leghangsúlyosabb részben. A közös motívumokból néhányat a népköltészet több műfajából is ismerünk (legszebb ruha, száz

arany, utolsó golyó), a többi a szépirodalomból veszi anyagát. Zrínyi szózata vitézeihez, az odaadott élet áldozatvállalása, a hősiesség – az irodalom által vált eszménnyé. A Zrínyi-példa a ponyvairodalomban alkalmas egy másik várvédő bemutatására. A ponyvaíró az egyszer már bevált elemeket aggály nélkül hasznosítja egy másik helyen. Így lesz Szondiból az „utolsó ágyú füstje között” a várból kitörő hős. Tatár Péter (Medve Imre) a népköltészet variánsaihoz némileg hasonló módon „szedte öszve” történeteit: az egyik helyről átemeli a másik szövegbe.

Azt, hogy a folklórral kapcsolata volt, írásainak felépítése és az is bizonyítja, hogy vőfélykönyvet is „öszveszedett”: *Alföldi vőfélykönyv, Írta Vetró Lőrinc, Nyélbe ütötte Tatár Péter, Szeged, 1878*. Íme, Tatár Péter nemcsak szépirodalmat, folklórt is „ponyvásított”, ott áll a „hármasság út”-on: *irodalom, népköltészet, ponyva* találkozásánál. Képzeld el, hogy az 1870-es években szülőfalunk heti vásárában dédapánk megvette pár krajcárért a Zrínyi és a Szondi ponyvafüzetecskét. Az ő kezében a népi kultúra valóságával kerülhetett kapcsolatba a szigetvári és a drégelyi hős. És épp egy ponyvaíró jóvoltából.

Az újabb gyűjtésekből azokat a részeket emelem ki, amelyek az alaptémánkhoz kapcsolódnak és az eddigi képet tovább árnyalják. Csósza István bácsi mondáit már nem gyűjthetjük újra. A hagyományozó szóbeliség nagy alakját vesztettük el benne. Kiemelkedő mondatudónk, Pásztor János 2008-ban is tudott újat mondani. *Nálunk családi hagyomány volt Szondi. Nagyapám (szül. 1886), nagyanyám (szül. 1883) ismerték és továbbadták az utódoknak [...]*

Velünk született. Erre nem lehet rábeszélni senkit.

E mondatok is vallanak a népköltészet alkotás-lélektanáról: a népi tudás létrejöttéhez, megtartásához szellemi nyitottság, érdeklődés, lelki alkattal kellett.

Pásztor Jánost évtizedeken át foglalkoztatta, hol lehet Szondi sírja: *„Az nem lehet, hogy az ember ne foglalkozzon vele!”*

Két új elem is felmerült. Az egyik a csatával, a lélekszámmal, a másik Szondi származásával kapcsolatos.

Három napig tartott az ostrom. Ágyúzás, kardcsata. Úgy elgondolom, ha lettek volna jó fegyverek! De nem volt. Lovas vitézek voltak ők, de alig voltak felszerelve. Száz embere volt Szondinak, ebben benne volt a lovász legényig, az utolsó szolgáléigig mindenki. Ott meg a több tízezres török.

Az erőviszonyok foglalkoztatták a mondatudót, a hármasság és a száz-as szám a népi lekerekítettségre szép példája.

Szondi származásáról így gondolkodott adatközlőnk: *Így is hallottam, hogy jobbágy származású, meg úgy is, hogy középnemesi. Ahogy akarja elfogadni az ember.*¹⁶

A szóhagyományozó kultúrától el nem szakadt ember számára: első a szóbeliség. Amit befogad a néphagyomány, az a mérvadó. Neki nem az írásbeliség, hanem a szóbeliség a fontosabb forrás. És ez a döntő. Aki így gondolkodik, újra és újra elmondja a történetet.

Csak egy bánata volt Jani bácsinak: *„Igenszak ritkulunk mi Szondisták!”*

Nem tudok nem gondolni Zrínyi prózai műveinek *Dedicatió*jára. Annyira szeretem, hogy engedtessek meg nekem is idézni:

Nyilasi Tibor rajza

„Magyar vitézeknek dicsőséggel földben temetett csontjai és azok nagy lelkeinek árnyékjai, [...] nem hadnak nékem alunnom, mikor kívánám, sem henyélnem, ha akarnám is.”¹⁷

Tisztelt Konferencia! A nagy lelkek „árnyékjai”, úgy érzem, itt vannak közöttünk. A mondatudók, a nagy történetmondók tudása rögzítve van, nem ment veszendőbe. De mi él tovább? Mi marad?

Ez a kérdés nem hagyja nyugodni a folklórkutatókat. Érdeemes nyitottnak lennünk más tudományterületekre is. Izgalmas régészeti kutatások

folynak a szintén határ közeli Sátoraljaújhelyen. Képzletet, gondolkodást, tudományos elmélyültséget inspiráló kiállítást láthatunk a Kazinczy Ferenc Múzeumban: *Egy eltűnt vár nyomában*, ugyanezzel a címmel igényes összefoglalót kapunk a Kazinczy Társaság 2015. *Széphalom*-évkönyvében.¹⁸ A sátoraljaújhelyi Várhegyen országosan figyelemreméltó ásatások folynak.

Hogy kapcsolódik ez a folklórhoz, hogy jön ez ide? Nagyon is!

A drégelyi várhoz – most ide, Párkányhoz jóval közelebbi várhoz – teljes joggal kapcsolódik és helyénvaló a sátoraljaújhelyi régészeti párhuzam. Itt is van eltűnés. Nem, itt nem a vár tűnt el, szerencsére rendbe hozva, gondozva, vezetéssel várja a látogatókat, kirándulókat, várkedelőket. Más van eltűnőben.

Elmúlóban van Drégelypalánkon a várhoz fűződő folklór. Azok a tehetséges nagy tudású történetmondók, akiktől 2010-ig (!) élő népmondákat lehetett gyűjteni, már az égi mezőkön járnak. Gondoljuk csak meg! A Magyar Művelődési Intézet 1990-es években indított erdélyi népdalgyűjtés-lemezsorozatának *Utolsó óra* a címe, és Drégelypalánkon még 2009-ben is népmondák voltak gyűjthetők! Hogyan lehet? Voltak a népköltészetnek ezúttal név szerint is ismerhető csodálatos alkotói-megtartói, akik éltették és alakították a hagyományt.

Kamarás István (Balassagyarmat), Csósza István (Drégelypalánk), Pásztor János (Drégelypalánk) kiemelkedő tudású alkotók voltak. Csodálatos minden, amit ránk hagytak, és bizony nem bánom, hogy annyit zötykölődtem a kisvonaton, mert nekem a gyűjtés rengeteget adott nemcsak azzal, hogy sok mondaváltozatot rögzítettem – őriztem meg, hanem azzal is: nagyszerű egyéniségeket ismerhettem meg. Az élő folklórral élhettem és dolgozhattam. Mentem, mert érdekelt, mentem, mert Ujváry Zoltán professzor gyűjtésre inspiráló szava és Kallós Zoltán sommás mondata fülembe csengett: „Van mit gyűjteni, csak ki kell fáradni a helyszínekre.”¹⁹

Adatközlőim soha kétszer ugyanúgy nem mondták el a történetet, mint korábban. A variánsok, változatok éltek. Ez ma már nincs.

Bár felgyűjtve, de a közösség napi életéből nagyrészt kifogyóban – mi marad a folklórkincsből, mi menthető át és hogyan? Mit tehetünk a *kinccsel*, ami veszni látszik, de még része lehetne jelen életünknek? Sok minden átmenthető, át-emelhető, de csak akkor, ha van egy-egy elhívott ember, aki idejét-életét odaadva *híd* tud lenni az ősi tudás és a jelen életünk között.

Ha megnézzük a folklór más területeit, láthatunk párhuzamokat a *továbbélésre-továbbélítésre*. A magyar folklór rendkívül gazdag témavi-

lágának, a betlehemezésnek a mai helyzetébe belegondolva tudjuk, hogy autentikus anyag napjainkban már igen kevés helyen él. Van pl. Csíkszentléleken (Erdély), Torontálvásárhelyen, Székelykevéen (Délvidék / Vajdaság) eredeti formában. A „végek” még tartják magukat! De előfordul az is, hogy nem várt helyekről jönnek csoportok. Hová is? Debrecenbe! A Kárpát-medencei betlehemesek hagyományos találkozó-ját december első / második hétvégéjén rendezik meg a város. Jönnek a szentlélekiek, a székelykeveiek, Debrecenben jártak az idén is, mert a Kárpát-medencei Betlehemes Találkozó a XXV. jubileumi évéhez érkezett! Igen sok csapat vett részt, és nemcsak Erdélyből, hanem a Felvidékről is!

A tanító néni állította színpadra a kicsiket? A pap tanította be a régi, hiteles szöveget-éneket? Nem baj! Nem autentikus? Klasszikus értelemben nem, de a autentikus anyag *életre kelhet*. Akarva-akaratlanul a nagyszülők-dédszülők idejével érintkeznek a mostani betlehemezők, láthatatlanul fognak kezét, vállukat az ő vállukhoz döntik. Az *átmentés* jelen van életükben és ez a döntő.

Keressük, ami nincs? Régészeti ásatás egy eltűnt vár nyomában? Színpadi előadás házról-házra járás helyett? Igen! Már nincs élő drégelyi monda? De van átmentés a közösségi élet meglevő eseményeihez, alkalmihoz igazítva, vártúrák részeként, ismertetésekre „becsempészve”. Van értelme mai formákhoz kötni az ősi tudást? De még mennyire! Nagyon jól tudja ezt és remekül valósítja meg Pásztor János menyé, Pásztor Ildikó, a drégelyi Szondi-kultusz cselekvő továbbvivője. Ő megtalálta az utat.

De gondoljuk végig és járjuk be előzmények ösvényét! Már évekkel ezelőtt így kezdte egy őszinte budapesti tizenéves diák a családról szóló fogalmazását: „A beszélgetés ma a legtöbb családban megszűnt.” Ha veszít területeiből az élőbeszéd, akkor hogy ne veszítené helyét, terét, erejét a szóhagyományozó költészet, a történetmondás, hogy ne „fogyna” a Szondi-mondakör?! Nincs min csodálkoznunk.

Már Pásztor János életében is voltak baljós jelek. Kortársai közül is előfordult, hogy nem mindenki értette meg ragaszkodását a hagyományhoz. „»Jön már Jani a Szondi lakatjával!« – mondták néhányan inkább gúnnyal. Bántotta az uramat kicsit, de beletörődött.” – idézi fel Pásztor Jánosné Urbán Mária, férje Szondi-kultusszal tevékeny éveit.²⁰ De János bácsi talált megoldást: a kor befogadó nyelvén kell szólni. Ha a Szondi-monda élőszóval előadott csodás története csak a családot és a néprajzkutatókat, gyűjtőket érdekli, akkor betűt kell a többiek kezébe adni! A vastag Szondi albumot saját pénzen

fénymásoltatta és mindenkinek adott, aki csak kérte. Orvosnak, szomszédnak. Szeretett ismerkedni, amikor a balassagyarmati kórházban volt, ott is adott egy példányt egyik betegársának.” *Átmenteni, átmenekíteni* – ezt tartotta szem előtt Pásztor János.

Ugyanazt vallja, teszi Pásztor Ildikó. Mélyen tudja, hogy nem szakadhat el a szál a jelenünk és a történelmi-néprajzi múltunk között. Nem is szakad el, mert képes a hagyományt visszaépíteni a közösség életébe: Drégely-filmjei, Szondi-émlékhely létrehívása, vártúra-programjai, iskolabeli előadásai, mind-mind „újrafonják” az elszakadó-félben talált és felemelt szálakat. A *Szondi legendája* és *A szent sírhely* rövidfilmjei a lakitelki közösségi tévések filmszemléjében 2015-ben különdíjat nyert! Az ő előadásai az előző nemzedékek odaadó ragaszkodásával lelkesítik meg a Szondi-kultuszt. A drégelypalánki magyar és a roma gyerekek szívét is megérintette a film, a hősi sír hollétének a talánya. Az egyik negyedik osztályos kisfiú így adott hangot azonosulásának: „Ildi néni, ha nagy és gazdag leszek, eljövök helikopterrel és megkeressük a Szondi sírját.”²¹ Ott, ahol van gyerek, aki ilyet mond, nem lehet nagy baj.

A népi kultúrában az ember és a környező élő és élettelen világ szerves kapcsolata, hosszú időn át fennmaradt. A mindennapi tevékenység nem szakadt el a kultúra egyéb területeitől, a szokások, rítusok, ünnepek rendjétől. Pásztor János az utcasarokról fel-felnézett a várra, a Szondiról való gondolkodás része volt a mindennapoknak, a család életének, felesége, fiai, menyéi szintén „Szondisták” lettek. Mítoszt értő emberek, akik éltetik az emlékezetet, amely mind az egyén, mind a közösség életében nagyon fontos. A tradíció elsősorban átadást jelent. Ma már sokan nem értik a mítoszt, pedig a mítosznak közösségmegtartó ereje van. A drégelyi vár története, a Szondi-mítosz és kultusz, látjuk, éltető erő a drégelypalánki gyerekek számára is. Hagyományok, jelképek, hősök, mitikus történetek nélkül elszegényedne (és el is szegényedik) a világ és az emberi lélek. A drégelyiek „meg vannak mentve”, mert Pásztor János történetei, Pásztor Ildikó filmjei, elhivatott, lelkes kulturális tevékenysége, az általa megálmodott és működtetett Szondi Kiállítótér és Turisztikai Központ életben tartja a kötődést a helyi mítoszhoz.

Gyerekeink ne legyenek hagyományvilágtól elidegenedett, eltávolodott, gyöker nélküli létű, a világban ide-oda sodródó felnőttek! Mindönk tehetünk saját helyünkön valamit.

Mi marad? Van, amikor az is, amit nem is reméltünk. De van megmaradó abból amit leírunk, összegyűjtünk, megőrizzük és emlékezetbe idézzük!

„Azok a (rég) korok erkölcsben, becsületben gazdag korok voltak.”²² Mélyen igaz ez az 1552. júliusi négy sorsdöntő napra, a várvédő kapitány hősiessége megszólíthatja a gyerekeket és felnőtteket. Az biztosan megmarad a hagyományból, amit a jelen közvetítő eszközeivel, a jelenhez kötő szállal mentünk meg az időből. Erről tanúskodik Látogatók Könyve.²³

Kedves hallgatóim! Kerekedjenek fel, látogassák meg (először vagy újból) Drégelypalánkot, „Drégel sziklai várát” – győződjenek meg személyesen (ne virtuálisan) szavaim hitelességéről!

Elhangzott 2016. április 16-án a Párkányi Városi Múzeumban rendezett, *Adalékok a szlovákiai magyarok nyelvéhez és kultúrájához* című konferencián.

Jegyzetek

1. KISSNÉ KOVÁCS Adrienne: *Mi marad? Irodalmi és néprajzi tanulmányok*, Bp., 2006. 11–50.
2. *Szondi Album, Drégelypalánki Emléklapok*, szerk. PONGRÁCZ Lajos, 1885., 1902.
3. Lásd a kritikai kiadásban ARANY János, *Kisebbségi költemények*, kiad. VOINOVICH Géza, Bp., 1951, 261–263; jegyzetek: 498–500.
4. Kamarás József személyes közlése, 2002.
5. Mondaváltozat, PÁSZTOR János (1937–2010, Drégelypalánk, Dózsa György út 22.), gyűjtés: Drégelypalánk, 2002.
6. Mondaváltozat, CSÓSZTA István (1925–2005, Drégelypalánk, Rákóczi út 23.), gyűjtés: Balassagyarmat, 2002.
7. *Szondi Album*, 1885, 64.
8. Mondaváltozat, PÁSZTOR János, gyűjtés: Drégelypalánk, 2008.
9. Mondaváltozat, PÁSZTOR János, gyűjtés: Drégelypalánk, 2002.
10. Mondaváltozat, CSÓSZTA István, gyűjtés: Balassagyarmat, 2002.
11. *Nagy Képes Naptár*, kiadja BUCSÁNSZKY Alajos; 1849–1900. évfolyamait doktori értekezésemben kutattam. Disszertáció: A múlt századi kalendáriumok néprajzi vonatkozásában *Bucsánszky Alajos Nagy Képes Naptára* alapján, Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen, 1980.
12. Kritikai kiadásai *Régi Magyar Költők Tára*, III. kiad. SZILÁDY Áron, 1881., 90–104; jegyzetek: 430–435.
- 13–14. POGÁNY Péter: *A magyar ponyva tiüköre*, Bp., 1978, 308–309. TATÁR Péter néven írt MEDVE Imre (1817–1878) ponyvaszerző írásai: *Szondy György, vagy A hősi érdemet az ellen is elismeri*, Bp., 1870.
15. *Szigethvár ostora 1566-ban, vagy Zrínyi Miklós halála. Írta Tatár Péter, Pesten Nyomatja, kiadja Bucsánszky Alajos, 1857.* OSZK Plakát-és Kísnyomatványtár.
16. Mondaváltozat, PÁSZTOR János, gyűjtés: Drégelypalánk, 2008.

17. *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból*, II, szerkesztette KOVÁCS Sándor Iván, Bp., 2000., 176.

18. *Széphalom, A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve* 2015. Szerk. Kovács Dániel, HEGYI Dóra – RINGER István, *A újhelyi vár régészeti kutatásainak újabb eredményeiről*, Sátoraljaújhely, 2015. 357–363.

19. UJVÁRY Zoltán, KALLÓS Zoltán személyes közlései, Bp., 2005. március 10.

20. PÁSZTOR Jánosné, URBÁN Mária személyes közlése, Drégelypalánk, 2016. március 1. és 23.

21. PÁSZTOR Ildikó személyes közlése, Drégelypalánk, 2016. március 1., 10. és 23.

22. FARKAS Ottónak, a *Medvesaljai mondák* gyűjtőjének közlése, 2016. február 10.

23. A *Látogatók Könyve* a Várnál található A bejegyzésekből készült könyv: *A Drégelyvárat látogató Honfitársaink áhitatban fogant gondolatai*, Drégelyvár Alapítvány, szerk. BENYÓ Balázs.

Nyilasi Tibor rajza

A tér és az idő tágítása a kortárs szlovákiai magyar irodalomban

A szlovákiai magyar irodalomba sorolható alkotók már a kezdetektől fogva olyan önmeghatározási kísérletekre kényszerítették önmagukat, amelyek lehetővé tették, hogy az 1918 után beálló politikai és társadalmi változásokkal párhuzamosan az irodalmi fogalomhasználatban is önálló, autonóm kifejezéssé váljon a szlovenszkói, csehszlovákiai, szlovákiai magyar irodalom. Elvileg az sem lett volna lehetetlen, hogy a Csehszlovákiába került magyar írók tovább folytatják az alkotást, írják műveiket magyarul, s nem hoznak létre ideológiákat a magyar állam határain kívül íródó irodalomhoz. Azonban mind a két világháború, mind az 1948 után formálódó irodalmi térben fontosnak érezték az olyan koncepciókat, amelyek ennek az irodalomnak a különállását, speciális lehetőségeit voltak hivatottak alátámasztani, megjeleníteni. Hogy csak a legismertebbekre utaljunk, ilyen volt a Győry Dezső-féle Magyar Génusz, továbbá a Fábry Zoltán által kialakított „vox humana”-konceptió, valamint azon, 1948 utáni irodalomtörténeti koncepciók, amelyek valamilyen formában a szlovákiai magyar irodalom specifikusságára, egy speciális szlovákiai magyar irodalmi jelenségre utaltak.

Közös, tipizálható jellegzetességük ezeknek a teóriáknak, hogy minduntalan meghatározási kísérletekre kényszerülnek: mi a szlovákiai magyar irodalom, mi az igazi, valódi szlovákiai magyar irodalom, s ezek a meghatározási kísérletek egyúttal megteremtették az elvárást is, vagyis az elmélet, az ideológia azt kívánja a szépirodalomtól, azt kéri számon, hogy az általa felállított definíciónak feleljen meg, azt teljesítse be. Közös jellegzetesség továbbá, hogy az irodalmi művek elvárt témájául a specifikus szlovákiai magyar sors, a specifikus szlovákiai magyar identitás, a specifikus szlovákiai magyar tér megjelenítését jelölik ki.

Különösen a Fábry Zoltán által megjelenített igény hatása volt jelentős, amely szinte évtizedekre előhívta és egyúttal meg is határozta a szlovákiai magyar irodalom fogalmát. Mint Gál Éva írja *Kisebbségi ideológiák* című tanulmányában, „A Fábry által meghirdetett – alighanem a balzaci nagyrealizmusra támaszkodó – követelmény a kisebbségi regény megalkotása lett volna. Fábry olyan regény megszületését várta, mely a teljes szlovákiai magyar társadalmi

átalakulást – a többségi nemzetből kisebbséggé, nemzetiséggé való transzformálódást – bemutatta volna, az ezzel járó lelki változások teljes spektrumával együtt. Fábry egy másik meghatározó elvárást is állított a kisebbségi regény elé: a sajátos szlovenszkói mentalitás megragadását, azon sajátos jegyek meghatározását, melyek csakis a felvidéki emberekre jellemzőek.”¹

Hogy ez az elvárás még az 1990-es években is meghatározó viszonyítási pontnak számított a szlovákiai magyar irodalom diskurzusában, arra jó példa Grendel Lajos 1989-es *Hagyomány és korszerűség a csehszlovákiai magyar prózában* című esszéje. Eszerint „Fábry Zoltán fogalmazta meg először, majd a következő évtizedekben még nagyon sokan azt az igényt, hogy meg kellene írni az úgynevezett szlovákiai magyar regényt. Ezzel kapcsolatban egy érdekes paradoxonra szeretnék rámutatni. Arra, hogy az ilyen igény abszurd, s mégis ennek az igénynek a jegyében születtek meg a hatvanas és a hetvenes években a legjelentősebb prózai művek irodalmunkban. Csehszlovákiai magyar regény, mint valami sajátos műfaj a regény műfaján belül – ez képtelenség. Tudom, Fábry Zoltán sem így gondolta, és senki sem gondolja közülünk, hogy ilyesmi lehetséges. Nem is ezzel vitatkozom. A megnevezés kifejez egy igényt, s viszonylag pontosítja is. Olyan regényt tételez föl, amelyben a csehszlovákiai magyarság drámai sorsa fejeződik ki egy ennek a szándéknak leginkább megfelelő nagyepikai formában, kimondva vagy kimondatlanul, a múlt századi nagyrealista epika eszközeivel. Akarva inkább, mint akaratlanul, Fábry Zoltán programot adott mindnyájunknak, akik itt, Csehszlovákiában magyar prózát írunk, s a kérdés csupán az, elfogadjuk-e ezt a programot vagy elutasítjuk.”² Grendel a továbbiakban arra utal, hogy Dobos László, Duba Gyula, Rácz Olivér, Mács József, Gál Sándor regényein és elbeszélésein keresztül ez a Fábry Zoltán-i igény kialakította a szlovákiai magyar próza arculatát. Nem véletlen, hogy Mezey László Miklós *A szlovákiai magyar sorsregény kezdetei* című tanulmányában még 2010-ben is úgy gondolja, hogy „A szlovákiai magyar irodalomban máig éró, termékeny vonulatot képez az úgynevezett »nemzetiségi regény«, vagyis a kisebbség, a nemzetiségi közösség sorsát, sorsának drámai fordulatait az egyén életében fölmutató nagyepika[i] alkotások sora.”³ És persze az sem véletlen, amire ennek kapcsán Bárczi Zsófia utal, Szenes Piroska *Az utolsó úr* (1927) című regénye értelmezése során, hogy tehát „Valószínűleg éppen ez az ok, amiért a későbbiekben homogenizálóan kiterjesztett szlovenszkói sorsregény-konceptió figyelmen kívül hagyta Szenesnek ezt a korai művét.”⁴

Bár ez az ideologikus koncepció már kezdetektől fogva sem volt képes lefedni a teljes korpuszt, tehát azon szövegeket, amelyeket el lehet látni a szlovákiai magyar irodalom terminusával,⁵ mégis: a fentebbiek nyomán lehetséges kialakítani egy ideáltipikus elváráshorizontot. Eszerint a valódi szlovákiai magyar irodalmi mű szerzője szlovákiai magyar (vagy olyan betelepülő, aki vállalja a szlovákiai magyar sorsot), a szöveg témája a szlovákiai magyarság sorsa, szereplői szlovákiai magyarok, ideje a szlovákiai magyar történelemmel kapcsolatos, helyszíne pedig Szlovákia vagy Szlovákia magyarok lakta régiója.

Miután meghatároztuk ezt az „eredeti” állapotot, a szlovákiai magyar irodalom origóját, érdemes megvizsgálni, vajon a kortárs magyar irodalom szövegei mennyire teljesítik be, illetve mennyiben hagyják figyelmen kívül ezt az ideologikus konstrukciót, amely a mai napig irányítja mind a szélesebb olvasóközönség, mind az irodalomtörténeti-irodalomkritikai szakma bizonyos köreit. Bár az eredeti koncepció prózára vonatkozott, *Lírikusok Szlovénzskón* (1935) című írásában maga Fábry kérdezett rá az előbbiekhöz hasonló módon vers és a felidézett valóság viszonyára: „Hol áll ma a szlovénzskói magyar líra? (...) Kifejezi-e az itteni valóságot?”⁶ A vizsgálat tehát kiterjeszthető a verseskötetekre is.

A kortárs szlovákiai magyar irodalomba sorolható regények közül a fenti „őseredetnek”, origónak leginkább Hunčík Péter *Határeset* (2009) című regénye felel meg. A kötet Ipolyság-regény, vagyis szempontrendszerünket érvényesítve egy Ipoly menti kisváros sorsán keresztül mutatja meg a szlovákiai magyarság sorsát. A regényben megjelenő magyarok, szlovákok, zsidók sorsán keresztül összetett történelemértelmezésre láthatunk rá, ahol a különféle érdekek, nézőpontok folytonos interakciójával, nem ritkán összeütközésével szembesülhetünk. De a regény nemcsak nemzetiségi narratívát mozgósít, hanem egyfajta marginális nézőpontot is képvisel, hiszen az osztálytudatú kommunizmus interperszonális viszonyai is megjelennek a kötetben. Ennek a bonyolult, a hétköznapi ember-től összetett alkalmazkodási módszert kívánó kor a regényben sokféleképpen jelenik meg: „Hegedús tanító elvtárs aprólékosan elmagyarázta, hogy az itteni magyarok a háború alatt pontosan olyan hibákat követtek el, mint harmincnyolcban. Mert akkor is ahelyett, hogy védtek volna a köztársaságot, ünneplésbe kezdtek, amikor Kassát meg a többi várost elcsatolták Csehszlovákiától. A mi bűnünk tehát az volt, hogy hozzájárultunk Csehszlovákia szétveréséhez, és ezért nem lettek magyar iskolá[i]nk a háború után, fejezte be a tanító elvtárs.

Tomi erre jelentkezett, és megjegyezte, hogy ha a magyarok hozzájárultak a kapitalista Csehszlovákia szétveréséhez, akkor inkább hősök voltak. De Hegedús tanító elvtárs jól fültövön vágta őt azzal, hogy kérdezze meg a drágalátos nagybácsijától, miért kapta ezt a taslit. Pedig Tomi csak azt szerette volna elmondani, hogy ha Gottwald elvtárs is szét akarta verni a kapitalista Csehszlovákiát, akkor a szlovénzskói magyaroknak inkább dicséret járt volna a háború végén, nem kitelepítés.”⁷

Hunčík Péter kiváló regénye tökéletesen megfelel a szlovákiai magyar irodalommal szemben támasztott fent vázolt elvárásoknak, anekdotikus formában, az ipolysági magyarok sorsán keresztül bonyolult történelmi folyamatokra, lehetséges emberi magatartásmintákra, túlélési stratégiákra utal. Olyan kataklizmák jelennek meg a regényben, mint a trinononi sokk, a II. világháború, a határok ide-oda tologatása, a zsidók gettóba zárása, a holokauszt, a szlovákiai magyarok deportálása, reszlovakizációja és kitelepítése, a nyilas és kommunista hatalomátvétel, a prágai tavasz leverése, illetve a magyar tankok bevonulása 1968-ban Ipolyságra.

Hasonló karakterű Grendel Lajos *New Hont-trilógiája*, különösen a *Nálunk, New Hontban* (2001) című, a trilógia második darabja, amely – talán nem véletlenül – megint csak felfogható Ipolyság-regénynek, és három intervallumban vizsgálja egy kisváros belső viszonyait a történelem forgatagában. Ezek: az 1944–1948 közötti időszak, 1968, illetve 1989 által jelzett időpontok a kisember nézőpontjából, alulnézetből, ironikusan mutatják be a szlovákiai magyarok sorsát.

A szlovákiai magyar irodalom elképzelt origójától való apró elmozdulásként értelmezhető Norbert György *Klára* (2004) című regénye, amely Pozsonyban játszódik, s rájátszik a szlovákiai magyarok kevert, szlovakizmusokkal élő nyelvhasználatára. Bár a fentebb említetteknek megfelelő módon szlovákiai magyar regénynek is felfoghatjuk, hiszen a tér, az idő és a szereplők a szlovákiai magyar kontextus viszonylatában értelmeződnek, mégis, a szöveg destruálja is az ilyen elképzéseket, hiszen a létező, áramló, reflektálatlan jelen regénye, amely nem a nagy történelmi fordulatok, nemzeti sorskérdések és magatartásminták, hanem az egyetemessé tett hétköznapi sodrásának ontológiai tapasztalatával szembesít.

Talamon Alfonz Samuel Borkopf: *Barátainak, egy Trianon előtti kocsmából* (1998) című regénye egy másfajta kitörési kísérlet. Talamon addigi művei általában nem azonosíthatók konkrét regionális helyszínekkel, egy kisváros, egy vonat fülkéje, egy ágy elbeszéléseinek helyszíne. Említett regénye azonban tudatosan játszik rá

egy dél-szlovákiai kisváros, Diószeg multikulturális (magyarok, németek, zsidók, szlovákok) viszonyaira, valamint épített tárgyi feltételeire (cukorgyár, futballpálya, kastély). Másrészt azonban a magyar közgondolkodásban megjelenő ún. aranykorra utal, tehát a trianoni döntés előtti időszakra, vagyis míg a tér igen, addig az idő nem teljesíti be a „szlovákiai magyar eredet”-ben rejlő elvárásokat. Hajtman Béla Béla von Goffa álnéven írt *Szivarfüstben* (2003) című regénye, amely a *Barátainnak...* továbbírása, a Borkopf-mű idejét és terét is elmozdítja: az idő a két világháború közötti Csehszlovákia, a regény tere pedig Dél-Szlovákia, illetve az azzal határos területek. Hajtman regénye azonban nem teljesíti be a sorsregény kategóriájának elvárásait, mint ahogy Talamon regénye sem, mindkét mű ironikus-parodisztikus pikareszk „egyetemi” regényként olvastatja magát. Hasonló karakterű Győry Attila *Kérékkutya* (2002) című regénye is, amelynek helyszíne Pozsony, szereplői a soknemzetiségű Közép-Európából kerülnek ki, viszont a mű az elképzelt, utópisztikus Pozsonyban játszódik, és semmit sem teljesít be a szlovákiai sorsregény műfaji kódjaiból.

Az előző regények a hely kategóriája által illeszkednek a szlovákiai magyar irodalom eredetmintázataihoz, tehát a szövegek helyszíne (Dél-) Szlovákia, viszont főként a regények ideje, illetve a szlovákiai magyar sors kategóriájának figyelmen kívül hagyása ki is zárja ezeket az alkotásokat a definícióból, illetve – más nézőpontból – ők maguk destruálják a felvázolt origót. Vannak példák azonban a fordított helyzetekre is, amikor a tér függesztődik fel. Fábíán Nóra *A nagyváros meséi* (2002) című elbeszéléskötetében a történetek helyszíne London, az au-pairek és babyszitterek világába kerülünk, kelet-európai, észak-afrikai, indiai bevándorlók közé. Az elbeszélések megjelenítik az 1989 utáni társadalmi folyamatokban tetten érhető sorsképleteket, hiszen a munka után kivándorló fiatalok, legyenek azok például szlovákiai magyar fiatalok, tapasztalata jelenik meg ezekben az írásokban. Hasonló karakterű Győry Attila *Kitörés* (1993) című regénye, amelyben szlovákiai magyar punk fiatalok járnak be Nyugat-Európa nagyvárosait, a szabadság révületében, rácsodálkozva a nyugati fogyasztói társadalomra.

És ide kapcsolható Gazdag József *Kilátás az ezüsfenyőkre* (2004) című elbeszéléskötetének hetedik elbeszélése, *Az árnyak kifürkészése* is. Főszereplője Alfonz Knudsen fiatal norvég író, 1985-ben Gyldendahl Forlag, azaz Képzleletszer-tartások címmel jelent meg novelláskötete. A Károly Egyetemen tanul, egy trondheimi felolvasás után azonban összeesik, kilenc hónapig kómában fekszik, és huszonöt éves korában meg-

hal. Az elbeszélés Talamon Alfonz roncsoltimitált életrajzát és életművét idézi fel artisztikus módon, vagyis a szereplő identitásán keresztül íródik bele a szlovákiai magyar irodalom mintázataiba.

Vannak azonban olyan kötetek, amelyekben fent említett szlovákiai magyar őseredetnek, tematikának, téridőnek, sorsmintázatnak, problémafelvetésnek semmiféle nyomait nem találjuk, vagy alig néhányat. Daniel Levicky Archleb *Aua és Atua* (2002) című regényének sem helyszínei, sem a szereplők nevei, sem időviszonyai nem állnak kapcsolatban a szlovákiai magyar kontextussal. Sokkal inkább egy elképzelt disztópikus, zöld ideológia által irányított erőszakos fantázia-világban játszódik. Mizser Attila *Szakmai gyakorlat külföldön* (2003) című verseskötetének szonettjei nemhogy nem idéznek fel utalást a szlovákiai (magyar) valóságra, hanem olyan nyelvi réteget működtetnek, amely a szlovákiai magyar nyelvhasználatnak nem sajátja – pl. a laszti, gang, lejmol, cicózni, stanicli, áfázom, majrézok, filózza, pamlag, dizöz. Vagyis karakterében a magyarországi nyelvi regiszterekre játszik rá. Vida Gergely *Horror klasszikusok* (2010) című kötetének versei a horror mediális lehetőségeivel játszanak el, egy populáris mediális világot alakítva az írás terévé és tétjévé. Ha a borító fülszövegén nem találkozoznánk a szerző születési helyével, akkor semmi sem utalna állampolgárságára. (Ráadásul az ott feltüntetett városnév, Révkomárom, is inkább a magyarországi olvasóknak szól.) Csehy Zoltán *Homokvihhar* (2010) című verseskötete a zene világának terét avatja írásainak főszereplőjévé, és a kötetben működésbe lépő nyelv nem idéz fel szlovákiai magyar kontextusokat. Mind a *Homokvihhar*, mind a *Nincs hová visszamennem* (2013) különféle nyelvi rétegeket, angol, olasz, német, spanyol, francia, latin, ógörög nyelvi elemeket mozgósít, kisiklatva bármiféle speciálisan szlovákiai magyar valóságot és sorsértelmezést. Hasonló nyelvi gazdagság, sőt ógörög mitológiai kontextus épül Polgár Anikó *Régész nő körömcipőben* (2009) című verseskötetébe, a szülés, az életet adás, a szoptatás női tapasztalatára rétegeződve. Itt azonban, termékeny feszültséget kölcsönözve, és kiterjesztve hatását a kötet egészére, van egyetlen nyelvi utalás, az olvasást megzavaró nyelvi elem, rögtön az első versben: „Ez nadstandard, kérem, az ötezerkoronás!”⁸, amely felidézi a szlovákiai magyar kontextust. Bárcki Zsófia *A keselyű hava* (2004) című kötetének sok elbeszélése éppen hogy spanyol vagy arab helyszíneken játszódik, szereplői spanyolok és arabok, vagyis a felidézett téridő a szlovákiai magyar irodalom valóságábrázolásának ideológiai intencióit követve a spanyol vagy az arab

irodalom körébe utalhatná a szerzőt. *Tocino de cielo* című elbeszélése így kezdődik: „Abdul al Haman kalifa – a Nazarin-dinasztia utolsó tagja – uralkodása idején Granada fölött úgy kelt fel a nap, mint sehol másutt.”⁹

Talán ez az utolsó példa mutatja leginkább a szlovákiai magyar irodalom ideologikus konstrukciójának abszurditását. Hiszen az irodalomkritika és irodalomtörténet óriási szereptévesztésben van, ha az élő irodalmiság számára próbál előírásokat, betartandó szabályokat előírni, illetve szépirodalmi szövegek konkrét tereinek, idejének és szereplői sorsának alakulásába beleszólni, azt irányítani. Az élő irodalmiság sokszínűsége és a folytonos változásra való képessége mellett az elméletnek is szükséges éppígy sokszínűnek és folytonos változásra képesnek maradnia.

Elhangzott 2016. április 16-án a Párkányi Városi Múzeumban rendezett, *Adalékok a szlovákiai magyarok nyelvéhez és kultúrájához* című konferencián.

Jegyzetek

¹Gál Éva: *Kisebbségi ideológiák és magatartásmodellek a határon túli magyar közösségekben I.* Irodalmi Szemle 2011/3., <http://www.irodalmiszemle.bici.sk/lapszamok/2011/2011-aprilis/945> (Letöltés ideje: 2016/04/14)

²Grendel Lajos: *Elszigeteltség vagy egyetemesség.* Széphalom Könyvműhely, Budapest, 1991. 32-33.

³Mezey László Miklós: *A szlovákiai magyar sorsregény kezdetei.* Hitel 2010/10. <http://>

epa.oszk.hu/01300/01343/00105/pdf/EPA_01343_hitel_20101103-70082.pdf (Letöltés ideje: 2016/04/14)

⁴Bárczi Zsófia: *Az utolsó úr. Szenes Piroska elfeledett regénye.* In: Bolemant Lilla (szerk.): *Nőképek kisebbségben. Tanulmányok a kisebbségben (is) élő nőkről.* Phoenix PT, Pozsony, 2014, 66.

⁵Gál Éva utal Kremmer Jenő véleményére ennek kapcsán: „Amennyiben tehát szlovenszkói magyar irodalomról beszélünk, szellemtudományi szempontból e regionális jelenség mögött kereshetnénk tájegységet, néptörzsi, szóval faji jelleget vagy pedig történelmi sorsközösséget mint olyan élettényezőt, amely elég erős volt ahhoz, hogy a magyar nyelven írott irodalmon belül sajátosságosan jellemezze az ezen a földön megnyilatkozó művészetet. Mert ez lenne valóban szlovenszkói magyar irodalom. Lelkiismeretes vizsgálódás és mérlegelés csakhamar beláttatja velünk, hogy az előbb említett tényezők egyike sem elég erős nálunk egy sajátos irodalom kialakítására. [...] A szlovenszkói magyar irodalom a mi értelmezésünkben tehát legfeljebb csak a jövőben lehet önálló színérték a magyar irodalom egységében, amikor a politikai változás folyamán kialakult történelmi sorsközösségnek ihlete ösztönzi majd alkotói egyéniségeit teremtő munkára.” Krammer Jenő: *A szlovenszkói magyar irodalom – lélektani szemszögből* (1938), http://www.watson.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=1287 (Letöltés ideje: 2016/04/14)

⁶Fábry Zoltán: *Lírikusok Szlovenszón.* In uő: *Össze gyűjtött írásai 4.* Madách, Bratislava, 1983, 159.

⁷Hunčík Péter: *Határeset.* Kalligram, Pozsony, 2009, 62.

⁸Polgár Anikó: *Régész nő körömcipőben.* Kalligram, Pozsony, 2009, 7.

⁹Bárczi Zsófia: *A keselyű hava.* AB-ART, Pozsony, 2004, 9.

Nyilasi Tibor: Hastánc iskola

Ambrus Margit

(Sepsiszentgyörgy, 1918. november 25. –
†Esztergom, 2015. augusztus 26.)

Élet a XX. század első évtizedeiben Székelyföldön

(Visszaemlékezésem kislánykoromra, családnk
küzdelmes életére és sodródására. 2. rész)

Előzmény (Az előző számban közölt 1. rész összefoglalója) A nagyszülei és szülei házasságkötésének és életútjának rövid áttekintését követően ír az első világháborúnak a családot érintő következményeiről. Saját életútjára 1918. november 25-én Sepsiszentgyörgyön történt megszületésétől, a románoknak a városba történt bevonulásának napjától emlékezik vissza. Leírja, miként orozták el tőlük családi házukat a románok, amelynek következtében megkezdődött a család anyagi romlása, faluról falura költözése. Csomakőrösön települtek le. Leírásából megtudható, miként teltek egy 5-6 éves kislány mindennapjai, miként fordult napról napra rosszabbra a család sorsa. A történet Zernyére költözésükkel folytatódik.

A zernyei évek

Zernye romantikus, szép hely volt, erdő közepén. Háznak, amit kiutaltak nekünk, egy domb tövében volt. Ha epret akartunk enni, felmentünk a dombra, teleszedtük a csuprunkat (a csészét hívtuk így). Édesanyám megcukrozta, de anélkül is finom volt az erdei eper. Volt málna, szeder, mogyoró, bükkmakk, kokozja [fekete áfonya], mikor minek volt az ideje. Ha eső esett, mentünk gombát szedni. Édesapámnak volt egy külön szobája. Télen, a kályháján készített nekünk ordás puliszkát. Gombócot készített a puliszkából és tölteléknek ordát tett bele, aztán vajás lábasban megpirította egy kicsit. Volt a közelben juh eszténa. Oda mentünk tejeskannával, ha jöttek a kutyák, ugattak, körbeforogtam a kannával, míg ki nem jöttek a juhászok, akik megtöltötték a kannánkat zsendicével.

Úgy készül a zsendice, hogy édes aludttejet készítenek [edényben], úgy mondják, oltják a juhtejet, aztán meg melegítik egy kicsit, mint ahogy a tehéntúrót készítik. Az összeállt masszát kiszedik belőle, kendőben kicsurgatják belőle a savót, azaz zacskókban felfüggesztik, ez lesz az édes orda, ami csak rövid ideig áll el, mert ha savanykás lesz, akkor már nem jó. Ami visszamarad a savóban az ordából, az a savóval fogyasztva a zsendice. Minél több ordát hagynak a savóban, annál finomabb. Vettünk kenyér nagyságú sajtot, persze házi kenyérré gondolok, amely kerek volt és 4-5 kilót nyomott. Mikor jól beérett a sajt, ledaráltuk, beszóztuk, begyúrtuk uborkás üvegbe, abból lett a finom juhtúró.

Szembe velünk volt a Zabolai kastélyában lakó Mikos Ármin gróf istállója, amiben a versenylovakat tartották

k. A lóápolók néha adtak lovat, hogy megjártassuk. Egyszer Péter [bátyám] húsvétra kapott új ruhát. Felnyergeltek neki egy lovat, előtte való nap nagy eső volt, a nyereg meglazult, és Péter beleesett egy nagy pocsoltyába.

Édesapám csinált fatányérokat, Pétert meg engem felültetett egy lóra. Ő vezette, elmentünk be az erdőbe, nyársra húztunk szalonnát, hagymát, gombát, megsü-töttük, fatányérra rakva megettük, szedtünk málnát, szedret, mogyorót, ami éppen volt, és elindultunk haza. Édesapámnál ostor is volt a parádé kedvéért, valamelyikünk megcsúszott a lovon, Ő utánunk kapott és elvesztette az ostorát. Sokáig kerestük, de nem találtuk meg a bozótban.

Az ilyen elveszett tárgyak után mindig bánkódtam, és így belevésődött az emlékezetembe ez a történet is. Akkor hatéves lehettem, mert nemsokára iskolába mentem.

Ambrus Péter és Polgár Anna

Mária, akkor Marcsának hívtuk, Jucival együtt voltak a kinevezett „kisanyáink”. Nagy volt a különbség énköztem és nővéreim között. Juci 10, Marcsa 11, Erzsébet –akit Bözsinek, később Réka nővérnek szólítottunk – 4, Péter bátyám, aki az 1916-os menekülésben született Battonyán, csak két évvel volt idősebb nálam. Édesanyám varrta a ruháinkat, Marcsa meg Juci, a „Kismamák” kötöttek, fésültek, versre tanítottak [bennünket].

Előfordult, hogy Zernyén gavallérok jöttek, én verset mondtam nekik. Mikor el akartak menni, eldugtam a sapkájukat, ha büntetésből meg akartak csókolni, inkább visszaadtam, és elszaladtam. Volt két kis barátnőm. Az egyik Ibi, körülbelül öt, a másik Ducika, négyéves lehetett. Édesapjuk Nagy Béla, Zabolán volt jegyző, mielőtt Zernyére jött raktárosnak. Úgy látszik, abban az időben jó menedék volt a raktárosi állás. Nem volt sem magas, sem nagyon alacsony pozíció, elfogadható volt egy lecsúszott tisztviselőnek. Ibiék édesapja azért maradt állás nélkül, mert sikkasztott, és felfüggesztették hivatalából egy időre. Felesége, An-

nuska, szépasszony volt. Szerette a társaságot, a vendégeskedést, mindent, mi szép és jó. Szerette, ha imádók veszik körül. Így a jegyzői fizetés nem volt elég. Ezért jó férjét, aki nagyon szerette, mindig belevitte a veszedelembe. Marcsa Annuskával barátkozott, a két kislány meg szívesen időzött nálunk.

Tartottunk két kecskénk is, a fehér a Péteré, a Mici névre hallgató szürke, az enyém volt.

A macskákat is színük szerint osztottuk meg Péter és énközött. Télen többek között azzal szórakoztunk, hogy bátyámmal nadrágot varrtunk a macskáknak. Volt sok libánk, disznónk. Etetésük nem okozott gondot, ott volt az erdő, a makkos, a malacoknak.

Egyedül is sokat csatangoltam az erdőben, féltem a vadállatoktól, de azért mentem, mert szerettem az erdőt. Zernyén mentem első osztályba. A tanító néni nagyon szeretett. Akkoriban nem füzetbe, hanem palatáblára írtunk, palavesszővel. Egyszer, szép írásmért faburkolatú palavesszőt kaptam, ami ritkaságnak számított, mert amit általában használtunk, annak nem volt burkolata, s így könnyen eltört. A gyerekek irigyelték tőlem, és ezt meg is mondták. A gyári munkások gyerekei barakkokban laktak, szegénységben éltek. Mi hozzájuk képest jómódú embereknek számítottunk. Szépen öltöztettek, jó viselkedésre neveltek. Egyszer adott nekem jutalmul a tanító néni egy piros-fehér-zöld színű papír legyezőt. Nem tudom honnan lehetett neki magyar nemzeti színű legyezője, ugyanis Romániában ezt a három színt így együtt nem engedélyezték, sőt büntették azt, akinél ilyen láttak. Nagyon haragudtak rám a gyerekek azért, amiért azt is én kaptam. Aztán jött az iskolába egy kisfiú, akit Pubikának hívtak. Szépen volt öltöztetve, fodros batiszt ingek, bársony nadrágocskák, lányosan vágott frizura. Abban az időben a titulusunk úri kislány, úri fiú volt, abban a társadalmi osztályban ahová mi is tartoztunk. Az iskolázottabb emberek az intelligenciához tartoztak, amit most értelmiséginek neveznek, körülbelül annak felelt meg ez az elnevezés. Később tudtam meg, hogy akit **Apámnak** szólított Pubika, az valójában a nagyapja volt, és állatorvosként Mikes gróf lovait kezelte. Zaboláról jöttek ide a kastélyból. Volt két lányuk, Sárika és Mici. Sárikával, a szép barna lánnyal, történt a baj. Állítólag a gróf kocsisa volt az, aki elcsábította. Sosem fért a fejembe, hogy ez a szelíd, kedves úrilány hogyan kerülhetett bizalmas kapcsolatba a kocsisal. De a baj megtörtént, így a nagymama vállalta az Anya szerepét.

Sárika, Pubika testvéreként szerepelt. Persze a titok kiszivárgott, pedig Kopac Ferit, a kocsisat, elküldte a gróf. Sárikákék meg felköltöztek Zernyére. A kastélyban az volt a szokás, hogy a tekintélyesebb alkalmazottak lányai bejártak a grófnéhoz. Kézimunkáztak, tanította őket a grófné minden szépre, jóra. Gróf Mikeséknek volt egy fiuk meg egy lányuk, akit mindenki Kontessznek szólított. Egyszer, mikor a leánykoszorú kézimunkázva együtt ült, bement a fiatal gróf a puskájával. Úgy tudta, nincs megtöltve, csak ijeszt-

getni akarta a lányokat. De a puska elsült, és eltalálta Sárika testvérének, Micinek a homlokát. Ezüst homlokot csináltattak, mindent megtettek, de az életét nem tudták megmenteni. Hát ilyen előzmények után költöztek Sárikákék a kastélyból Fűrésztelepre.

Édesapám Zernyén, a raktárban dolgozott, ahol volt egy váltótársa. A fűrészgyár állandóan működött, mindig kellett legyen valaki a raktárban, ezért többen voltak. Az igazgató zsidó vallású volt, a váltótárs szintén. Apám rájött, hogy ez is, az is eltűnik, figyelni kezdett és rájött, a társa dézsmálja a raktárt. Jelentette. Azt mondják, holló a hollónak nem vájja ki a szemét. Így is van. Nem a tolvajt, hanem Apámat küldték el, egy idő múlva.

Bözsi 1930. október 22-én, Kovásznán

Költözésünk Zernyéről Petőfalvára

Leköltöztünk Petőfalvára. A nyugdíj kevés volt. Marcsa nővéremnek sikerült jegykezelőként elhelyezkednie egy ismerősnél, akinek magánbusza volt. Apám elment Brassóba munkát keresni. Itt végül nem kapott rendes munkát. Dolgozott az alagútépítésnél, hogy míg elhelyezkedik, fenn tudja tartani magát, de nem bírta a szokatlan munkát. Összetört térddel jött haza Petőfalvára, ahol egy dombocskán, piros cserép-

pel fedett kis házat béreltünk. Két szoba volt benne, lent az udvaron volt még egy épület, benne a konyha és az éléskamra. Veteményes kert is tartozott hozzá. Az udvar felett egy nagy kutyafuttató drót volt kifeszítve. Azon csúszott a kutya lánc. Ha éjjel szaladgált, úgy csörgött a lánc; mint a raboké. Édesanyám nem tudott aludni tőle. Magas kerítés vette körül a házat. Édesanyám még mindig szép volt. A falusiak a deszkakerítés résein kukucskálva nézték az új jövevényeket. Édesanyám minden szombaton nagytakarítást csinált. A faedényeket az udvaron fahamuból főzött

Mária Marcsa 1930-ban

lúggal súrolták szép sárgára, ragyogott körülötte minden a tisztaságtól. Bözsi testvérem, akit most Rékának hívnak, örökölte ezt a megszállott takarítási szokást. Különben mindnyájan szeretjük a rendet, de Marcsa meg én inkább a kertet szerettük. Jucinak mindig módja volt alkalmazottat tartani, de ha rákényszerült, azért ő is rendet teremtett maga körül.

De nem úgy, mint Anyám meg Bözsi, akik, ha más nincs, a tegnap rendbe tett szekrényt rendezik át.

Úgy emlékszem, száz ház állt a faluban. A körjegyző, a körorvos, Imecsfalváról járt át Petőfalvára. A pap, aki szintén onnan járt át, minden második nap misézett. A vacsernyéket Erős Béla tanító úr tartotta, aki

kántor is volt egyben. Ez számomra, mivel addig nem voltam katolikus szertartáson, élményt jelentett. Áhítattal énekeltem, imádkoztam a hívekkel és vettem részt a litániáikon. Az utca másik oldalán, nem mesze tőlünk ugyanolyan emelkedésen, mint a mi házunk, állt a kis templom. Velünk egy soron a harmadik házban volt az iskola a tanító úrral. Az iskolába 35 gyermek járt. Egy teremben ült minden osztály. Egész nap volt tanítás, déli szünettel. Itt folytattam a Zernyén megkezdett első évem. Ketten voltunk Faragó Margittal elsősök. Megzavart az új környezet meg az is, hogy férfi volt a tanító. Zernyén a munkások, itt a földművesek gyerekei tanultak. Földműves, és nem paraszt. Ott, ha valakinek azt mondták, paraszt, az nagy sértésnek számított. A tanító úron kívül intelligenciának a faluban a megyebíró meg az előző megyebíró rokonsága számított. Aztán volt a földesúr, aki a száz hold földjével mindenkin felülállónak képzelte magát. A felesége, a Nagyasszony ugyanolyan fejkendősen járt, mint a falubeliek, de méltóságteljes, kemény, parancsoló magatartása volt, és mindenkit lenézett. Nem tudom, hogy azelőtt mennyi földjük lehetett, mert a románok, mikor elfoglalták Erdélyt, felosztották a birtokokat, és Háromszék megyében száz holdnál többet nem hagytak egy családnak.

Volt egy érettségizett fiuk, Haraj vagy Haray – nem tudom, hogy írták – Ferkó. Marcsa megtetszett neki, napjában többször ellovagolt a házunk előtt. Persze az anyja ellenezte, hogy vagyonatlan lánynak udvaroljon. A tiltás ellenére azon mesterkedett Ferkó, hogy valahogyan mégis közel kerüljön Marcsához.

A mosónénk, Dénesné mellettünk lakott, Ferkó természetesen bejáratos volt hozzájuk, ezt-azt segíteni. Megbízta Dénesnét, hogy beszéljen róla szépeket a lányos háznál. Marcsa azonban észrevette, hogy itt házasságról szó sem lehet, egészen más a cél, ezért távol tartotta magától a fiút.

Ott szokás volt májusfát állítani a lányoknak, május elsején éjjel tették oda. A mi kapunkon is volt, nem tudom ki tette oda, titkos hódoló vagy édesapám, a lényeg az, hogy nekünk is volt májusfánk. Nyárfából tették, ott az a hagymány járta. A tanító úr társaságban járatlan, de jó családból való fiatalember volt. Szintén abban az időben jöhetett oda, mikor mi. Ő lett Petőfalván a tanítóm. Velem szemben tartózkodó volt, ritkán szólított fel. Így, ha felelni kellett, mindig zavarba jöttem, s már nem voltam az a magabiztos kislány, mint azelőtt. Marcsa persze nem törődött vele, kinevette a háta mögött. Igaz, ő mindenkit kinevetett, még a testvérét is. Bözsinek szép nagy szemei voltak. Ezzel aztán addig bosszantotta, míg az sírva nem fakadt. Akkor azt mondta, „megteltek a nagy okulárjai könnyel”. Így Bözsi, ha fiatalember került a közelébe, a haját berázta az arcába, hogy ne lássák a „csúnya nagy szemeit”. Nekem azt mondta, vastag szájam van, ezért mindig összeszorítottam, hogy ne lássák. Persze ez részéről csak huncutkodás volt. Nevette, hogy be tud ugratni. Mikor diák volt, a szárhegyi Nagymamánál

nyaralt. Mikor Nagymamámék elmentek vásárolni az üzletük részére, a bejárónét azzal rémisztgette, hogy a gémeskútba deszkát tett keresztül a felső köveken. Ráült, és szedte az ott növő sósót.

Polgár Anna 4 évesen

Csűrnek nevezték azt az épületet, ahová télire be-rakták az állatok takarmányát. Magas, padlás nélküli helyiség volt. Felmászott a felső gerendára, és összekulcsolt lábbal lógott fejfelé. A szolgáló meg rémüldözött, hogy leesik. Szárhegyen a bejárónéninek volt egy szilvafája, féltette, még enni sem mert róla. Marcsa ezt furcsának találta, átment, szedett egy köténnel és megetette az asszonnyal. Aztán megmondta neki, hogy a saját szilvájából lakott jól. Hát, ilyen huncut volt.

Mindezekért nem haragudott rá senki. Azt mondták, az Édesapám természetét örökölte. Csíkban góbának hívták azokat, akik szerettek kedélyesen valakit rászedni. Édesapámról mesélték, hogy volt egy hamis lovuk, nem mert ráülni senki. A Péter bátyám megülte szórén, mikor aztán elbízta magát, a ló ágaskodott és ledobta. Betört fejfelé lefektették, mikor benéztek hozzá, nem volt az ágyban. Az istállóban találták meg, a ló hátán ülve. Nem adta fel. Máskor meg a szolgálólányt

riasztotta meg. Szokás volt akkoriban, hogy a lányok este tollfosztóba mentek. Ott folyt a mese rémtörténetekről, kísértetekről. A holdvilágnál ijedezve ment haza a lány, az árnyéktól is megijedt. Ahogy belépett a kapun, a konyhaajtónak támaszkodva egy fehér alakot látott, aki mozdulatlanul állt. A szolgáló halálra rémülve hívta a kutyát: „kucika ne”! A nagy ugatásra kimentek Nagyanyámék, ahogy kinyitották az ajtót, rájuk esett az alak. Az ijedtség után látták, hogy a seprűnyél van felöltözötten kísértetnek. Ki tehette? Csak a Péter gyerek lehetett, mikor bementek hozzá, a takarót fejére húzva úgy tett, mintha aludna. Hát ezt a csínytevő természetét, meg még a jó kedélyét és szép hangját Apámtól örökölte Marcsa. Jucinak és Bözsinek nem volt jó zenei hallása. Most mégis a Bözsiből lett Réka testvér, hetvenévesen is, fiatalosan és boldogan énekel a templomi énekkarban.

Visszatérek Petőfalvára. Egyszer az intelligencia rendezett egy színelőadást az iskolában. Nálunk voltak a próbák. A házunk háta mögött húzódott a tanítói kert, a tanító úrnak krumpli volt belevetve. Péter bátyámat nagyon szerette. Így aztán, mikor szedni kellett a krumplit, a tanító úr bekopogott a kertre nyíló ablakunkon: „gyere Péter, segíts!” Péter örömmel ugrott át a kerítésen, hogy segítsen. A falusi legények abba a kertbe szöktek be, és az ablakon lesték a színdarab próbáját. Volt a darabban egy patikai jelenet, ahová betért egy-egy ember, akit a patikusok parasztnak tituláltak. Ahogy hallgatóztak a legények, azt hitték, őket nevezik parasztnak. Nagyon megsértődtek, s mivel a színjátékosok tényleg közülük akartak szereplőt választani, nehéz dolguk volt mindaddig, amíg el nem tudták hitetni velük, hogy csak a szerepben nevezik parasztnak őket, mint ahogy másokat szerepük szerint gyógyszerésznek, patikusnak. Valahogy sikerült a félreértést tisztázni, és így elmaradt a látogatói bojkott. Eljött a falu népe és megnézte az előadást. A bemutatóra az imecsfalvi plébános úr is eljött. Nagy hasú, kövér ember volt. Rengett a nevetéstől. Bözsi nővérem valami vénkisasszonyt játszott, igen jó humorral.

Akkor én is szerepeltem, először és utoljára életemben. Egy dialógust adtunk elő egy másik kislánnyal.

Zabola feltűnik az életünkben

Édesapám végül Zabola-fűrésztelepen kapott állást. Éjjeliőr lett. Egy héten egyszer jött haza. Volt ott egy szobája, ahol nyugodtan alhatott nappal. Kantinban ebédel. Olvasott, ha már kialudta fáradtságát. Nagyon megtörte a kedélyét ez a mindig lennebb-lennebb jutás. Mi, Péterrel szerettünk kijárni hozzá, takarítottunk meg elcsentük a dohányt. Cigaretta sodortunk. Bátyám büszke volt rám, mert az orromon ki tudtam fújni a füstöt. Édesapám egyszer azt mondta: „azt hiszitek, nem vettem észre, hogy dézsmáljátok a dohányomat?” De különösebben nem szidott meg érte.

Az iskolában román történelmet tanultunk. Történelemkönyvünk nem volt. A tanító úr, kérdés felelet

formájában felírta a tudnivalókat a táblára, onnan leírtuk a füzetünkbe, és ezt meg kellett tanulni. Péter bátyám akkor már Kézdivásárhelyen járt a gimnáziumba. Így évközben egyedül jártam ki Édesapámhoz. Ha kimentem, vinni kellett a leckét, és kikérdezett Apám. Persze románul nem tudott olvasni, ezért megkérdezte, mi van ide írva. A kérdéssel együtt hamar a feleletet is elolvastam. Így aztán minden válaszom helyes volt. A számtan kikérdezést nem szerettem. Mikor szigorúan nézett rám, akkor is elfelejtettem a szorzótáblát, ha tudtam, ezért büntetésből sokat térdeltem. Édesapám nem vert meg soha, csak letérdeltetett. Minden nap egy oldalt kellett írni, ha nem volt szép, újra. Minél többet írtam, annál csúnyább, kapkodóbb volt az írásom.

Marcsa nővérem közben elment postatisztviselőnek. Így Juci nővéremhez hasonlóan, ő is kereső nő lett.

Mi maradtunk otthon Bözsi nővéremmel. Mi később Petőfalváról Zabolára költöztünk, de én onnan is Petőfalvára jártam tovább az iskolába, mivel egyszerre nem tudtak két gyereket felsőbb iskolába adni. Akkor elég sokba került az iskoláztatás.

A tanító urat egyszer börtönbe vetették. A község-háza egy épületben volt az iskolával, egyszer valami román funkcionárius jött ki oda, és éppen énekóránk volt. Belekötöttek, mondván, irredenta dalt tanultunk. Pedig csak olyanokat énekeltünk, hogy „Árnyas erdőben szeretnék élni nyáron át, mert nekem a zöld árnyas erdő vidám kedvet ad!” És ugye a magyar zászlóban zöld szín is van. Nem tudom, hogy éppen ebbe kötöttek-e bele, de ha egy ablakban véletlenül fehér és piros muskátli nyílt, azért is megtorlás járt.

A fiatal legények piros, az idősebbek fekete vitézkötéssel díszített abaposztó harisnyát – a szűk lábhoz simuló abaposztóból készült nadrágot nevezték így – viseltek.

Ha a fehér abaposztót díszítő piros vitézkötés közepébe valamilyen zöld dolog került, a piros zsinórt megégették a legénnyel. Így azt érték el – és Domokos Pál Péternek ebben nagy szerepe volt –, hogy az úri osztály elkezdte viselni a székelő szőttest. Így a nép is bátorságot kapott, s vasárnaponként, ünneplőnek ismét szokásba jött ez a viselet. Persze vigyáztunk, hogy piros-fehér-zöld ne legyen rajta. Így nem tudtak tenni ellene. Domokos Pál Péter Kézdivásárhelyen Péter bátyám tanára volt. Szép szál ember volt, a kedvéért minden diákja csizmát és harisnyát csináltatott. Bözsi akkor Kovásznán volt boltvezető. Ő segített abban, hogy Péter bátyámnak is legyen csizmája. Akkor pénz dolgában rosszul álltunk, mert egy évig valami okból nem folyósították Édesapám nyugdíját, és a gyár is fizetésképtelen volt. Egy évig nem kaptunk pénzt sehonnan. Péter a zsebpénzét spórolta össze, azon vett cserkészruhát.

De megint messze jöttem Petőfalvától!

A tanító úr aztán megnősült. Akkoriban a magára valamit adó falusi lányok Mikes gróffékhöz mentek szolgálni, de hát mindenki ott sem kellett, többsége Bukarestbe ment. Elszegődtek egy-egy gazdag bojárhoz,

azok voltak a román mágnások. Szépen felöltözve jöttek haza, de volt olyan is, aki valami emésztő betegséggel megromtva érkezett meg. Azt mondták, hogy Ilonka barátnőm rokonnál volt, és onnan mindenesetre szépen, egészségesen jött vissza. Ilonkák az iskola mellett laktak. Amikor kimentünk a tízperces szünetekben, azt láttuk, hogy a kerítésnél a kispadon beszélget Ilonka meg a tanító úr. Házasság lett belőle, persze nem a legjobb. A tanító úr jó családból származott. Nagybátyja, Erős Alfréd, iskolaigazgató, papköltő volt. Ő iskoláztatta, mivel anyja és apja is fiatalon meghalt. Mint felekezeti tanító jött a kis faluba, magányos volt, így néha a pohár után nyúlt, nem egy műveletlen lány illett volna hozzá. Azt hiszem, két gyermekük lett, a nagyobbikat Józsefnek hívták. Pétert nagyon kedvelte a tanító. Egyszer, mikor képzős volt, kellett a petőfalvi iskolából valami bizonyítvány. Akkor már Marosvásárhelyen laktunk. Péter hivatalos formában kérte, elküldte Erős Béla tanítónak, aki megjegyezte, volt tanítványától elvárt volna egy pár közvetlen sort. Én nagyon sajnáltam Ilonka nénit, a feleségét is, aki úgy iparkodott beilleszkedni. Marcsák kinevették, mert mikor még lány volt, farsangkor elmentek hozzájuk maszkába. Általában rongyokat vettek magukra, és este elmentek az ismerősökhöz mókázni, bolondozni. Ilonka zavarba jött és csak azt mondogatta: „tessenek leülni, tessenek leülni”. Persze, ezen Marcsák otthon nevetgéltek. A tanítót is kinevették a háta mögött, amikor édesanyámat, akit sérvvel operáltak, meglátogatta. Édesanyám mesélte neki kellemetlen élményeit, hogy miként szakadt a gyenge fehér bőre, alig tudták összevarrni, meg ilyeneket. Tanítónk csak hallgatta és azt mondogatta: „borzasztó, borzasztó”. Gondolom, a lányok közelségétől zavarban lehetett, akkor még legényember volt. Egyszer napszúrást kapott egy kirándulásunkon. Úgy szerettem volna meglátogatni, de nem mertem elmenni hozzá. Albérletben lakott akkor, és én nagyon gátlásos kislány voltam, rám ragadt az ő zavara.

Még a faluban laktunk, mikor egy este azt mondta Apám: „reggel korán kelünk, elviszlek Gelencére”. Bátyámmal nagyon örvendtünk. Fűrésztelepről a kisvonat vitt oda. Deszkát szállítottak ezzel, de volt rajta egy kis személykocsi is.

Reggel elég hűvös volt. Édesanyám kért, hogy hozzak be fát, a reggeli elkészítéséhez szükséges tűzhöz. Én azt feleltem, fázom. Apám azt mondta, aki fázik fát behozni, az fázik utazni is. Pétert elvitte, én büntetésből otthon maradtam, mert első szóra nem teljesítettem a parancsot. Ha szólítottak, nem volt szabad azt mondani, mindjárt, mert akkor fülön fogott Apám, és odavezetett. Akármi dolgunk volt, ott kellett hagyni, és azt kérdezni: mit tetszik parancsolni? Nem is ellenkeztünk, mert féltünk, hogy büntetésből nem ül le velünk kártyázni, pedig azt nagyon szerettünk.

A magyaroknak nagyon nehéz volt hivatalban elhelyezkedni. A románok egyre jobban terjeszkedtek és foglaltak el minden kereseti lehetőséget, a magyar intelligencia elől. A gimnáziumot elvégezte a fiatal, aztán, ha

tovább akart tanulni, lehetett felekezeti tanító, akinek igen kevés volt a fizetése, mert az egyház nagyon szegény volt. A tehetősebb szülők gyereke lehetett jegyző, tanár, mérnök. A kevesebb pénzü szülők, ha mindenképpen taníttatni akarták gyerekeiket, papnak, barátanak adták, mert a teológiát ingyenesen végezheték el. Aki kilépett, nem kapta meg az oklevelet, amit ingyenesen szerzett. Ez logikus is, mert mindenki oda ment volna tanári képesítést szerezni. Azért volt, aki kilépett, ha sehogy sem ment a szülők által kényszerített pálya. Majdnem minden értelmesebb falusi család egy gyermekét papnak adta, így az anyának biztosítva volt az öregsége, ha özvegyen marad. Ezért aztán sok olyan pap és barát volt, aki nem hivatalból ment oda, hanem jobb híján, aztán kapott egy kis plébániát. Különösen Háromszéken volt nehéz a helyzetük, mert a nép szegény volt és az egyházi adót nemigen fizette. A pap, aki Petőfalvára járt ki Imecsfalváról minden második nap misézni, minden prédikációban a képét, azaz az egyházi adót kérte, de hiába mondta, hogy elkárhoznak, nem nagyon fizettek. Történt egyszer, hogy az öreg papot elhelyezték, és egy fiatal jött helyette. Az egész falu ott volt, mert kíváncsiak voltak, kéri-e a képét. Szépen prédikált, de a képéről nem szólt egy szót sem. Míse után az iskola előtt – ami a templom tövében volt – összegyűlt a nép, a tanítónk volt a kántor, a pap, a megyebíró és a bíró álltak külön, a nép pedig így suttogott: „Ez aztán a pap, nem kéri a képét!!” Említettem már Dénesné, aki, mivel a helyi intelligenciához volt bejáratos, a legbátrabbnak érezte magát a tömegben. Nagy léptekkel odament a kis, alacsony paphoz. Az messziről nyújtotta felé a kezét. De ő nem csókolt kezet, miként az szokásban volt, hanem erőteljesen megrázta azt és azt mondta: „Megvagyunk elégedve Plébános úr, meg vagyunk elégedve.” Persze nagy derűtséget váltott ki, hogy az egyszerű asszony elfogadta a papot a falu lelkiatyjának. Az iskolával szemben lakott egy módos gazda, és mert akkoriban a kőkapu láb ritkaság volt – nekik volt egyedül a faluban –, „kőkapulábasnak” neveztük el. A „kőkapulábas” néni nagyon szeretett engem, és mert gyerekeik nem volt, mindig szívesen látott. Azután egyszer furcsa dolgot művelt. Féltekeny lehetett az urára. A házuk mellett vezetett fel az út a templomba, ami egy kis dombon állott. Éppen ott volt az Imecsfalváról Petőfalvára járó pap. Ilyenkor a templomba menés nagy ünnepnek számított, mert máskor a tanító úr egyedül végezte a misézést, orgonált, énekelt, imádkozott a néppel. Én nagyon szerettem a vecsernyéket is. Most, ahogy nagy áhitattal énekeltünk, egyszer csak nagy visítás, az orgona elhallgatott, a pap abbahagyta a misézést, a nép felugrott a padokból, én mikor megfordultam, egy kapát láttam, ami beleakadt a zászlóba, aztán lesújtott, de az a zászló lefékezte és így életben maradt az, akit fejbevágtak. A „kőkapulábas” nénit elvítették, a templom meg volt szentségtelenítve, bezárták, míg újabb felszentelés nem történt.

Petőfalván a lányok szépek voltak, hamar került szeretőjük – így nevezték azt, akivel jární

kezdték. Hamarosan meg kellett esküdniük, mert jöttek a gyerekek, így azután hamar tönkrementek, nem sokáig voltak szépasszonyok.

Hát ilyen volt Petőfalva. Aki gyógyíthatatlan beteg lett, kútba ugrott újszülöttjével együtt. Volt, aki fölakasztotta magát, ha már nem bírta betegen a sok munkát. A módosabb embereknek volt tehenük, lovuk, a szegények ezekhez jártak napszámba. Örült, aki eljuthatott módosabb emberhez, különös szerencséje volt, ha az intelligencia valamely tagjához. Rokolyában jártak, előttük nagy kötény, a kislányok is lábszárközépig érő ruhákban jártak iskolába, hátul copfba font hajjal. Engem szépen öltöztettek – Péter bátyámat is –, ezért kiváltunk a többiek közül. Egy darabig babusgattak, szeretgettek, engem tettek a kör közepére, aztán meguntak, úgy érezték, kivételeznek velünk. Ha hazamentünk, Édesapámék bezárták a kaput, és a gyerekek csak a lyukon kukucskálhattak be. Így csak ketten játszottunk a bátyámmal. Amikor ő elment a gimnáziumba, magam maradtam, egyedül játszottam csendesen, egy sarkában az iskola udvarának. Cserépdarabkákat keresgéltem és berendeztem egy sarkot az iskolaudvarban. Ha ünnepség volt, én mondtam a verset. A tanító úr választott szép, vallásos verseket, szomorú versek voltak, az asszonyok könnyeztek, amikor elmondtam. Egyszer azért, kaptam tenyerest is! Az osztálytársam – ketten ültünk egy padban – mindig szólt hozzám, így a tanító úr kénytelen volt nekem is tenyerest adni, hogy lássák, engem is megbüntet. Gondolom, neki is nehezebb esett, de én nagyon szégyelltem, mert nem éreztem magam hibásnak. Ezután még jobban elhúzódtam a többiektől. Még volt egy szépen öltöztetett kisfiú az iskolában, ő iparosnak volt a fia. Meghalt szegényke vérhasban.

Visszatérve Édesapámra meg Fűrésztelepre, említenem kell, hogy volt ott egy irodaház. Egyik végében volt a kávéház egy kis üzlettel, ahol mindent lehetett vásárolni, ami a konyhára kellett. Egyszer ott találkoztam nagybátyámmal, Károly bácsival. Haragudott ránk, amiért Édesapám elhozta tőlük Juci nővérem. Gógös ember volt, általában bőrruhában járt. Rám nézett és megkérdezte, ki gyereke vagyok. Megmondtam. Aztán cukrot akart nekem venni. Én arra gondoltam, azt én is tudok, és csokoládét kértem. Ott hon elmeséltem és kikaptam, amiért ilyen szemtelen voltam. Nem éreztem magam bűnösnek, azt kérdezték, szeretem-e a cukrot, és én azt feleltem, hogy igen, de a csokoládét jobban.

Sajtó alá rendezte a szerző jogutódja, dr. Bárdos István. A következő rész a Zabolára költözés történetével és az ottani évek kalandjaival folytatódik.

H. Túri Klára

Arc az atomizált végtelenből

(S láték új eget s földet
S nem láték kiutat belőle)

Soha már nem vidulsz tavaszra
Arcod öregasszony arca
Hullanod kár lenne térdre
Élted végig alázat kísérté
Szár az földjén melled s méhed
Magot már sohasem remélhet
S gyermekét szeretve szeretni
E földön többé nem vonz senki

Kutyára- s macskára jut pénz
És téli madár-eleségre
S mert nem vágnál szégyenszemre
S hitetlen tudásuk elébe
Magadnak apát sem kívánsz
Férfiak között találni már
S míg borzolt szénaboglyás
Fehér fejedben ma a szél kuszál
S vénséged mély kútjába nézve
Véggyengeségtől kísértve
Elesettséged mosolyt fakaszt

Bár ki sem szólná meg azt
Múlt kezdeteken merengve
S tükröddel folyton vitázva
A kegyelmet félreismerve
S embervoltod majdnem utálva
Zsebedben avult pénzérméssel
Próbálsz felfogni ésszel
Hét hónapjára fogantatott
Lelkoddal hogy jutsz angyalok
Örök létének magányára

S mert kényszerűn s nagyhirtelen
Hátadat vetetted hiánynak
S mint frissen kilakoltatott
Míg nem ismert önutálatot
Szívverésedet hallgatod
S körbe nyilazva képzeletben
Messze riasztnál minden árnyat

Most üzend meg a végtelennek

Hogy avarkori sírkeresztre
Várnak az atomizáltak
Nyilak hegyén ha remény lobban
S Gonosz-emésztő Tűz támad

Üzend meg Pannóniának

Elmúlhat mind mi volt s mi van
Mindaddig nagyobb baj nincsen
Míg e múlásban áldottan
ÉL-Ő Jelen az örök Isten

A somlyói búcsú napján

Félezrede idestova
Hogy Csíksomolyó Szép Csillaga
A Magyarok Véd-asszonya
Kihez járul mint Anyjához
Boldog Babba Máriaéhoz
Széles Kárpát-medencének
Vidékeit jámbor' járva
Siet frissülő kedvvel
Messzi útra Erdélybe el
Teste részbe-tépett ostya
Tűz lelke mámor a Borba'
Gyalogolva vagy vonattal
Imádságos hódolattal
Napba-öltözött Anyánkat
Szerelmes Reginánkat
Tiszta szívvel ünnepelve
Árad Szűz Mária népe

Zászlók s táblák a kezébe'
Mennek s mennek mennek
Börzsönyből és a Bakonyból
Csallóközből és Nyírségből
Délvidékről két alföldről
S az ébredő Budapestről
Emelkedett lélekkel
Az Ég hol magas s közel
Székely Csillagukhoz el
S mennek és mennek
Somlyó-hegy nyergébe
Százados ideje már

Énekelve én is mennék
Folynánk mint a tenger-ár
S könyörögve én népemért
Egyszer és csak egyszer is még
Ez egyetlen kívánnám
Miattunk a Boldog Asszony
Könnye sohse hulljon
Szent fiával szent karjában
Mindig mosolyogjon
Legyenek ők egy árva nép
Legfőbb reménysége
Velük Jóság virágozzék
A magyar szívekbe'

Horváth Gáborné

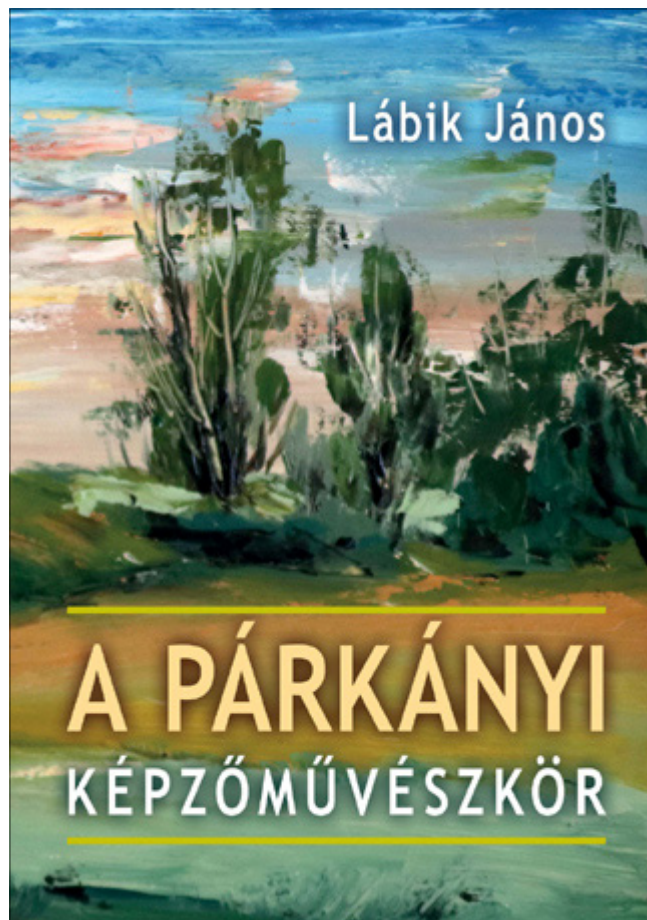
Túlparti könyvespolc

Olvasóink figyelmébe! Új kötet a „Túlparti könyvespolc”-on.

Eddigi írásaimban gyakorta felemlgettem azokat a műveket, amelyeket környékünk jól ismert írói és művészei kölcsönös egyetértésben alkottak és adtak ki. Most megint ilyen könyvalbummal ismerkedhetünk meg. Ötletadó szerzői és gazdái mindannyian a témakör más-más oldalát közelítve, igen érdekes, értékes és a közelmúltat őrző kultúrtörténeti kötetet teremtettek. Íme!

Lábik János: A Párkányi Képzőművészkör – 25 éves tevékenysége és utóélete című kötet, szerkesztette Ruda Gábor, kísérő tanulmányt írt hozzá dr. Bárdos István művelődéstörténész. A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület és a Csemadok Párkányi Alapszervezete 2015. évi közös kiadványa. A könyv megjelenését támogatták: Párkány, Esztergom és Dorog Város Önkormányzata, Bethlen Gábor Alap, Érsekújvári Jednota, Szövetség a Közös Célokért, Muzsla Község Önkormányzata, Farkas Iván polgármester, Jövő 2000 Alapítvány, Kőhidgyarmat, Garampáld és Nána Község Önkormányzata, valamint magánszemélyek.

Ruda Gábor az előszóban ad iránymutatást az olvasóknak a könyv szerkezetéről és témaköréről, a továbbiakban pedig a több évtizedes hazai és nemzetközi alkotói kapcsolatokról, Lábik János alapító elnök fáradhatatlan szervezőmunkájáról, nehézségeiről és örömeiről, hűséges, segítőkész barátairól, amely illeszkedik Lábik János hosszabb, és Kalita Gábor rövidebb visszaemlékezéséhez, valamint Bárdos István részletekbe menő írásához. A könyvalbum függelékének anyaga szervesen kapcsolódik a megelőző művészettörténeti prózarészhez. A fényképtár képei felidéznek bennünk az utóbbi évtizedek kellemes

hangulatú képzőművészeti találkozóit, a személyes kapcsolatokat, barátságokat. Képzőművészeti kép- és plakátanyaga, a színes dokumentumok és bizonyítékok igen vidám, örömteli gyűjteménye. A kötet színesen szép borítótervét Németh Csongor készítette Lábik János *Felhők árnyékában* című olajfestménye felhasználásával, helyesebben a kép- és betűanyag művészi színharmóniájával.

A kötet bemutatójára szeptemberben kerül sor a Muzslai Községi Könyvtárban (Muzsla 129, e-mail: konyvtar.muzsla.kniznicaon@gmail.com, tel.: 00 421 36 381 1296), amelyet majd párkányi és esztergomi bemutató is követ.

A Párkányi Képzőművészkör olaszországi kiállítása 1993. május 29. – június 5.

Dr. Gönczöl Lászlóné

Gondolatok H. Dobos Mária: Átívelő hidak című könyvéről

(Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár, 2014.)

Léleküdtető könyv olvasásába kezdtem a karácsonyi ünnepek alatt. Kedves kolléganóm, H. Dobos Mária, esztergomi szerző Átívelő hidak című könyve kellemes kikapcsolódást és hasznos kulturális információkat jelentett a hosszabb téli estékre.

Már a szerző hasonló stílusban készült, első kötete is (Kereszt-utak. Élet-novellák. 2008) kiváltotta elismerésemet: a gazdag, életrajzi elemekkel átszótt tartalom, az író széleskörű műveltsége, könnyed hangneme, oldott, kötetlen, közvetlen kifejezőmódja folytatódik a második kötetben is.

Nehéz lenne műfajilag pontosan meghatározni a könyvben található – elsősorban prózai szövegek – karakterét. Található benne több könyvismertető, nekrológ, önálló tanulmány, szabad gondolat, irodalmi blokk, történelmi lecke, helytörténeti tájékoztató, pedagógiai vonatkozású eszmefuttatás, felnőtteknek és gyermekeknek való mese. A szerteágazó tartalmakat azonban egységes művé olvasztja össze a minden írásban benne rejtőző **szertgomi** számtalan kulturális kötődése, érdeklődése, sokoldalú személyisége. Külön kiemelendő a felhasznált irodalom gazdagsága, korrektsége, pontossága és rámutató jellege.

Az első oldalak elolvasása után, Vércse tanár úr képeslapjait nézegetve szinte magunknak is kedve támad átkelni a HÍD-on, amely a szerzőket, a szomszéd városokat, Esztergomot és Párkányt, az itt lakókat, forrasztja egyggyé, valamint közös történelmünket szimbolizálja. Kőhídgyarmat falumonográfiájának elolvasása tovább fokozza érdeklődésünket a túlparton található szomszédvárak iránt azzal a summázattal: gazdag az olyan régió, ahol a helyi polgárok ilyen felelősséggel őrzik múltjuk eseményeit, emlékeit, hagyományait. Péntes Istvánra emlékezve egy szép vers ragadja meg az olvasót goethei mélységével; s emlékezteti az elmúlásra „a túlsó partot látó révülés” képének felidézésével. A Tíz mindhalálig könyvem című írás azt bizonyítja, hogy létezik még mai világunkban is igényes olvasó. Egyben nyugtalaná tesz a bizonytalanság: Hogyan lehetne beletáplálni ezt a fajta nívót, színvonalat a megmaradt olvasóközönség, a globalizálódó világ, s főleg a fiatal korosztály érdeklődésébe?

Ide kívánczik a Váczi Mihály prózáját felelevenítő kis írás is, amely kevésbé ismert terület

még az irodalomban jártas szakemberek számára is. Ezzel kapcsolatban Simon István tézise: „Váci Mihály prózai hagyatéka (mely ma is feltáratlan és kidolgozatlan) segíteni fogja még az utánunk jövő nemzedékeket is” szintén kérdések feltevésére sarkall: Vajon lesz-e, aki a költő irodalomtörténeti helyét tisztázza? Lesz-e még a téma iránt érdeklődő? Kell-e ma nekünk egyáltalán Váczi Mihály?

A „történelmi blokk” érdekes fejezete Perényi Zsigmondnak, Kárpátalja egykori kormányzójának röpké bemutatása, 1937–1944 között végzett, szinte ismeretlen politikusi, közéleti tevékenysége. Az írás apropóját a feleség, Eleanor Perényi 2003-ban kiadott önéletrajzi könyvének elolvasása, illetve az ahhoz írt korabeli kritika adta. H. Dobos Mária ebben a fejezetben érintettsége révén vállalkozik olyan összefüggések feltárására, amelyek együttesen segítik ennek a kevésbé feltárt időszaknak, illetve ezen történelmi epizódnak a pontosítását.

Az ugyancsak informatív és kultúratörténeti szempontból is figyelemre méltó Zichy Mihályportré a könyv egyik legérdekesebb írása. Jóra való alaposággal, érdeklődést keltően tárja fel a festő kalandos életútját, kötődéseit, ráirányítja a figyelmet művei művészi értékeire, mintegy forrásként szolgálhat az érdeklődők számára Zichy korabeli kapcsolatrendszerének, a cári Oroszország iránti érdeklődésének, festői életművének mélyebb feltárásához.

Hosszasan lehetne még méltatni a kisebb-nagyobb „Marika-írásokat”, amelyek a szerző igazi önmagát adják: esztergomi lokálpatrióta, helyi és más neves, felsőfokú intézmények tanára, a magyar őstörténeti kutatás elkötelezettje, eredményes pályázatíró, a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület önkéntese, az orosz nyelvoktatás metodikájának neves szakembere, a Felvidék, Erdély és Kárpátalja jó ismerője, a magyar és nemzetközi gasztronómia érdeklődő kutatója, közeli és távoli eledelértője és készítője, az ételek alapanyagainak ismerője, felhasználója, a tradicionális és egészséges táplálkozás leleményes és csintalan mindentudója.

Aki időt szán a könyv elolvasására, biztosan gazdagodik; meríthet és tanulhat H. Dobos Mária ismeretgazdagságából, műveltségéből, széles látóköréből, életszeretéből, aktivitásából, derűjéből, humanizmusából, termékenységéből, fiatalokat megszügyenítő lelkesedéséből, optimizmusából.

Kedves Marika! Örülök, hogy ismerhettelek, várom további írásaidat. Isten éltesen sokáig!

Győr, 2016. január

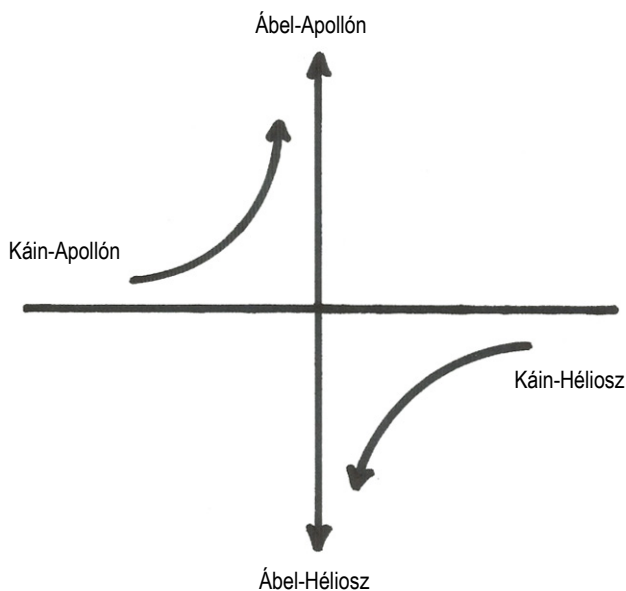
A szerző ny. tanár, az „Emelj fel emlék!” Alapítvány elnöke. nelli1@freemail.hu

Ménrót király

*Hős fiaí szép Enéhnek:
Hunor s Magor, két dalia,
Két egytestvér, Ménrót fia.
(Arany János: Rege a csodaszarvasról)*

A magyarság Ménrót hagyományáról vall többek között IV. Kun László király krónikása, Kézai Simon *Gesta Hungarorum*-ja, valamint a *Zsám-boki-kódex*, a *Thuróczi-krónika* és a Tarih-i Üngürüs is. Mondai minőségei közül a „Nagy Vadász”, a felfelé irányuló nomád-szakraális (Ábel-Apollón) látásmód bölcsére utal, ahol a viszonyítási pont az idő / tér kalitkán kívüli, őseredeti (primordiális) területe. Az „Építőmester” jelleg a letelepedett-szakraális (Káin-Apollón) – a már jelentős mértékben az evilágiságban révedező (az evilágiság kizárólagosságában levés szellemi értelemben révedezés), vízszintesből kiinduló, de még felfelé irányuló – szellemiség avatottját jelzi.

Sokan azon „empirizmus szintjére zuhantak, amit Platón úgy megvetett, és azoknak a görögöknek a szintjére, akiket Ploutarkhos kigúnyolt, mivel többé nem voltak képesek megkülönböztetni Apollónt Héliosztól, a valóságot a jelenségtől”. (Ananda K. Coomaraswamy)

Káin: Vízszintes
Ábel: Függőleges
Apollón (Hórusz): Felemelő-Rendbehozó erő
Héliosz (Széth): Lehúzó (Gravitatív)-Szétziláló erő

1. ábra: Ábel-Apollón

Ezek együttes jelenléte pedig egyfajta többletre, re-szakralizációs, gyógyító mondanivalóra hívja fel a figyelmet a két látásmód törésvonala men-

tén (vö. a Szent Hármasság elvvel). A hatalmas eurázsiai pusztai övezet hatókörének mintegy szélein letelepedett, városiasodó turáni ősnépek (vö. a szkíta „kurgán inváziók”-kal) – például indoirániak, sumérek, kánaániták, óegyiptomiak, han-kínaiak, etruszok, a kusita pelasgok-ionok (vö. Huszka József: *A magyar turáni ornamentika története*) – a legkorábbi, magasrendű, pásztorkodó-kertészkedő, „békés-tejivó” turáni népek egy-isten hitének, még nyilvánvalóan szakrális, de már egy fokozattal homályosabb változatát képviselték, hiszen szellemi (spirituális) értelemben a városállamok tulajdonképpen „a romlás virágai”. Úgy tűnik, hogy a pásztor Ábel – akinek áldozati füstje felfelé száll – és a letelepedett Káin – akinek áldozati füstje vízszintesen terjeng – esetében is ez a szellemi tusakodás érhető tetten. Ebből kifolyólag aligha meglepő, hogy az olyan ősrégékben, mint a *Gilgames* vagy a *Mahábhárata*, még egyértelműen a nomád-szakraális látásmód magasabbrendűségének eszméje domborodik ki. A *Királyok Könyvében*, a *Sahnamé*-ban azonban mindez már megfordul, hiszen Firdauszí – a hős Rusztemet (Héraklészt) is csatasorba állítva – a városias szakralitást jelképező „Irán”-t (iráni = ariána = árja (nemes) = letelepedett), a nomád-szakraális „Turán” fölé emeli, jelezvén a szemszögek rangsorának változását a szívekben. A Mozgásnak itt is tapasztalható, kozmikus lecsengés elve (entrópiája) az írásbeliség felértékelődésében szintén kifejeződni látszik (vö. fogalmi eszkultusz veszélye), különösen annak fényében, hogy a turáni áldás valódi jelentése, a kompromisszummentes Hazatérés a fogalom-fölötti, őseredeti (primordiális) alapálláshoz. (Vö.: A fogalmi jellegű írásbeliség megjelenése szellemi értelemben alászálló jellegű, a korábbi fogalom-fölötti orientációhoz képest.) Mindebből következően Ménrót király (az ammonita fáraóhoz és Krisztushoz hasonlóan), mintegy az aranykori Hagyomány őrzőjeként-közvetítőjeként, Világkirály-jelképnek tekinthető, aminek megfelelően a turano-sumér halhatatlan Napisten-országának fejedelmeként is említik (vö. az óegyiptomi Ámon halhatatlan Napisten-kultuszával): „Gilgames Meszkiaggaser, aki a sumer Napisten, Utu fiaként is ismert, lenne Kus. Fia, Enmerkár, kinek nevében a „kár” vadászt jelent, talán ő volt Nimrud, a nagy vadász? NI-BU KUS „Kus Párduc”-ot jelent, ami akkadul „Nimrud”. (Vö. a „párducos Árpád” nagyfejedelemmel.) „[...] Érdemes megjegyezni, hogy az arabok, akik Chorezmben ismerkedtek meg a csillagászat tudományával, úgy tanították, hogy az Ikrek csillagképe az Orionba tartozik. Ezt a régi kaldeus bölcsék is így mondták, ami azért is fontos, mert mondavilágunk is így vallja. A fennmaradt írásos

hagyomány egyöntetűen az Orion-Nimrud csillagképhez kapcsolja az Ikrék (Hunor és Magor) csillagait. Ez pedig azt hirdeti nekünk, hogy *Cso-daszarvas* mondánk Nimrud két fiára vonatkozó része az égi rend szerint való. Ez pedig nem más, mint az Égi Rend szerinti, vagyis az Égből a Földre vetített hun–magyar őstörténet.” (Bunyevácz Zsuzsa: *Nimród nyomában*).

Mindezek alapján korántsem tűnik feleslegesen merész álláspontnak az, hogy az északi (hiperboreusi) aranykori szakralitás – Indiából nézvést (vö. René Guénon) – alighanem a Kínától a magyar Alföldig húzódó eurázsiai övezet, óvatos becslések alapján is tízenötezer évnél jóval régebbi, turáni pásztorkodó-kertészkedő világához köthető (vö.: A hindu tradíció szerint, egy teljes ciklus, Manvantara, húszezer évet ölel fel, ha pedig a 4:3:2:1 arányt vesszük figyelembe, akkor hozzávetőlegesen ötvenezer évet, lásd: Baranyi Tibor Imre: „Az Apokalipszis négy lovasa”), amely hatalmas napkeleti örökségnek mi – kulturálisan és etnikailag – teljesen nyilvánvalóan az egyik egyenes ági utódnépe vagyunk. Mint a mondás tartja: nem minden turáni magyar, de minden magyar turáni (vö. a türkök [pl.: törökök] és az ugorok [pl.: finnek] is turáni népek). Mindezt például Frithjof Schuon is alátámasztani látszik, hiszen szerinte a szintén turáni gyökerű amerikai indián kultúra egyenesen egy – a mainál – korábbi, magasabb rendű jüga látásmódjának a kifejeződése (vö. *Seattle törzsfőnök üzenete*; Frithjof Schuon: *A szűz természet metafizikája*), amely szellemiségnek természetesen semmi köze nincs az ember–ember viszonylatban, tehát a vízszintesben gondolkodó, modernista rousseau-i felfogáshoz, hiszen arról az emberről van szó, aki mindenekfölött Isten felé irányul. Ennél a pontnál megragadnánk az alkalmat, hogy itt is felhívjuk a figyelmet a későbbiekben taglalt Nyikolaj Trubeckoj *Dzsingisz kán hagyatéka* című hiánypótló könyvére, ahol a jeles szerző nem kevesebbet bizonyít, minthogy a krisztusi tanítás és a turáni ősvallás főáramának, az Ég-, illetve a halhatatlan Nap-kultusznak szellemisége között megfelelés van. Ezzel a felismeréssel, többek között, nemcsak Theophülaktosz Szimokattész, Kr. u. 600 körül élt bizánci történész („A turkok (magyarok) szentnek tartják a tüzet, a levegőt és a vizet tisztelik, a földet himnuszokkal dicsérik, de csupán azt hívják és nevezik Istennek, aki a világmindenséget teremtette.”), illetve Mereskovszkij („Az, amit ma kereszténységnek neveznek – Ágoston csodálatos szavai szerint – mindig is volt, a világ kezdete óta, Krisztus test szerint való megjelenése előtt is.”) osztozik, hanem mindezt Krisztus neves kitétele is alátámasztani látszik: „»Bizony, bizony mondom néktek: Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok.«

Köveket ragadának azért, hogy reá hajigálják; Jézus pedig elrejtőzködék, és kiméne a templomból, átmenvén közöttük; és ilyen módon eltávozék.” (Ján 8:53–59). A Megváltó ezen kiemelkedő tanítással tulajdonképpen nemcsak felülírja a hagyományos turáni–sémita ellentétet, hanem egyértelműen az Ábrahám előtti szakralitáshoz való Hazatérésre buzdít, és ugyanezt a re-szakralizációs szellemiséget képviseli Mózes vonatkozásában is: „*Bizony*, bizony, mondom néktek, nem Mózes adta nektek a mennyei kenyeret, hanem az én Atyám adja nektek az igazi mennyei kenyeret.” (Ján. 6:32.) [...] „Mert a törvény Mózes által adatott, a kegyelem pedig és az igazság Jézus Krisztus által lett.” (Ján. 1:17). Innen nézvést már kevésbé tűnik meglepőnek, hogy a *Talmud* több helyütt említi Jézust, élcelődve „Nimród fiának”, illetve olyan napkeleti hatások alatt álló mágusnak nevezi, aki „varázsló tudományt hozott magával Egyiptomból, testére vésve (tetoválva)”. (Mereskovszkij: *Az ismeretlen Jézus*) De az Ó- és az Újszövetség bizonyos vonatkozásainak istenképe közötti ellentmondásra utal László András is, aki egy Buji Ferencsel folytatott beszélgetés kapcsán a következőket pendíti meg: „Mindenesetre a materializmusnak semmiképpen nem szükséges deklarált materializmusnak lennie. A lényeg a földi létformában való érvényesülés kizárólagosságának igenlése. S ebbe a kategóriába akár a mély vallásosság is belefér, mint ahogy az a zsidóság esetében is látható: egy zsidó akkor is, úgy is mélyen vallásos lehet, ha nem hisz Istenben, ugyanis a zsidó vallás közép-pontjában nem Isten, hanem a »választott nép« áll. Sőt egyszer egy zsidó ismerősöm kijelentette nekem, hogy a zsidó akkor is lehet választott nép, hogyha nincs Isten.” (In.: *Sursum vivere*)

Egyistenhit, többistenhit

Az Egyistenhit (monoteizmus), ha esetleg több isten formáját ölti, akkor azok az Egy Főisten megnyilvánulási formái, arcai (vö. a babiloni Marduk, az egyiptomi Ámon, az ógörög vagy a hindu állítólagos „többistenhitekkel”, amelyek eredeti formájukban természetesen szintén egyistenhitek). Tulajdonképpen olyat, hogy „többistenhit”, még a legesetlegesebb törzsi felfogás sem ismer. Valójában, a Bűnbeesés óta, kivétel nélkül minden kultúrában alapvetően kétféle felfogás ezerarcú formái birkóznak egymással váltakozó erővel: egyfelől a szakrális szemlélet, amely szerint az evilági Istenen belül van (azaz nem az evilágiban van az Isten, hanem Isten magábfoglaló viszonyban van az evilággal), ami azt is jelenti, hogy a Tünetemény-világba történő túlzott belefeledkezés ellehetetlenítheti a

Hazatérés, a re-szakralizáció esélyét. Ezzel ellen-tétben áll a modernista felfogás, mely addig csú-ri-csavarja, amíg végül el nem merül valami evi-lági istenítésében (energia, élet, ember, tudomá-ny, természet, ész, kozmikus tudat, fölén-yközpontúság stb.). Napnyugaton, a „jóság” nevé-
ben – a szakrális jelképek betiltása révén – köte-
lezővé tenni szándékozott „semleges” világiasság
-központúság is hit, a Tünemény-világot istenítő
modernista felfogás egy változata. (Vö.: „A
szekularizmus sokkal erőteljesebb és agresszi-
vabb vallás, mint például a kereszténység” – Da-
vid Livingstone) Nem beszélve a felemelő- és a
lehúzó (káosz)-erő manapság divatos
„megbékéléséről”, amelynek hirdetése nyilván-
valóan az utóbbi „győzelmét” szolgálja, hiszen
csak az Igazság teremthet megalapozott Békét.

Ménrót, „az első Világkirály” és az áldo- máskupa (Szent Grál)

Üdv Néked Sólyom...

Üdv Néked Um-Napisti...

Üdv Néked, az Örökkévaló Nap-Istennek földi arca...

Üdv Néked, a mulandó Nap lenyugvásakor felkelő

Örökkévaló Nap-Isten...

A főbb hagyományok Ménrótot általában a Sötét Kor elejére, Kr. e. 3000 tájára helyezik. Őt tart-ják „az első Világkirály”-nak, hozzá kötik a leg-
korábbi re-szakralizáló városi templom megépí-
tését (Bábel tornya), amit eredetileg
„Étemenanki”-nak, az Ég és Föld házának hív-
tak, utalván a két minőség közötti közvetítő jel-
legre (vö. a Szent Korona is Világkirály jelkép).
„A babiloni torony és az egyiptomi piramis értele-
me ugyanaz.” A babiloni torony értelme: „rikisz
saamé és irsziti”, „az ég és a föld egyesülése”. Az
egyiptomi piramisé is az: „ég és föld egyesül”. A
piramis „létra Ozirisz számára, aki rajta az égbe
megy” (Pepi fáraó felirata). Jákob álomképében:
„Ímé, egy lajtorja áll vala a földön, amelynek
magassága az eget éri vala, és ímé az Istennek
angyalai felmennek és alájőnek vala
azon.” (*Teremtés könyve 28, 12*) (D. Sz.
Mereskovszkij: *Kelet titkai*). Amiből nyilvánva-
lóan adódik, hogy a zikkurat-piramis jelkép-
rendszer összefügg a Grál szimbolikával, az ősi
áldomáskupa turáni-nomád szokásrendszerével
(vö. a turano-ind Karna víziója a kuruksétrai
csata előtt, illetve, a „kupa” kettős jelentésű szó:
fejtető / legfelsőbb csakra és kehely). „V. Gard-
ner Nimród ősapánkat tartja az első Grál-
királynak. [...] Az egyiptomi Sárkány-udvar erős
alapot biztosított a Thot tanításaival kapcsolatos
papi tevékenység számára, amely Nimród uno-
kája, a II. dinasztiaibéli Nebré király korától ter-
jedt el. [...] A Nimróddal kapcsolatos legfonto-

sabb forrás a *Targum*, az ókori arámi szövegek
gyűjteménye az I. századból [...] (Jézus anya-
nyelve is az arámi volt). A *Targum*-ban olvas-
hatjuk, hogy Nimród egy egyiptomi fáraó apja
[...], Hám és Nimród mezopotámiai vérvonala
tehát Egyiptomban folytatta történelmi útját,
Sém és családja pedig a Biblia fő patriarchális
vonalán haladt tovább Noétól. [...] Az is ismert,
hogy a sumer kultúra kb. Kr. e. 4000 körül már
régóta virágzott, az első sémitáknak pedig nincs
bizonyítható nyoma Kr. e. 3200 előtt. A Grál
vérvonal nem indulhatott tehát Dávidtól, hiszen
ha csak a vízözön időpontját fogadjuk el hiteles-
nek, a vérvonal már akkor legalább nyolcszáz
éve létezett, mielőtt az első sémiták Mezopotá-
miába érkeztek.” (Bunyevác Zsuzsa: *Nimród
nyomában*). (Vö. Dáviddal, valamint hogy a ko-
rával kapcsolatos történések számos kérdést vet-
nek fel, például némelyek kétségbe vonják sze-
mélyének történetiségét. Bibliai alakjának meg-
alkotása, bizonyos krisztológiai vélemények sze-
rint a zsidó messiásvárás szolgálatába állított
tanítás, mert a Messiásnak, a próféciák szerint,
Dávid házából kellett származnia. Sámuel
[Salamon] két könyve is valószínűleg jóval ké-
sőbb, Jósiás kora körül, Kr. e. 640 után íródott.)

Ménrót és Ábrahám

*„Hammurapi királynak, Ábrahám kortársá-
nak, az emberiség legelső törvényhozójának
idejében [...] mindenütt ugyanaz az anya a
gyermekkel. Így volt a világ kezdetén. S a világ
végén nagy jel jelenik meg az égen: „Egy asz-
szony a napba öltözve, lábai alatt a holddal és
fején tizenkét csillagból áll koronával, és teher-
ben volt, és egy fiúcskát szült.” (Jelenések köny-
ve 12, 1–13). Hasonló módon ábrázolták Istár-
Mamit a babiloni pecséthengerek: mezítelen, a
napba van öltözve, holdsarlóval, csillagok-
kal.” (Dimitrij Sz. Mereskovszkij, illetve vö. a
csíksomlyói Szűz Máriával, a Napba öltözött Bol-
dogasszonnyal, Babba Máriával.)*

Az Ószövetség „Bábel tornyát” kedvezőtlen
színben feltüntető elbeszélőmódja viszont jelzi,
hogy komoly feszültségek lehettek a városalkotó
turano-sumerek és a környék sémita, főként ak-
kád törzsei között, mely küzdelem végül az utób-
biak uralmához vezetett, hiszen Kr. e. 2350-ben
I. Sarrukin, a (sémita-sumér) akkád birodalom
megalapítója, legyőzi Lugalzageszi (turano-
sumer) királyt. A főbb hagyományok Ábrahám
(Ibrahim) legendás alakját – a turáni és sémita
vegyes lakosságú – sumér Ur városába helyezik,
aki mint a judaizmus és muszlim vallás eredet-
mítoszának kulcsalakja természetesen még sem
mohamedán, sem zsidó nem lehetett, mert akko-
riban még nem léteztek sem muszlimok, sem

zsidók (Hammurapi, Kr. e. 1792–Kr. e. 1750 között uralkodott). A leginkább amorita sémitának tartott Ábrahámot (Ibrahimot), Terah fiaként említik, aki állítólag a „Nimród vallás” kegyesárusa lett volna, mely feltevés tulajdonképpen három okból is figyelemreméltónak tűnik. Ezek szerint egyrészt: a sémita-sumer uralom lényegileg átvehette a turano-sumér Egy-Isten hitet. Ezt többek között a Gilgames eposz megbecsülése, az újbabiloni sémita-káld Marduk papság rendíthetetlen szakralitása, a Szent Hármasság ismeretét rejtő turano-sumér Paradicsom-rege – egy Létfa, két gyümölcs (tudás és halhatatlanság) – évezredek átívelő, viszonylag ép fennmaradása is igazolni látszik (vö. a Krisztuskorabeli turano-pártus Ménrót-ábrázoláson látható fejéket: alul a Csodaszarvas-agancs két szára, melyből a Hold, abból pedig a Nap emelkedik ki, jelezvén az égi lajtorját). Másrészt a fent megidézett monda szerint „Ábrahám lázadása” jelképesen felvetheti az eredeti szemlélet, az „Apa” látásmódjával történő szembefordulás lehetőségét is. Ezzel kapcsolatban segíthet bennünket az eligazodásban az a figyelemreméltó tény, hogy a sémita akkádok térnyerésével a korábbi lelassult, meditatív, „merek”, elvont szakrális turano-sumér ábrázolási formához képest a művészeti kifejezés élettellel telítettebbé (naturalisztikusabbá), dinamikusabbá válik. Ez többek között azért érdekes, mert a későbbi, óegyiptomi Ehnaton fáraó modernista szemléleti újítása kapcsán is hasonló, bár forradalmibb-sűrítettebb lezajlású kísérőjelenségek figyelhetők meg a művészi ábrázolás terén. Mindez arra utal, hogy Ábrahám mondai lázadása nem csupán a turáni és a sémi népek küzdelmeinek a lenyomatát őrizheti, hanem valószínűleg mindkét népcsoporton belül is komoly törést okozó, máig ható szemléleti tuskodás lehetőségét is felveti. Harmadrészt azért is tűnik kitüntetett jelentőségűnek mindez, mert a letelepedett-szakrális (káini-apollói, másképp: káini-hóruszi) Isten-központúság szemlélete ellenében fellépő ókori reneszánsz Élet-központúság fellépése egyfajta letelepedett-modernista (káini-hélioszi, másképp: káini-széthi), tehát vízszintes és lefelé – az Ég helyett a Föld felé – irányuló látásmód izmosodását jelzi, ami egyfajta drámai elvilágiasodás térhódítása felé mutat: „Feltehetjük a kérdést, hogyan, mikor és mitől lett a kígyó–sárkány végképp démonikus, negatív figura? Az a szárnyas kígyó, amely az egyiptomi Királyok Völgyének egyik sírfestményén az élet teremtésének központi jelképe, amely a sötétségből kihalítja a világosságot, és a végtelenség jelén (kulcsán) átbújva megteremti az anyagi létezőt, majd két szárnyával védelmezi az új minőségű végtelenséget. [...] Ennek az erőnek a negatív értelmezése, sőt demonizálása

világképfordulás nyomait őrzi. [...] A sémita népek és – főleg az Ószövetség hatására – az európai népek elfogadták a gonosz kígyó képet. Várkonyi Nándor mutatott rá szépen, hogy ez nem volt véletlen, ugyanis valójában ezek a népek teremtették meg az én-kultuszt, s változtatták a történelmet az individuum történelmévé. [...] Vélhetőleg erről a világképváltásról szól a Nagy Pán halott jól ismert, rejtélyes képlete is.” (Zelnik József: *A kehely*)

Nicholas Reeves az angol oxfordi egyetem egyiptológia professzora jelzi az „Ehnaton, a zsarnok. A felforgató fáraó” című írásának végén (BBC, History. 2012. április II. évf. 4. szám), hogy Kr. e. 1100 táján egy harcias szellemiségű egyházi vezető, Herihór lett Egyiptomban a Fáraó. Véleményünk szerint nem kizárt, hogy Amon papkirályként fontos feladatának érezhette, hogy kiűzze a Kr. e. 1350 táján uralkodó Ehnaton fáraó Aton vallásának száműzött híveiből – és az őket valószínűleg a hasonló látásmód okán befogadó, Jahve-kultuszú, sivatagi nomád sémita törzsek szövetségéből – álló yahudokat („a fáraó híveit”) Alsó-Egyiptom keleti feléből, akiket a mintegy félévezreddel későbbi babiloni források neveztek el héberekknek (vö. „Minden másképp volt?” HVG. 2000/41. szám), és akik ily módon, mintegy az erőteljes külső kényszer által is serkentve (vö. exodus), megvalósíthatták évszázadok óta dédelgetett álmukat, hogy leigázzák a jórészt városállamokban élő (vö. Móz.Törv. 7,22.), a kaukázusi eredetű turano-sumérekhez hasonló nyelven beszélő, ék(rovás)írás-szerű betűket használó kánaánitákat (vö. Móz.Törv. 7,22.; Talmud, Baba Kamma 37b), Türosz, Szidon, Büblosz, Dóra, Arpad, Kis, Arad alapítóit, akiknek vezérét ráadásul „Bela”-nak hívták. Fővárosukról, a Szent Sólyom városáról, Kr. e. 450 körül – tehát még jóval később is – azt írja Hérodotosz, hogy „Jeruzsálem (Jeruzsálem), aminek a másik neve Skytopolisz, mert ez a szkíták városa” (vö.: a filiszteus, eredetileg, valószínűleg Kréta felől származó, a „tengeri népek”-hez kapcsolódó népcsoport volt, a turano-kusita ionokhoz, etruszokhoz hasonló). Mindezen történeteket, bizonyos vonatkozásokban, maga Sigmund Freud is alátámasztja, aki szerint Mózes Aton pap volt, aki az ősi, törzsi jutalmazó-büntető jahvei Vihar(Felhő)isten attribútumait az atoni fény kultusszal termékenyítette meg, hogy azontúl népét nappal Felhő, éjszaka Tűzoszlop vezesse, amíg el nem érkezik az „Ígért földjére”. (Sigmund Freud: „Mózes, az ember és az egyistenhit”)

Az Újbabiloni Birodalom, a bibliai Nabukodonozor vezetésével, Kr. e. 601-től kezdődően, össze-összecsapott az egyiptomi Fáraó seregével. A hadmozdulatokra bizonyára hatással lehetett a turáni ihletettségű, óegyiptomi Ámon- és az

Aton-kultusz közötti ősi szemléleti feszültség is (vö. a turano-ind Judhistira, valamint Durjódhna küzdelmével, Kr. e. 3000-ból), amely alapálásbéli ellentét mélységét és súlyát mutatja, hogy 600 évvel később a Krisztus-hitűek tulajdonképpen visszatértek az Amen (Ámon, Amin) fohászkodáshoz, nem kis megrökönyödést keltve az időközben, mintegy az „Aton vallás” mentén néppé kovácsolódott zsidó hívők soraiban [vö. a yahudok „az »Adonáj« kifejezést használták, ahol az »aj« birtokos személyrag, az »Adon« pedig azonos az »Aton« szóval, mindössze a kiejtés zöngés” (Cezar Lacrone: *Ehna-ton-Mózes*), illetve a Dóra városában talált kultikus „Széth maszka”-kal].

A hadakozás során az újbabiloni csapatok évekig húzódo többszöri nekiveselkedés után, Kr. e. 586-ban elfoglalták Jeruzsálemet, és a városban élő yahudokat Babilonba telepítették át (vö. „babiloni fogság”), amellyel kapcsolatban igazából nem világos, hogy „az ellenségem ellensége a barátom” helyzetben lévő babiloniak miéért rombolták volna le Jahve templomát. Ha valakik, akkor erre sokkal inkább a yahudokkal – szellemi (spirituális) értelemben – ősidők óta szemben álló ammonita egyiptomiak helyi hívei érezhettek késztetést. Így felmerülhet, hogy valójában esetleg menekülésről-menekítésről is szó lehetett, amely felvetést alátámasztani látszanak a későbbi, szerteágazó események is. Alig pár évtized múltán a yahudok (immáron héberrek), illetve a hozzájuk csatlakozott, hasonló látásmódbéli alapokon álló, helyi hívekből formálódott vallási csoportok, összességében mint zsidóság – többek között a kamatszédés révén (vö. Móz. 5. a törvény summája 23:20) – fontos pozíciókat tudott szerezni a pénzügyek, a kereskedelem, a gyógyászat, az oktatás, a politika és a kultúra területén. Ez már komoly szerepet játszhatott abban, hogy az Újbabiloni Birodalom erőforrásait jelentős mértékben a város ékítésére is felhasználta. Gyakorlatilag felújították az egész települést – beleértve a fő zikkurat-piramist –, a függőkereteket az ókori világ hét csodája között emlegették (vö. turizmus). A jelentősnek tekinthető irodalmi élet nyelve az ősi, patinás sémita-akkád volt, és a még korábbi, „latin”-nak számító turano-sumér nyelvből fennmaradt ékírással írtak. A palotafalakat hatalmas, dinamikus, erőteljes duzzadó ábrázolás-technikájú domborművek ékesítették. A látványos anyagi fejlődést azonban erkölcsi esetlegességek, illetve vallási viszályok árnyékolta be (vö. az 1867–1914 közötti, Galíciából történő tömeges migráció hatásaival, a rothschildi-Ferenc József-i Magyarország érényeivel és visszásságaival; Raffay Ernő: *Harcoló szabadkőművesség. Küzdelem a katolikus egyház ellen*). Az időhöz és térhez való viszony

szemléleti különbségeiből fakadó tusakodást jelzi az is, hogy a sémita-káld Nabú-naidban, az utolsó újbabiloni uralkodóban, nemcsak az első régészt, múzeum-, valamint egyetemalapítót valószínűsíthetjük, hanem az ő támogatásával indul el az a kezdeményezés is, amely, a modernista „Szín-kultusz” bevezetése révén, a király világi hatalmát a templomok szellemi (spirituális) uralma fölé szerette volna emelni (vö. Ehnaton fáraó forradalma; az avignoni pápák kora; illetve René Guénon: *Szellemi tekintély és időbeli hatalom*). Minden bizonnyal ez a törekvés is hozzájárulhatott ahhoz, hogy végül II. Nagy Kürosz király csapatai, a lakosság és a szintén sémita-káld, de szakrális látásmódú Marduk papok támogatásával övezve vonultak be, Kr. e. 539-ben, a városba. Ezt követően a győztes – nem törődve a gyengülő Egyiptom és a kánaániták berzenkedésével – felkarolta azt a törekvést, hogy a zsidóság egy része visszatérjen Jeruzsálembe, sőt külön rendelkezett arról is, hogy a hazatérőket Perzsiában maradó társaik anyagilag támogathassák, többek között, hogy újra felépíthessék Jahve templomát. Az önkormányzatiságot kifejező fal építését azonban nem pártolta. A megkezdett folyamat mintegy betetőződésékként, fia, Kambüszész magát Egyiptomot is meghódította. II. Kürosz a Kaszpi-tenger melléki turano-szkíták elleni sikertelen, hódító küzdelmek során hunyt el. Gaumata alatt viszont ismét kiéleződött a szemléleti feszültség, olyannyira, hogy például kifejezetten megtiltották a jeruzsálemi fal építését. I. Dareiosz ellenben újfent fontosnak érezte az együttműködést, amelynek örvén, hatásos segítségével fejeződött be Salamon templomának rendbehozatala. „Megbosszulandó” II. Kürosz halálát, átkelt a Dunán, a halogató, visszavonuló „felperzselt föld” taktikát alkalmazó közép-európai turano-szkítákkal azonban megégette magát (vö. Kutuzov tábornok stratégiáját Napóleonnal szemben), és jelentős, nyolcvanezer fős veszteséget szenvedett. A korábban Júdeaiban beválni látszó stratégiát alkalmazva próbálta uralni az időközben jelentős mértékben elgörögösödött, lázadózó iónokat is – ha minden igaz, innen származik az „oszd meg és uralkodj” kifejezés –, amely törekvés azonban végül a perzsa-görög háborúba torkollott (Kr. e. 499–449). Xerxész idejében a hatalomhoz való viszony eleinte megint felemássá vált, egy idő után azonban újfent fordult a kocka (vö. Purim) – a belháború ezúttal hetvennyolcezer áldozattal járt –, és a lázas kor folyamányaként, Kr. e. 475-ben Ezsdrás, majd rá huszonkét évre, a trónt utódló Artaxerszész mellett pohárnoki, tehát magas rangú, bizalmas-tanácsadói tisztet ellátó Nehemiás pedig, már mint kinevezett helytartó tért Jeruzsálembe. Mindezzel új lendületet ka-

pott az ominózus fal építése, valamint az egyiptomi Ámon-hitű libanoni uralkodó, Tóbiás által támogatott kánaánitákkal, szamaritánusokkal, filiszteusok-kal folytatott, kicsit lankadó küzdelmek is friss erőre kaptak. Talán innen érthető meg Hérodotosz idézett kifakadása a görögök által támogatott sikertelen, nagy egyiptomi lázadás (Kr. e. 460) után, hozzávetőlegesen tíz évvel. A folyamat csúcspontja – nyilván a felgyorsult események hatására is – a Tóra (Mózes öt könyve) Ezsdrás és Nehemiás általi összegzése, valamint a *zsidó nép* számára mintegy hivatalos alapművé tétele, amelynek létrejöttét azonban nyilvánvalóan komoly, évszázados-tevőleges intellektuális össz munkának kellett megalapoznia. Mindebből következni látszik, hogy a kikristályosodott judaista vallási szemlélet, mint olyan – az ehnatoni ihletettségű mózesi, a nomád Jehova-kultusz és az ábrahामी hagyomány egy változatának látásmódbéli előzményeiből kialakítva – először igazából Babilonban jelentkezhettek komoly átütő erővel (vö. Miklósvölgyi János: *„Emésztő tűz van előtte, s körülötte erős forgószél”, avagy Gondolatok az ószövetségi istenképről*), mint Klaus Matefi írja: „[...] I. e. 445-re készültek el Ezsdrásék a Tóra megírásával, amit még annak az évnek az őszén nyilvánosságra is hoztak, és alkotmányként fogadtatták el a néppel. [...] Nemcsak a »teremtő Isten« fogalma, kozmikus titka származik az ősi Mezopotámiából, a mai Irak területéről, de az Ószövetség által átvett teremtés története (a babiloni *Enuma elis*), a Noé-féle legenda (ahol a sumer Gilgames eposzban szereplő Um- napisti szerepét veszi át Noé) és természetesen a kabbalisztikus titkos ismeretek is. A héber naptár is a babiloni naptár alapján készült el.” Mindezt alátámasztani látszik, hogy a minden kétséget kizáróan a zsidósággal, mint a vallásukkal egészen különleges viszonyban lévő – nagyjából sémita, kisebb részt turáni – hívőkkel kapcsolatos régészeti és írásbeli emlékek is valójában ezekben az évszázadokban kezdenek nagymértékben feldúsulni a szűkebb-tágabb térségben. A folyamat dinamikáját érzékeltetendő jegyezzük meg, hogy az akkori – szűken vett – Perzsa Birodalom lakosságának, állítólag, hozzávetőlegesen 20%-a tekintette magát zsidónak (forrás: orientalista.hu).

Ógörög vonatkozások

„Sokan azon empirizmus szintjére zuhantak, amit Platón úgy megvetett, és azoknak a görögöknek a szintjére, akiket Ploutarkhosz kigúnyolt, mivel többé nem voltak képesek megkülönböztetni Apollónt Héliosztól, a valóságot a jelenségtől.” (Ananda Kentish Coomaraswamy)

Az ógörög szellemiség is jelentős mértékben mérített a napkeleti bölcsességből. Például Püthagorasz felszentelt Ámon-kisapoként tért haza egyiptomi tanulmányútjáról, és az általa alapított, erőteljes – az ősi, zenei beavatást is magában foglaló – re-szakralizáló iskola viszonylag hosszú ideig képes volt ellenállni az elvilágiasító (modernizációs) törekvéseknek. Thalész állítólag indiai körúton járt, és otthon hatha-jógát gyakorolt. Epheszoszi Hérakleitosz, ahogy Kerényi Károly nevezte, *„a tűz filozófusa”* (vö. a perzsa zoroasztrizmus re-szakralizáló változatával), a neves Artemisz templommal büszkélkedő kisázsiai városállam baszileioszi (papkirályi) rangjáról mondott le testvére javára. Themisztoklész – a szalamiszi győző (Kr. e. 480) – korábbi ellenfelénél, Xerxésznél lelt végül menedéket politikai vetélytársai elől. A Szókratész-tanítvány, Xenophón, az *Anabaszisz* hőse pedig, fontos példaképnek tartotta II. Nagy Küroszt, akiről regényt is írt.

Az is érdekes kérdés lehet, hogy a térségben, a szakrális és a modernista látásmódok közötti, évezredek óta dúló küzdelem, milyen hatást gyakorolhatott például a peloponnészoszi háború (Kr. e. 431–404) kirobbanására, a népuralmi (demokrata) Athén és az arisztokratikus Spárta között (az „arisztokratizmus” kifejezést, eredetileg „a kiválók uralma” értelemben használták), illetve a szofistákkal és demagógokkal szembenálló Szókratész–Platón–Arisztophanész hármassal fémjelezhető csörtékre. Érdekességképpen megjegyzendő, hogy Szókratészt, egy éppen hatalmon lévő, re-szakralizáló indíttatású Tanács ítélte bűrköphárra, mert – tévesen – modernista szofistának nézték, amelyből kifolyólag „az ifjúság megrontásával” vádolták. A dolog pikantériáját fokozza, hogy Arisztophanész, az egyébiránt igen lényeglátó, *Felhők* című modernizmus bírálatában, állítólag Szókratésznek is üzent (vö. Albert Gábor: *Védekező halálraítéltek – Szókratész és Bakunyin*). Tulajdonképpen Platón az, aki meggyőzően megtisztítja mesterének tanításait a félremagyarázásoktól.

Ezen kulcsfontosságú időszak végül a makedón Nagy Sándor (Iszkander, perzsául Szikandar) mindent elsöprő fellépésével zárul, aki érdekes módon éppen ott hunyt el – Kr. e. 323. június 10-én –, ahol az eddigiekben megidézett, máig ható lázas folyamat igazából világhódító erőre kapott, Babilonban...

A Ménrót király elleni küzdelmekről

„Khús nemzé Nimródot is; ez kezdte hatalmassá lenni a földön. Ez hatalmas vadász vala az Úr előtt, azért mondják: »Hatalmas vadász az Úr előtt, mint Nimród.« Az ő birodalmának kezdete

volt Babel, Erekh, Akkád, és Kálnéh a Sineár földén. E földről ment aztán Assiriába, és építé Ninivét, Rekhoboth városát és Kaláht.” (Mózes I. könyve. 10. 8–12. Károli Gáspár fordítása szerint).

Az eredetileg re-szakralizáló templomnak szánt Babel tornya, egy idő után, már mint az emberi gőg és nagyravágyás jelképe jelenik meg a leírásokban (vö.: az Ószövetség bizonyos olvasata szerint, rituális gyülekezésre szolgáló kultuszhely / zsinagóga nem épülhet dombra vagy magaslatra, csak vízszintbe, illetve völgybe), Morvay Péter *Miért akarta Nimród megölni Istent? (Az első zsarnok, Hetek. 2013. XVII/41. szám)* című írása azonban még tovább megy, mert szerinte „[...] valójában a történelem első despotájáról, a lázadók örök jelképéről, a gigászok leszármazottjáról, a szabadkőműves rend első nagymesteréről, a globalizmus ősatyjáról van szó. [...] Újra megtanította az embereket azoknak az istenségeknek és bálványoknak az imadására, amelyeket az óvilág nemzedéke tisztelt, ahogyan arra az özönvíz előtt az emberek közé keveredett bukott angyalok tanították őket.”

A hit és a zsarnokság konfliktusa című részben tovább boncolgatva a témát, a szerző kifejti, hogy „Az ókori szerzők által első zsarnoknak tekintett uralkodó sorsa az apokrif hagyomány szerint több ponton kapcsolódik Ábrahám sorsához, elhívásához és küzdelmeihez is. [...] A Jásár könyveként ismert ókori történelmi apokrif szerint, [...] Nimród nem adta fel célját, hogy a kortársait szembefordítsa Istennel.”

„*A világ megrontója*” cím alatt pedig azt írja, hogy „[...] Az Amráfel név egyik lehetséges jelentése a *Zsidó Enciklopédia* szerint: »[...] az, akinek a parancsai sötétséget hoztak a világra«. [...] A bibliai történetből ismert, hogy a Szodoma és a körülötte fekvő négy város koalíciója súlyos vereséget szenvedett a Sineár földjéről érkező támadókkal szemben, akik el is hurcolták a városok lakosságát és vagyonát. A foglyok között volt Lót, »Ábrám testvérének fia« is, aki Szodomában lakott...”, amely utóbbi megjegyzések, benyomásunk szerint tulajdonképpen kedvező vonásokkal is felruhazzák Ménrót királyt, hiszen ha jól rémlik, Szodoma, Gomora és – tegyük a szívünkre a kezünket – Lót megítélése körül is létezik bizonytalanság, valamint, hogy úgy mondjuk, az „ellenmozgások” sem lehettek feltétlenül népszerűtlenek, például „a nagy Babilon, a szajhálkodás és mindenféle utálatosság anyja” (Jelenések könyve 17, 5.) városába bevonuló perzsa csapatokat is állítólag üdvrivalgással köszöntötte az elgyötört nép, és valószínűleg a Turul(Sólyom)-dinasztiát képviselő Attila, turáni-szkíta-hun Napkirályt (vö. Árpád nagyfejedelem

szintén a Turul-uralkodói rend képviselőjét) sem véletlenül hívhatták „Isten ostarának” az erkölcsében megroppant, szétesőben lévő Rómában, amiről Csontváry Kosztka Tivadar így ír *Önéletrajzában*: „Isten tagadásával, már kétezer évvel előbb a rómaiak Baalbekben Bacchusnak, Antoniusnak és a Veszta-szűznek templomot emeltek, és ezek a rómaiak voltak később egész Európának urai és valláserkölcsei téren előjárói. Innen áradt szét a nagy istentelen káosz minden téren. Körül lett vonalazva először Isten, hamis vonal alá került a közerkölcs, az anyagelosztás kötve lett a római joghoz, a pazar, szertelen élvágy határokat nem ismert, [...] az isteni végzet [...] Attilát a közerkölcs helyreállítására mozgósította.”

Mindezek alapján voltaképp az a benyomásunk, mintha sok helyütt azzal vádolnák Ménrót királyt, amit valószínűleg ellene követtek el, hiszen – ha levesszük a fordítottság szemüvegét – a leírások alapján felismerhetőnek véljük a Nimród-kultusz re-szakralizáló jellegét, amely egyfajta válasz lehetett a korabeli elvilágiasodásra (modernista újításra), a megosztó természetű (principálisan dualista) szemléleti hatalomátvétellel következő mélyreható okán megjelenő látásmódbeli zűrzavarra, széttöredezettségre.

„A történelem első despotája”-ként történő megjelenítése kapcsán, a vonatkozó regék üzenetei alapján, inkább úgy véljük, hogy valójában pap-királyként azonosíthatjuk Ménrótot, amely minőség, esetében a kezdetek azon jelképes városállami uralkodójára utalhat, aki leginkább a nomád és a letelepedett szakralitás közötti átmenet, tehát szellemi (spirituális) értelemben inkább az Aranykor és az Ezüstkor közötti idők képviselője, amikor a modernizmus látásmódja már mint valós, ám még meglehetősen erőtlén fenyegetésként merülhetett fel. Az időben, a mondai Sötét Kor kezdetére (Kr. e. 3000) történő helyezése által viszont a szakralitás azon jelképes alakjává is vált, akinek már elkeseredett küzdelmeket kellett folytatnia a hatalmát megrengető deszakralizáció tényerésével szemben.

„A szabadkőműves rend első nagymesteréről, a globalizmus ősatyjáról van szó.” Bizonyos értelemben közismert, hogy a szabadkőművesség eredetileg, valamely középkori építőmester-céh, káin-apolloói (letelepedett-szakralis) beavatási szervezete volt, amely az idők során „modernizálódott”, ami a beavatás tartalmának – a belső magban történő – ellenkezőjébe fordítását eredményezte, és így lett a jelenkori ábelhélioszi (nomád-modernista) látásmódú globalizációnak egyik legfontosabb, titokzatos, okkultista előmozdítója.

„A lázadók örök jelképe”: Ismereteink szerint nem Ménrót, hanem hozzávetőlegesen 1200 év-

vel később, Ábrahám lázadt fel valamely okból a szakrális „Nimród-vallás” ellen, a sumér Ur városában, ami alapján természetesen nem lehet következtetni az Ábrahám(Ibrahim)-hagyomány valódi látásmódjának lényegiségére, hiszen a szakralitáson belül is léteztek komoly feszültségek (vö. Firdauszi: *Sáhnáme*). Mindazonáltal valószínű, hogy a mozgalomnak, már a felbukása idején is kétféle – egy re-szakralizáló és egy forradalmi, modernista – olvasata létezhetett, hiszen ekkortájt, valamiért a kiváló Hammurapi is törvénykezni kényszerült (vö. a XVI. századi átütő erejű elkufárosodás, a Medici bankárdinasztia pápai és a reformáció korának fortyogásával [Bogár László: *Ellencsászár*]). Megjegyzendő, hogy jóval Ábrahám fellépése előtt már voltak olyanok, akiknek fő bevételi forrása a hittelezés volt. Ily módon vált ismertté, például a dél-sumér Larszában, Balmu-namhe neve, aki a Kr. e. 19. században élt.

Érdekesnek tűnik az is, hogy például a sémita eredetű iszlám, egyfajta, mintegy önmagának alkotott, szakrális Ibrahim-, illetve Mózes-képet ápol, és – a szellemi Hazatérés esélye szempontjából eléggé szerencsétlen módon – osztja, a turáni „Nimród”-, illetve turano-amonita „Fáraó”-ellenességet, míg ezzel együtt bármilyen jellegű, esetleg modernizmusra utaló vonatkozástól elhatárolódik, mint az iszlám.com írja: „A zsidóság nem fogadja el Jézus Krisztust és Mohamedet (béke legyen velük). A keresztények pedig visszautasítják Mohamedet (béke legyen vele), és tulajdonképpen Mózeset (béke legyen vele) is, mivel nem az ő törvényei szerint élnek. A muszlimok az összes prófétát elfogadják, mert ők Isten hírvivői”. Máshol pedig ezt írják: „[...] a zsidóság megszakította a szerződését Istennel, mert nem fogadta el Jézust (béke legyen vele) prófétának.” (Vö.: Bizonyos értelemben tovább bonyolítja a képletet az az önellentmondásnak tűnő jelenség, hogy a roppant szigorú elvárásokról is ismert, amerikai neokonzervatív, „evangéliumi” szekták látásmódjára jobbra az jellemző, hogy inkább az Ószövetség alapján magyarázzák az Újszövetséget, semmint fordítva.)

Az aranykori szakralitás Egy-sége az Égben (vö. Ábel-Apollón) és a modernista globalizmus, az „Egyek” és a még „Egyebek” (ál-aranykori) világa a Földön (vö. Ábel-Héliosz)

„A becsületes filozófiai gondolkodás, ha elutasítja a Kinyilatkoztatás vezérlő csillagát, elkerülhetetlenül »a szkepticizmus poklába« vezet, és az Ész felemészti önmagát. [...] Csak »a hit győzelme« vihet ki az abszolút kételkedés zsákutcájából – mondja Pavel Florenszkij –, és akkor »az

Ész tátongó repedései között az Örökkévalóság kékje ragyog..., az Ész hamis temploma fölött fellobbannak az igaz és tökéletes irányítás fényei«. Az Igazság elérhetetlen az Ész akaratából, bár eszünk az Igazság küszöbéig terelhet bennünket. De egyedül a tiszta hit érti meg az igazságot.” (Török Endre: *Az orosz vallásbölcselet virágkora II.*)

Ha az Aranykor emberének, „aki szerelmes Istenbe” (vö. „istenember”, Szolovjov – Dosztojevszkij) és a Sötét Kor emberének, aki szerint „Isten (ha van) szerelmes az emberbe”, vagyis az önmagába szerelmes ember (vö. „emberisten”, Szolovjov – Dosztojevszkij) „globalizmusát” szeretnénk összehasonlítani, akkor lényegre törően azt tudnánk mondani, hogy a hajdan volt szakrális változat, főképpen annyit jelentett, hogy Egy volt az Isten jóformán mindenki számára, ami túlnyomó többségüket bizonyos alapelvek, magától értetődő betartására ösztönözte (vö. az Aranykor pásztorkodó-kertészkedő népeinek, szigorúsággal és valós szeretettel óvott [Világkirály: aki sebez és gyógyít], „békés-tejívó” hangulatával, illetve a Mahábháratá-ban a Csata előtti szabály-egyeztetéssel a felek között, amit aztán nem tartanak be, utalva a Sötét Kor kezdetére). A különféle családok, törzsek, népek önazonosságtudata (identitása) igazából már a Bűnbeesést-Kiűzetést követően – amióta dolgoznunk kell a mindennapi betevőért –, tehát a legkorábbi idők óta jelen van, mint Nyikolaj Trubeckoj fogalmaz: „A nyelv és a kultúra dialektikus széttagoltsága olyan szorosan kötődik a társadalmi szerveződés lényegéhez, hogy a nemzeti sokszínűség megszüntetésére tett kísérlet a kultúra elszegényedéséhez és elorsodásához vezetne.”

Ha korunk modernista globalizmusát nézzük – „amelybe minden elképzelhető eszközzel hajtják az emberiséget” (René Guénon: *A modern világ válsága*) –, akkor ennek háttérben gyakran egyfajta sajátos, fordított szemléleti felfogás észlelhető: A merőben profán horizontú „földi Paradicsom” kimódolt megteremtésének látomásából (utópiájából) fakadó „egységesítő” törekvés, tulajdonképpen a természet-fölöttibe vetített, istenített Megkülönböztetés, a küzdelmes Kettő hitéből meríti erejét, amely révén a modernista „láthatatlan mozgó” voltaképp elzárja magát az igazi természet-fölötti, tehát a valódi üdvösség lehetőségének területétől (vö. a Piramis csúcsát – tehát az Ég felé nyitás lehetőségét – lezáró, lefejezett (dekapitált) piramis, ész-kultusz sejtető, principálisan dualista „harmadik szem” jelképével).

Az Aranykorban, illetve az Ezüstkorban valószínűleg a legtöbben még nem akartak mindenáron „győzni”, hanem inkább arra törekedtek, hogy lehetőleg minden helyzetben Isten legyen a

győztes, elsősorban belül. Alighanem ennek a legkorábbi szellemiségnek a nyoma maradt fenn például a mongolbirkózásnál is, amikor a küzdők először a homlok felé, a szakrális „harmadik szem” tájkára emelik a kezüket, majd köszöntik egymást: „Kök-szü”. Ez nagyjából azt jelenti, hogy az abszolút Ég alatt – ami az Örök Béke, az Örök Csend és az Örök Mozdulatlanosság – lefolytatják a Harc és a Béke, a Hang és a Csend, a Mozcás és a Mozcudatlanság viszonylagos, Mulandó természetű, de helyreállító indíttatású küzdelmét (vö. „Mebontják az ősi rendet. A pusztaiak nem túrik ezt majd szó nélkül.” Szomjas György: *Talpak alatt fűtyül a szél*).

Talán csak a magyar szellemiség évszázadokon átívelő bujdosásba kényszerítettsége magyarázhatja, hogy ez idáig nem keltett komolyabb hullámokat idehaza az egyik legnagyobb orosz vallásbölcsező, Vlagyimir Szolovjov „turanofil pánmongolizmus”-a, az eurázsianizmus eszméjének szellemi alapvetése. Ennek a vonalnak képviselője a már említett Nyikolaj Szergejevics Trubeckoj herceg (1890–1938), akinek egyik alapműve, a *Dzsingisz kán hagyatéka* 2011-ben jelent meg itthon, az Attraktor Kiadó gondozásában. A szerző ebben a könyvben, nemcsak a turáni íjlesztő lovas nomád őskultúra szakrális Egy-Isten hitét bizonyítja, hanem annak a meggyőződésének is hangot ad, hogy szerinte a kortárs napnyugati látásmód valójában az evilági öncélúság (egocentrizmus) eszméjén alapul, amelynek két arca a sovinizmus (az egyéni, törzsi, faji, vallási, nemzeti stb... öncélúság) és a nemzetköziség (kozmpopolitizmus), ahol az utóbbi az előbbi szolgálja, trójai falova, a fölényre (hegemóniára) törekvés kifejezője, az eltérő kultúrák gyengítése, leminősítése, felbomlasztása által. Tűnődésre készítő módon, a Nyikolaj Trubeckoj által felvázolt elképzeléseknek nem igazán mond ellent az a találkozó, amelyet 1910-ben az Aldrich, a J. P. Morgan, a Rockefeller és a Kuhn, Loeb & Co. bankok képviselői tartottak egy félreeső helyen, a georgiai Jekyll-szigeteken Paul Warburg – a későbbi FED elnök – vezetésével, aminek nyomán 1913 karácsonyán került sor arra a szenátusbéli szavazásra, amely által az USA Nemzeti Bankja – tehát a dollár nyomtatása, valamint voltaképpen a világ pénzforgalmának ellenőrzése – magánkézbe került, amely eseménnyel mintegy karöltve megszületett az FBI és a „Rágalmazásellenes Liga” szervezete is. Ezen történések kapcsán, Baji Lázár Imre a *Leviathán vizein* című írásában a kicsit későn eszmélő Woodrow Wilson elnököt idézi: „Nemzetünk a hitelek rendszerének irányítása alá került, amely magánkézben összpontosul. A nemzetek növekedése és minden tevékenységünk néhány ember kezébe került, akik saját ér-

dekükből kifolyólag ellenőrzik és rombolják a gazdasági szabadságot. Az egyik legkiszolgáltottabb és dominált kormány lettünk a világon, olyan, amely nem a szabad véleményen, többségi választói akaraton alapul, hanem domináns emberek egy kis csoportjának kezében van.”, amihez Baji Lázár hozzáteszi: „[...] a tömegember századában a pénz hatalom soha nem látott, történelemformáló, létpusztító és ego-átalakító szerephez jutott.” Benyomásunk szerint, többek között ennek hatása érezhető a világos értékrend, a tisztelet kultúrája, a példaadás, uram bocsá’, a közösségi szellemiséget előmozdító egyenruha és az önlegyőzés erényeire súlyt helyező – a drága, bentlakásos elitkollégiumoktól amúgy, érdekes módon, nem idegen –, szigorú hozzáállást bíráló és „gyógymódként”, a modernista, „alternatív” felfogást erőltető felsőoktatásban is, amelynek szétterjedő befolyása megbízhatóan „termeli”, a köznevelés fegyelmezetlen, önző, narcisztikus, elkényeztetett, ergo „szabad”, de önmagát általában remekül „eladni” igyekvő ifjúságának – valójában inkább atomizálnak és kiszolgáltatottnak tűnő – hadát, az amúgy is széthullóban lévő napnyugati társadalmak számára. Avagy hasonló indíttatás sejthető a szivárvány minden színében csábító, a modernista és a szakrális látásmódokat, istenképeket összekeverő (vö. „*Az Egy háza*” „imaház” Berlinben), ezáltal az utóbbit elvilágiasító, modernizáló, az összes bevett vallást mintegy önmagába olvasztani vágyó, tehát nagyon is hódítónak (invazívna) tűnő – önmagát azonban „békepártinak” („pacifistának”), a védekezni próbálót pedig javíthatatlanul erőszakosnak látató (vö. a fizetett Femen-ügynöknők tevékenységével) – „új kor” („new age”) mozgalom térnyerésében is, ami szintén nem látszik spontán „össznépi” felbuzdulásnak. Annál kevésbé, mivel Aurobindo, illetve Blavatsky alapján, de főképpen, az álszakrális „ész-élet” kultuszos (vö. a „teremtő gondolat” elvvel) Rudolf Steiner és Aleister Crowley nyomán az önmagát ateistának valló Abraham Maslow, valamint – az idős korban az okkultizmus felé vonzó – Carl Rogers pszichológusok vezette agytröszt bábáskodása révén kelt életre az amerikai Esalen Intézetben az 1950-es években (vö. Rama P. Coomaraswamy: *A hinduizmus deszakralizálása nyugati fogyasztásra*, valamint Nesta Webster: *Titkos társaságok és felforgató mozgalmak*). Mindebből következően napjaink Napnyugat uralta világában kiemelten megfontolandónak tűnik Blaise Pascal örökbecsű intelme: „Aki anglyalt játszik, ördögöt alakít.”

Mit is ír a Kr. e. 3200–3000 körül kelt – a korábban egységes Veda négyfelé esése nyomán megnyilvánított – turano-ind Vishnu Purána? „Az Istenek oltárain a tűz kialszik, többé senki

sem gondolja őket, az ember önmagát kiáltja ki Istennek és a Világ közepének, s azt mondja, nem kell Isten, nem létezik. [...] A vaskori ember hazug, nem ismeri az Igazságot, becsapja önmagát és másokat is. A vaskori ember nincs tekintettel embertársára, csak önmaga boldogulása érdekli, a vaskorban a jóslatok szerint megszűnnek a közösségek. Az embereket végtelen bizalmatlanság keríti hatalmába, mindenki félni fog az embertársától, mindenki gyilkost fog sejtetni a vele szembe jövőtől, az ember elfelejt bízni, elfelejt szeretni [...] Az összes jóslat szerint: A vaskori ember – pontosan ezek miatt – végtelenül boldogtalan és beteg. [...] A szakák (turano-szkíták) ébrednek fel elsőként, ahogy évezredekkel ez előtt is ők vitték a világosságot! Elsőnek a szakák népe tér magához, utána a többi.” Ezzel kapcsolatban Szent Máté apostol világosan kijelöli a cselekvés követendő irányát: „Ezért ti elsősorban az Isten országát és annak igazságát keressétek!” (Mt. 6, 33)

Nyilasi Tibor: Szógyéni Makarena (pasztell)

Héregi Eszter

A nyúl dala

Szélről kürt harsant, s remegve
Iramodtam a rengetegbe.
Majd elkanyarodtam csaholást hallva
Akkor előttem üvölt a farka.
Vissza hát! Rohantam inszakadásig.
Elmaradtak már üldözőim.

Hja! Hasznos, bár szégyen a futás!

Ám kitátva véres pofáját
Egy rút farkas sebtiben megzabált.

A vers

A vers úgy született, hogy jött magától
A költő ihletet kapott a magánytól

A hajlékony szavak sorra engedelmesen
Guggolnak, s feszülnek újra
Egy intésemre kész a sor
És sorra sor – a gondolat pőrére vetkezteti
a dolgokat.

Mutatósra kerekítem a gondokat.

Itt most

Itt a nyugalom hömpölyög szélesen
Komoly derű
Színére változik a világ, színére változik a virág
Orromban illata

A csend sem riaszt már - rámborul
És kell ez a fegyelem,
Hogy kordában tartsa zaklatott szívem.

Hajnal

Halványul a hold, az utolsó csillag elalél,
És keletről feltündököl a fény,
a fény,
a fény.

Az Esztergom és Vidéke – harminc év múltán

(Adalékok az EVID történetéhez – 1. rész)

A Lap, a „Vidéke” harminc éve, 1986 januárjában indult újra.

Az idő tájt, mint szerte az országban, a pártállam fokozatos leépülésének voltunk tanúi. A beszélgetések során rendre felvetődött, hogy Esztergomban is szükség lenne a civil társadalmat megszólító helyi médiára. Kézenfekvő volt, hogy az 1879 és 1944 között működött Esztergom és Vidékét kellene újra életre hívni. (Akkor Esztergomban még nem létezett internet.)

Ekkor látogatott a városba a szentendrei kulturális élet egyik képviselője, aki büszkén mutatta a már létező szentendrei „újság” egy példányát, ami a helyi műsorfüzet bővített változata volt, A4-es méretben. Amely már – horribile dictu – cikkeket is közölt.

Fontos tudni, hogy ekkor még hivatalosan nem indulhattak helyi lapok. (Ezeket az egyre szaporodó „műsorfüzetek” megjelenését követően 1988 januárjától engedélyezte az MSZMP KB részéről Lakatos elvtárs, aki akkor ott a sajtóügyek legfőbb felelőse volt.) Így az első két évben féllégálisan jelentünk meg, és soha nem tudtuk teljes biztonsággal, lesz-e következő szám.

Jómagam 1985 őszen a Városi Tanács művelődési osztályának fiatal munkatársa voltam, és szeptemberben kaptam kézhez szociológusi diplomám. (AZ ELTE bölcsészkarán akkor már nyíltan beszéltek a társadalom mielőbbi demokratizálásáról. Különösen Nagy Endre Bibó-szemináriumain.)

Úgy éreztem, hogy a helyi média megteremtésének szép feladata rám vár, hiszen akkor már másfél éve éltem a városban, és kellő kapcsolati tőkével is rendelkeztem.

Elképzeléseimet messzemenően támogatta Simon Tibor, aki korábban a művelődési osztályon a főnököm volt, s rövidesen tanácselnök-helyettes lett. Kérdésemre, mit szól ehhez a helyi pártvezetés, csak annyit válaszolt: „Az már csak fogatlan oroszlán”.

A lap létrehozását többen felkarolták, például Kaposi Endre, a tanítóképző főiskola tanára, aki a városi tanács közművelődési albizottságának az elnöke is volt, dr. Bárdos István kollegám a művelődési osztályról, a művelődési ház munkatársai, Nagyfalusi Tibor, a Babits-könyvtár igazgatója, Koditek Pál, a helyi utazási iroda vezetője... Hiszen minden, világra nyitott ember érezhette, hogy a közéletben új szelek fújdogálnak.

Szerkesztőségi háttérként kezdetben ott volt a művelődési osztály. Már csak az anyagiakat kellett előteremteni. Rávettem a művelődési ház vezetését, hogy az általuk kiadott műsorfüzet legyen az új „lap” magja. És felkerestem a város üzemeinek, kulturális intézményeinek illetékeseit, hogy ők is érezzék szívügyüknek egy városi lap megindítását, s kvázi „részvényesként” támogassák azt. E „részvények” értéke akkor 3000 és 5000 forint volt. És: nem volt olyan intézmény, amely ne támogatta volna ezt az ügyet.

Hamarosan munkatársak is jelentkeztek. Például Pálos Imre, aki kempingkerékpárjával mindenütt ott volt, ahol valami történt a városban. És a látottakról számos rövid és praktikus beszámolót írt, főként a sporteseményekről. (A lap beceneve egy idő után „Pálos és Vidéke” lett.) De említhetem Bánhidya Lászlót is, aki – mihamarabb lehetséges volt – művészi fotóival emelte a lap színvonalát. Aztán kicsit később dr. Szállási Árpád is csatlakozott hozzánk, aki a péntek délutáni megbeszéléseken számos érdekes történettel szórakoztatott bennünket. Nagyon jó kis csapat voltunk. Nem véletlen, hogy a lap többek szerint nagyon intellektuális volt, csak a vájtfülűeknek szólt. Az egyik nyomdavezető ki is jelentette: nem támogat ilyen „művészújságot”. És a sok helytörténeti írás miatt is elmarasztaltak bennünket.

A nyomda is nagyon segítőkésznek bizonyult. (Érdekességként: az első lapszámok még ólombetűs szedéssel készültek, s ha egy szót átírtunk, akkor csipesszel kellett kiszedni az egyes betűket a madzaggal körbetekert szövegtestből.)

A jó kezdet ellenére még nagyon amatőr módon készült a lap. Például a postaköltségeket kiváltandó minden lapszám megjelenése után szerezttem egy autót, amelynek segítségével a „részvényesek” portáján leadtam az előfizetett lapszámokat – megfelelő példányban.

Némi izmosodás után Koditek Pál, a Gran Tours utazási iroda vezetője felismerte a helyzet tarthatatlan voltát, és átvette a lap anyagi és szervezési ügyeit.

1988 során pedig a városba érkezett Bencze Csaba, aki akkor Romániából. a diktatúra elől szökött át, és a megyei levéltárban kapott állást. Ő odaát profi újságíró volt, s tudását maximálisan megosztotta velünk.

Egy idő után már a Gran Tours utazási iroda hátsó, ablaktalan helyiségében szerkesztettük a lapot. A nyomdász Bella László, valamint Nagyfalusi Tibor, Pálos Imre és jómagam rendszerint ott töltöttük a kedd estéket, hogy a hétfőre megjelenhessék az a lap, amely a kezdeti havi műsorfüzetből fokozatosan vált hetilappá.

Időközben egy eufórikus hangulatú rendszer-váltás is lejátszódott az országban, s annak helyi történéseit is igyekeztünk nyomon követni. Példá-

ul az Esztergomi Kulturális Egyesület megalakulását „Új barázdát szánt az EKE?” címmel adtuk hírül. Ez a Solohovtól kölcsönzött szocreál cím sokaknak nagyon tetszett. Máskor az ilyen olyan pártok jól-rosszul megfogalmazott követeléseit-állításait kellett (volna) közölnünk. Az egyikben például azt olvastam. „Szent István országa fölött végre szakadoznak már a fekete vásznak...” (A közlést szerencsére sikerült elhárítanunk.)

Egy idő után még a pártbizottságra is meghívtak egy kerekasztal-beszélgetésre, hiszen már ott is úgy gondolták, hogy szükség lenne egy városi lapra. (Az általuk kiszemelt főszerkesztő is jelen volt.)

És az 1990-ben felállt, szabadon választott új önkormányzat is vállalt bennünket – elsősorban a képviselővé lett Nagyszőlősi Tibornak köszönhetően –, így már az anyagiak is nagyobb biztonsággal álltak rendelkezésre.

Igazán egy jelentős ellenségünk volt: a közöny. Hiába próbálkoztunk, csak néhány száz példányban tudtuk kiadni a lapot. Jómagam az ingyenessé tételre voksoltam, de szerkesztőtársaim rendre leszavaztak, mondván, csak annak van igazán értéke, amelyért fizetünk.

Végezetül csak azt mondhatom: nagyszerű emberekkel dolgozhattam együtt – egy különlegesen izgalmas, sorsfordító korban.

Veszprém, 2015. december 21.

A szerző 1986–91 és 1992–95 között volt az Esztergom és Vidéke 1986-tól 2007-ig kiadott új sorozatának főszerkesztője. A következő számunkban Bencze Csaba Attila, az EVID 2007-es megszűnése előtti utolsó főszerkesztője feljegyzéseiből közlünk részleteket.

Nyilasi Tibor paszteilképe

Héregi Eszter

Mondd el!

Hát most majd mondd el, kedvesem
Amit nem mondtál el még sohasem
Szívemmel hallgatom szavad
Bízd rám egészen magad!
Karom rengető bölcsődül legyen
Ölelj át, lehunyom szemem.

Csak hallgatásod hallom, kedvesem
Nehéz kő mozdul nehezen
Bánatok ülnek szemedben,
Bánatok laknak szívedben.

Égig érő fa

Vizet forrásból vettem
Napmelegbe törülköztem.
Táplálkoztam tiszta léggel
Alkonyatkor hús szelekkel elbeszéltem
Égig nőttem
Csillagokkal öltözködtem.

Tövemhez is fejszét vágtak,
Ágaim is nyesegették
Forrásomból vizet vettek
Tiszta legem megfertezték
Alkonyatkor rikoltoztak
S ím kiálltam
S ím megálltam.

Vizet forrásból vettem
Napmelegbe törülköztem
Anyaföldbe gyökereztem
Égig nőttem
Csillagokkal öltözködtem
Vaj' a SÁRKÁNY megbír vélem?

Csendélet

Húsos paprika, színe vér
Halomban véle sárga, zöld
A tányér széle kék
Bele lágy-ívű mandula került
Paradicsomok serkenő levén
Dongók, legyek lakmároznak
A fények billegve táncolnak, játszanak
Emitt meg kések, balta, ragyogó üvegek
Sorakoznak.

A. Bak Péter

Művészcsaládok II.

Id. Czene Béla (1880–1944) családja:
ifj. Czene Béla, Hikádi Erzsébet (Czene Béláné),
Czene Gábor, Czene Márta

Ifj. Czene Béla (Isaszeg, 1911. július 3. – Budapest, 1999. november 9.) festőművész 1930–1933 között járt a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolára, ahol Rudnay Gyula (1878–1957) festőművész volt a mestere. Már 1932-től szerepelt kiállításokon. Gerevich Tibor (1882–1954) művészettörténész javaslatára nyerte el 1938–39-ben a római Collegium Hungaricum ösztöndíját. Ennek ellenére már az 1930-as évek közepétől készült művei is a Római Iskola irányvonalába illeszkednek. Művészetével a görög-római, illetve a reneszánsz klasszikus tradícióhoz, többek között Leonardo da Vinci (1452–1519), Domenico Ghirlandaio, tulajdonképpen D. di Tommaso Bigordi (1449–1494), Francesco della Cossa (1435–1477) festészetéhez kötődött. A második világháború után lazult a római iskolához való kötődése, és jellegzetes technikával festett képeinek témáit a mitológia helyett inkább a hétköznapi életből merítette. Ezt követően is folyamatosan kiállító művész, még az 1990-es években is aktív volt.

Művészetét számos elismerés kísérte: 1937-ben elnyerte az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat ifjúsági díját, 1942-ben Balló Ede-díjat kapott a „*Hunor és Magyar*” című festményéért, 1943-ban pedig Budapest Székesfőváros Ferenc József alapítványi díját kapta meg. A háború után, 1948-ban a Köznevelési Minisztérium freskópályázatának díját, 1953-ban pedig a IV. Magyar Képzőművészeti Kiállításon a Népművelési Minisztérium díját nyerte el.

Önálló kiállításai: 1938 – Múterem (gyűjteményes), 1941 – Múbarát (gyűjteményes), 1948 – Régi Múcsarnok (Budapest), 1958, 1967 – Ernst Múzeum (Budapest), 1959 – Kulturális Kapcsolatok Intézete, Hikádi Erzsébettel (Budapest), 1968 – Képcsarnok Terem (Nagykanizsa), 1970 – Szőnyi István Terem (Miskolc), 1972 – Képcsarnok Terem (Győr), 1974 – Mednyánszky Terem (Budapest), Képcsarnok Terem (Kaposvár), Képcsarnok Terem (Kecskemét), 1979 – Tokió, 1980 – Képcsarnok Terem (Szeged), 1982 – Csontváry Terem (Pécs), 1986 – Csók Galéria (Budapest), 1998 – Múterem Galéria (Budapest).

Csoportos kiállításai (válogatás): 1935, 1936 – Munkácsy Céh kiállítása, Tavasz Szalon, 1935, 1937 – Nemzeti Képzőművészeti Kiállítás, 1938 – Szt. István Kiállítás, XXI. Velencei Bien-

nále, 1939 – Magyar Arcképfestők. A Múterem, illetve Alkotás Művészház kiállításain rendszeresen részt vett. 1934, 1935, 1937, 1938, 1941, 1942, 1943 – Téli Kiállítás, Múcsarnok (Budapest), 1936, 1941 – Jubileumi Kiállítás, Modern Olasz Művészeti Kiállítás, 1939, 1944 – Spirituális Művészek Szövetsége, 1938, 1939, 1942 – Őszi Tárlat, 1939, 1940 – Horthy Miklós 20 éves kormányzását ünneplő kiállítás, 1940, 1943 – Tavasz Tárlat, A Magyar Művészetért, 1942 – Nemzeti Szalon (Budapest).

Külföldi kiállításai: 1974, 1976 – Gekkoso Galéria (Tokió), Róma, Bécs, Berlin, Moszkva, Stockholm, Peking, Bukarest, Szófia.

Művei bekerültek a Magyar Nemzeti Galéria (Budapest) és a Kanizsai Városi Képtár közgyűjteményébe.

Czene Béla művei nagyjából emberábrázolások, voltaképpen zsánerképek, még pontosabban: urbánus zsánerképek. Többnyire paraszti munkát ábrázoló képeit rajzosság és freskószerű színkezelés jellemzi. A látvány visszaadásának naturalista módját választotta, motívumait azonban iskolázott komponáló készséggel helyezi el vásznain. Alkotói visszafogottsága olykor felfokozott, harsány színhasználatban enged fel. Témáiban szívesen idézi a magyar múlt hitregi tárgykorát is. Freskófestéssel is foglalkozott. Czene Béla a hagyományos kifejező eszközökkel is mert újat, egyénit mondani!

Czene Béla: Találkozás

Hikádi Erzsébet, Czene Béláné (Budapest, 1911. május 20. – Budapest, 2008) festőművész 1929–1934 között a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolán Rudnay Gyula növendéke volt. 1938–39-ben római ösztöndíjasként a Collegium Hungaricumban tanult. 1931-ben állított ki először a Szinyei Szalonban. 1948-ban a Nemzeti Szalonban, 1958-ban az Ernst Múzeumban

(Budapest) rendezett gyűjteményes tárlatot. 1959-ben a Kulturális Kapcsolatok Intézetében (Czene Bélával), 1966-ban és 1971-ben, a Csók Galériában állított ki. 1939-ben és 1975-ben Olaszországban szerepelt önálló kollekciókkal. 1974-ben Békéscsabán a Munkácsy Mihály Múzeumban volt kiállítása. 1977-ben Tokióban, 1979-ben Osaka, Sapporo és Tokió városokban voltak sikeres tárlatai, de még ebben az évben kiállított a budapesti Bartók 32 Galériában is. 1981-ben a Csontváry Teremben (Budapest), és 1987-ben az Egry József Teremben (Nagykanizsa) volt kiállítása férjével, Czene Bélával. Olaszországba és Németországba, Hollandiába, Indiába, Japánba, Moszkvába is eljutottak művei. 1952-ben elnyerte a Népművelődési Minisztérium művészeti díját.

Hikádi Erzsébet, táj- és csendéletképeket, alakos kompozíciókat festett. Korai alkotóperiódusa a Római Iskola stílusjegyeit viseli magán.

Czene Béláné Hikaladi Erzsébet: Madonna

Ebben az időszakban főleg szakrális tematikájú képeket alkotott. Ezeket a műveit elsősorban olajtemperával és színezett tussal, majd kazeintemperával festette. Az 1970-es évektől képeinek fontos témája lett a vásári forgatagok és búcsúk ábrázolása. A hazai népelet és a falu eseményeinek szemlélődő beállítottságú, etikai igényű festője. Ilyen tárgyú kompozícióinak központjában

mindvégig az ember iránti érdeklődése állt. Tájképein szeretettel ábrázolta a természet apró szépségeit. Ezeket a kompozíciókat gondos kimunkáltság, a látottak mives, artisztikus megjelenítése jellemzi. Kiváló rajzkészség, a harmonikus kompozíció és az élénk színvilág jellemző festészetére. Hikaladi művészetében fontos szerepet játszik a rajz, aprólékos realizmussal, de bensőséges hangon szól a munkáról, a társadalmi kapcsolatokról, a természet szépségeiről. A hazai és adriai városrészletein, tájain a mindennapi jelenségek képpé formálódását szemlélteti, és csak úgy árad belőlük az élet, a természet hűségese szeretete, a festés gyönyörűsége, az állványa előtt álló festőnek a „kegyelmi állapota”. Képeinek faktúrája üdén zamatos, az anyagszerűség jól érvényesül. Hikaladi Erzsébet varázslata: szeretet az élet, az emberek iránt, és az az öröm és elragadtatás a rejtelmes folyamat közben, míg a látott, vagy elképzelt élmény képpé alakul.

Czene Gábor (Budapest, 1948. október 10.) festőművész művészeti tanulmányait szülei műtermében, a Dési Huber Körben, majd Ék Sándor műtermében végezte. Tanulmányúton Olaszországban és a Szovjetunióban járt. 1974-től kiállító művész.

Önálló kiállításai: 1975 – Iskola Galéria (Budapest), Puth Galerie (Frankfurt), 1976 – Egry Terem (Nagykanizsa), 1979 – Gekkoso Galerie (Tokió), 1980 – Kisfaludi Stróbl Terem (Zalaegerszeg), 1982 – Rutzmoser Galerie (München), 1984 – Mednyánszky Terem (Budapest), 1988 – Rutzmoser Galerie (München).

Csoportos kiállításai (válogatás): 1974 – Kortárs Magyar Művészet (Gekkoso Galerie, Tokió), 1977 – XVIII. Szegedi Nyári Tárlat (Móra Ferenc Múzeum), 1979-től Stúdió kiállítások, 1985 – 40 alkotó év (Múcsarnok, Budapest), 1988 – Feltámasztott mimézis (görög templom, Vác), 1989 – Kortárs magyar művészek (East-West Arts Internacional, Lausanne).

A Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményébe is bekerültek alkotásai. Művészetéről „Magyar festészet és grafika a Puth Galériában” címmel jelent meg írás a Frankfurter Rundschau 1975. május 9-i számában.

Czene Gábor festői stílusa az újrealizmus jegyében fogant, szigorú tárgyilagossággal, dekoratív színekben ábrázolja szűkebb környezetének tárgyait és tájait. Portréval és aktfestéssel is foglalkozik.

Czene Márta (Budapest, 1982. június 18.) festőművész nagyszülei ifj. Czene Béla és Hikaladi Erzsébet. Művészeti tanulmányait édesapja, Czene Gábor műtermében kezdte. 1997–2001 között

járt a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolába. 2002-től az ELTE BTK művészettörténet szakos hallgatója. 2003-ban és 2004-ben részt vett a Magyar Képzőművészeti Egyetem (MKE) és a Goldsmiths College (London) szervezésében az Internacional Postgraduate Programon (Tihany). 2005-ben Erasmus ösztöndíjjal Milánóban az Accademia di Belle Arti di Brera hallgatója. 2007-től tagja a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának. 2001–2007 között végezte tanulmányait a Magyar Képzőművészeti Egyetem festő szakán, 2003–2008 között pedig a tanár szakon.

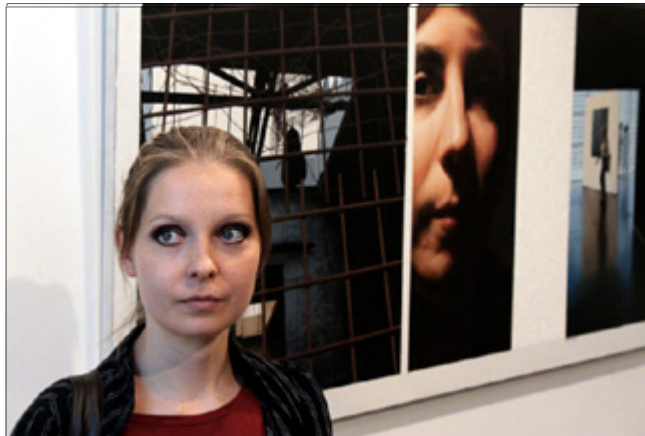
Díjai: 2001 – Művészeti Szakközépiskolák Országos Rajzversenye, I. díj; 2003–2004 – Köztársasági Ösztöndíj; 2004 – Barcsay-díj; 2007 – Magyar Képzőművészeti Egyetem Mobilnet Pályázata, I. díj; Endre Béla-díj (54. Vásárhelyi Őszi Tárlat II. díja); 2009 – Oktatási és Kulturális Minisztérium díja (56. Vásárhelyi Őszi Tárlat), Fővárosi Önkormányzat Művészeti Kuratóriumának ösztöndíja: Frankfurt am Main; 2009–2011 – Derkovits ösztöndíj; 2011 – Strabag-díj; 2013 – Smohay-díj, Tornyai plakett-díj (60. Vásárhelyi Őszi Tárlat fődíja).

Önálló kiállításai: 2004 – Cadre Rouge, Artotel (Budapest), „Kép Kapcsolat” K.A.S. Galéria (Budapest), 2007 – „Képzelt terek” Szinyei Szalon (Budapest), 2008 – „Párhuzamos vágás” Inda Galéria (Budapest), 2010 – „Teaser / Előzetes” Vaszary Képtár (Kaposvár), „Fókusz” Inda Galéria, 2011 – „Nachbild” Strabag Artlounge (Wien), 2012 – Szerb Templom Galéria (Balassagyarmat), „Opere Recenti” Galleria „del Carbone” (Ferrara), 2012 – „Timeline” Inda Galéria, 2014 – „Fade in” Inda Galéria, „Átjárás” Tornyai Múzeum (Hódmezővásárhely), 2015 – „Kilátás” Szent István Király Múzeum (Székesfehérvár).

Csoportos kiállításai (válogatás): 2001 – „Időváltás” Tölgyfa Galéria (Budapest), 2005 – „AKTuális” Szinyei Szalon (Budapest), 2007 – „Budapest Art. Fair” Műcsarnok, „54. Vásárhelyi Őszi Tárlat” Alföldi Galéria (Hódmezővásárhely), 2008 – „Új Reneszansz” Vaszary Múzeum (Kaposvár), „50” Stúdió Galéria (Budapest), 2009 – „Pixelek” Ernst Múzeum (Budapest), „Real Fiction. Living in painting” Art Seefeld Galerie (Zürich), 2010 – „Derkovits-ösztöndíjasok 2009” Ernst Múzeum, 2011 – „Magyar fürdőélet” MODEM (Debrecen), „Nyitás a Kárpát-medencére – Doyenek és fiatalok” Magyar Nemzeti Galéria, „Embellissez-moi! / Változtass gyönyörűvé!” Institut hongrois – Collegium Hungaricum (Párizs), 2012 – „Kortársak” Rippl-Rónai Terem (Kaposvár), 2013 – „A lélek fénye” Római Magyar Akadémia, „Testobjektív” MűvészetMalom (Szentendre),

„Magányos Táj” Déri Múzeum (Debrecen), 2015 – „Munka-művek” Budapest Galéria.

„Czene Márta festői törekvése talán úgy is jellemezhető tömören: szigorú kötődés a valósághoz, idézőjelek nélkül. Számára az átírt, absztrakt, jelképekben beszélő festészet túl általánosító, az ő narratívája az egyedi, egyszeri megragadására törekszik. A megélt, személyes drámát

Czene Márta a festménye előtt

jeleníti meg: ecsetje a könnyörtelenül múltó, véges kronosz részeként-részeseként a bensőséges, minősített pillanatoknak, a kairosznak a rögzítője. Pontosan megfogalmazott, egyértelmű festői nyelven közölt képtársításai remélik, feltételezik, szinte elvárják a néző képzettársításait...” (Tolnay Imre)

A fotórealizmus, hiperrealizmus az Egyesült Államokban létrejött művészeti mozgalom, amely nem a realitást, hanem a fénykép realitás feletti realitását, a hiperrealitást akarta megjeleníteni. Így nem csupán a tárgyak szemfényvesztő pontossággal való visszaadására szorítkozott, hanem tudatosan felhasználta a hiperrealizmus a fotográfia jellemzőit, köztük az életlenséget, a túlexponáltságot, a nagylátószög torzítását is. A fotórealizmus képviselői festői eszközökkel utánozták hatásait a vásznon. Mindazonáltal az eltúlzott méretek elidegenítően hatnak ezeknek a látszólagos fényképeknek az esetében.

„A kép minden formája érdekel, és forrásává válhat munkáimnak, bármilyen médiumban készült, akár a kortárs képi kultúra része, akár a középkori mesterektől maradt ránk, legyen az film, képregény, digitális vagy analóg fotó, reklám, festmény, vagy szobor, de akár még a közvetlen látvány is.” (Czene Márta)

Szilvi meg a tükör

I.

Szilvit a nappaliban lévő új tükör valahogy nem hagyta nyugodtan aludni. Hiába próbált akármi-lyen játékra, mókára vagy mesére gondolni, egyszer csak megint annál az ezüstös szépségnél kötött ki. A szülei ma hozták meg az üzletből. Állítólag mindent híven visszaad. De Szilvinek nem szabad a közelébe mennie.

– Nehogy véletlenül eltörjem. Persze! Az anyu meg az apu azonban tetszeleghetnek előtte bolondulásig.

Nem bírta tovább ezt a hosszas vergődést az ágyban. Felvette hát a pongyoláját, gyertyát gyújtott és mezítláb lelopakodott a nappaliba. Már mindenki aludt. Ennek ellenére azért csak csendben osont, mint a gondolat. Végre a tükör előtt találta magát. A gyertyatartót a földre helyezte, megigazította a haját, és kíváncsisággal telve nézegette magát. A szépséges kislány helyett egy csöppnyi ördögi lény vigyorgott rá. Dühében és csalódottságában nekiment. Egész erejéből belecsapott az üvegbe, amely őt teljesen eltorzította. Ugyanakkor a mögötte lévő vásznat is átszakította. Rádöbrent, hogy tönkretette apja legkedvesebb képét. Ijedtsége még nagyobb lett, mivel megszegte szülei tilalmát, és helyrehozhatatlan kárt okozott. Rémülten szaladt ki a házból. A szűk kis utca kövezetére érve mintha minden rossz elpárolgott volna belőle. A szívében leírhatatlan gyöngédséget érzett. Tekintete a közeli kőlépcsőkre esett. Mindig is szeretett volna fölmenni rajtuk. Nem tévovázott sokat, szaladni kezdett. Nem is érzékelte a márvány felületének hűvösségét. Ellenkezőleg, szabadnak érezte magát, mint soha annak előtte. Minden lépte új erőt adott neki. Ahogy ebből a repdeső hangulatból kissé felocsúdott, a város egyik omladozó házá-
nak sarkán találta magát. Csak most vette észre, hogy a gyufát még mindig a markában szorongatja. S akkor egy ismeretlen fiú megrázta. Önfel-
ledt örömmel kiáltott fel:

– Te élsz! Nagyszerű! Mindenki azt mondta, hogy megfagyta!

Még egyszer átölelte Szilvit, aztán szaladt tovább, és egyre azt kiabálta:

– Él! A gyufaárus lányka él!

– Különös – álmélkodott Szilvi. Az utca népe furcsa ruházatban volt, kalapjuk és hajviseletük is más. A képes meséskönyvek alakjaira emlékeztek. Nem tudta, hogy valami film forgatásán van-e, vagy valaki a bolondját járhatja vele. Közben a gyufát a pongyola zsebébe csúsztatta.

Az előbbi kérdéseket válasz nélkül hagyva ballagott tovább. Bár sokszor járt szüleivel a városban, ebbe a negyedbe még nem vitték el. A házak szokatlan formában épültek, sőt némelyik nevetésnek tűnt.

– Ha ezek az emberek mulatságból élnek itt, nagyon vidámak lehetnek. S ha netán véletlenül hozzánk tévednének, a megváltozott helyzet látán megpukkadnának a nevetéstől.

A hosszú utca végén akaratlanul a lábára pillantott. Ezüstcsizma volt rajta. Jobb kézzel a pongyola zsebébe akart nyúlni, hát ahelyett most selyempalást volt rajta.

– Alighanem alszom – dűnnyögte magában. Meg akarta fogni a köveget, hogy meggyőződjék róla.

– Ha puha lesz, akkor az bizonyára az ágya.

Lehajolt hát, s akkor egy férfi hangját hallotta:

– Kislány, elvesztett valamit?

– A tükört – felelte és felegyenesedett. Egy idősebb urat látott maga előtt. Kedves varázslónak látszott. A kabátján kék csillagok, sűrű fehér szakáll, a kezében vaskos könyv. Majdnem megijedt, mint ahogy a boszorkánytól illik, de a férfi meleg tekintete és a szívének megmagyarázhatatlan sugallata bizalmat gerjesztett benne. Eszébe jutott, amit az előbb mondott. Mindjárt kijavította magát:

– Nem tükört keresek én, hanem a kis idegen képét. Az apámét eltörtem. Most félek hazamenni.

Eközben állandóan az volt az érzése, hogy ez a varázsló mindenről tud. Kedves tekintete fölbátorította.

– Tudna rajtam segíteni? Legalább tanácsot adni?

Az öreg varázsló kinyitotta könyvét, rövid ideig lapozott benne, végül hangosan olvasni kezdte:

– Semmi sem juthat olyan messzire, hogy ne kezdené keresni a visszavezető utat.

Szilvire nézett, majd folytatta:

– Ha tehát új képet keresel, bizonyára találsz is.

Egyszerű szavak. Neki pontosan ezekre volt szüksége. Behunyta a szemét. Amikor aztán ismét maga elé nézett, az ismeretlen varázslónak nyoma veszett. Előtte is, mögötte is üres volt az utca.

II.

Alkonyodott, elcsendesedett a csalogány, meg a lány szellő is elült. Szilvi még mindig egyedül volt. Valami azonban mégis csak maradt a kedves varázsló után. További, halványan megvilágított lépcsőket pillantott meg. Ösztönösen el is indult rajtuk. Hamarosan üde zöld rétre ért. A napfény csaknem elvakította. Tenyerével takarta el a szemét. Ahogy megszűnt a szédülése, csodálatos kép tárult elé. Jobb felől őzike legelészett két gidájával. Bal felől meg egymás mögött állt

öregapó, öreganyó, a kutya, a macska meg az egér. Az elől álló öregapó szorosán markolta egy répa levelét, a többiek meg húzták nagy erőlködéssel vele együtt. Minden erőfeszítésük ellenére sem mozdult meg a répa. A legjobban erőlködő egérke megpillantotta Szilvit és rászólt:

– Segítenél nekünk kihúzni ezt az otromba répát?

– Hát ez is valami? – így Szilvi. S azzal gyöngéden megfogta a sor végén lévő egérkét, és aztán ugyanolyan gyöngéden megrántotta. Erre a répa kifordult a helyéből. Az öregapó, az öreganyó, a kutya meg a macska szóhoz sem jutottak az ámulattól. Álmélkodó tekintetükkel csak most

kos röptük annyira lekötötte figyelmét, hogy észre sem vette a köztük és közte lévő különbséget. Lélekben pillangó volt, és jó szívet vitt az embereknek. Fecskeként a tavasz érkezését jelentette mindenkinek. Gólyaszárnya varázslatos valaminek a születését hozta hírül a világnak. Hanem kis idő múltán ismét a kicsi Szilvi óhajtott lenni. A fellegek közti élmények után gyerekszemmel látta a világot. Voltaképpen ugyanolyan volt az, de a gyönyörű élmények után még szebbnek látta. Tovább ballagott hát a mezei úton. A domb nyergében tarka macskát látott menni maga előtt. Mögötte meg kis kutyus kullogott. Csak most vette észre, hogy hozzá társultak. Mégis olyan természetesnek tűnt, mint-

ha kezdettől fogva vele lettek volna. A lábán magas szárú, kényelmes csizma volt, testén könnyű kabát. Már nem is foglalkoztatta ez az újabb változás. Állatkáinak társaságában jó hangulatban szemlélte a völgyben elé táruló tájat. Nagy, kőfallal körülvett város terült el előtte. Ahogy tovább nézelődött, egy tavat is látott, amely az otthoni ezüstös tükört juttatta eszébe. Meg a széttört képet.

Farkas Viktória illusztrációja

vették észre a csodatevő Szilvit. Egyetlen rántással elég erőt adott nekik. Szilvi csak rájuk mosolygott, és ment tovább. A rét végén újabb úton indult tovább. Néhány lépés után érdekes kútra lelt. Bár zavaros víz volt benne, néhány méterrel alatta tiszta vizű forrás bugyogott. Nem tudta felfogni, hogyan lehetséges ez. Úgy érezte, a kedves varázsló műve lehet. Ha ismét találkozik vele, biztosan elmagyarázza neki.

III.

A jól végzett munka tudatával és a forrás tiszta vizétől felfrissülve egy újabb rétre ért. Eddig ugyan nem látott semmit, de belül úgy érezte, nyüzsgő itt az élet. Nemsokára tarka lepkék csoportjára, néhány gólyára és fecskére lett figyelmes. Légies játé-

– Lehet, hogy éppen itt találok majd hasonlót – gondolta.

A kutya meg a macska azonban csak mentek tovább. Szilvi még egy pillantást vetett a tájra, és elindult utánuk.

IV.

A város kapujában páncélos örök álltak. Az utasoknak egy aranydukátot kellett fizetniük, csak úgy mehettek be a városba. Szilvinek nem volt egy krajcárja sem, így hát szomorú képpel búcsúzott a várostól. Látta ezt a kutya meg a macska. Egymásra néztek. Aztán nekiestek az öröknek. A kutya hangos csaholással ugrált körülöttük, mintha szét akarná tépni őket. Addig-addig dühítették, kergették körbe-körbe a páncélos örököt,

míg szédültükben a földre nem estek. Mire feltá-
pázkodtak, ők hárman már a városban voltak.
Együtt csodálták a karácsonyi kirakatokat, a
százféle színben pompázó karácsonyfákat, a leg-
szebb betlehemeseket és az illatozó kalácsokat. A
sokféle finomság látványától elfáradva megálltak
a piac szélén, közvetlenül egy édességeket kínáló
árus mellett. Szilvi nem bírta türtőztetni magát,
hát lopva letört egy darabkát a nagy mézeskalács
házikó falából. Ahogy beleharapott, nyomban
szétolvadt a szájában. Megint tört belőle, aztán
megint, míg az öreg, rút képű boszorkány el nem
kapta és be nem vonszolta a még öregebb és még
rútabb szobájába.

– Ki engedte meg, hogy tönkretedd a házam? –
mordult rá mérgesen

Bár Szilvit az egyik kedvelt meséjére emlékez-
tette, nem volt éppen rózsás kedvében. Főleg
amikor az aszott boszorkány a kamrába zárta.
Mire észhez tért a boszorkánnyal való találkozás-
ból, reggel lett. Az első napsugarak simogatására
ébredt. Egy mézeskalács szív maradványával a
markában az üres piactéren találta magát.

V.

Tovább haladva a lépcsőkön a tenger partjára
jutott. Koranyár volt, az égbolt tisztán, kéken
ragyogott. Arra sem volt ideje, hogy megcsodálja
a hatalmas víz nyugodt felszínét, a sirálycsapat
kavargását, a delfinek játékát, ünneplőbe öltö-
zött férfiak sora jelent meg mellette. Közülük a
legcsinosabbik gyengéden kézen fogta és a többi-
ek elé vezette:

– Bemutatom nektek a menyasszonyomat. Azt
ugyan nem tudom, mi a neve, mert néma. De a
legszebb a legszebbek között.

Szilvi szólni akart, kérdezni sokfélét, de a leg-
nagyobb meglepetésére egy hang sem jött ki a
torkán.

– Azt hiszem, eddig minden csupán álom –
gondolta. – Tán valóban néma vagyok, s ez a le-
gény hamarosan a férjem lesz.

Jobban szemügyre vette. Különösen szép szál
legény volt.

– Jobb férjem nem is lehetne – gondolta. – Ha
nem vesztettem volna el a hangom, az előbbi
meglepetésemben biztosan tiltakoztam volna.
Tényleg kár lett volna.

Amint így örvendezett, az újdonsült vőlegény
hirtelen elengedte a kezét és egy szembejövő
aranyruhás ismeretlen nő elé szaladt. Megölelték
és megcsókolták egymást. Aztán a Szilvi vőlegé-
nye fogta és elvonult vele. Még hallotta, amint
annak a nőnek mondja:

– Nagyon hálás vagyok neked. Ha nem jöttél
volna, biztosan magába szédít az a néma fruska.

A sértődött és felháborodott Szilvi utánuk kiáltott:

– Én csak tíz percet éltem veled, de az is pokol
volt! Hallod?!

Váratlanul összerezett. Néhány villanás után
kinyitotta a szemét. Az ismerős varázsló állt mel-
lette. Ahogy jobban magához tért, a varázsló mo-
solygós arca még inkább derültebb lett.

– Mondtam neked, hogy ezen a világon semmi
sem mehet olyan messzire, hogy ne lenne onnan
visszaút.

– Nem értem.

– Amikor széttörted apád képét, megszűntél
kis Szilvia lenni.

– S mit jelentenek ezek a mesék, amiket át-
élek?

– Ezek a te útjaid. De többet nem mondhatok
neked, mert többet én sem tudok.

– Ha egy ilyen okos varázsló nem tud tanácsot
adni, hát ki más?

– Te magad.

VI.

Az ódon város keskeny utcáin ismerős hangok
ütötték meg a fülét. Arra vette hát az irányt. Egy
nagy fehér villa előtt egy maga korabeli kislányt
látott. Ez a lányka egy rakásnyi tükörből kezébe
vett egyet és kérdezte: „Tükröm, tükröm, ki a
legszebb a világon?” – majd belenézett és kéje-
sen összetörte. Szilvi kis ideig tanácstalanul néz-
te. Ezt a viselkedést sehogy sem tudta megérteni.
Végül így szólt hozzá:

– Sok könyvet elolvastam, sok mesét átéltem,
de ilyen csodabogarat, mint te vagy, még nem
láttam. Kérdezel valamit a tükörtől, de a válasza
nem vársz, hanem összetörod. Ezt nem értem.

A lányka meglepetten nézett Szilvire, aztán
felvett két tükröt a rakásból, gyorsan összetörte
és nagy nevetésbe tört ki.

– Szemrebbenés nélkül összetörod valameny-
nyit.

– Még mindig nem értem.

– Látom, hogy még sokat kell tanulnod, ha
hatni akarsz a társaságra – vigyorogta el magát.
– Előbb azonban mindegyiket illendően megkér-
dezem, hogy az emberek nehegy nevetlennek
tartsanak.

– De miért törod aztán össze a tükröt?

– Ki tudja, mit képes mondani neked, ki tud-
ja, hányadik lehetek a szépek között. Sokan va-
gyunk a világon. Nem kockáztatok.

Szilvit ez a magyarázkodás jobban megdöb-
bentette, mint a tenger hercegének árulása. Is-
mét gondolataiba mélyedt.

– Ez a kislány összetöri a tükröket, mert nem
akarja tudni, vajon ő a legszebb a világon. Én meg
összetörtem a képet, mert nem tudhattam meg.

Mindenáron segíteni akart az ifjú hölgynek,
meg akarta óvni a tévelygésektől, amiknek ő ál-

dozatul esett. Elmesélte hát a lánykának történetét. Az egy ideig figyelmesen hallgatta, de hamar elmúltott érdeklődése.

– Velem ilyesmi nem eshet meg – mondta.

Szilvi szeretett volna még valamit mondani, de aztán eszébe jutott, hogy maga sem szereti, ha ki akarják oktatni, s mégis milyen butaságokat követ el.

– Legalább valami ajándékot adok neki – gondolta.

Ahogy megfordult, a lányka mellett a hűtlen tengeri herceget pillantotta meg. A kezét fogta, és az elegánsan öltözött urakkal közölte ismert szavait:

– Bemutatom újabb menyasszonyomat, azt ugyan nem tudom, hogy hívják, de legszebb a legszebbek között.

A lánykán látszott, hogy – mint Szilvi is – nem tudott megszólalni.

– Elég. Ezt már nem akarom újra átélni – vilant át az agyán.

VII.

Élvezte az élet örömeit. Gyönyörködött a kék égbolt látványában, hallgatta a csalogányok trillázó énekét. Örült, amint a nyári szellő simogatja. Aztán az ilyen kellemes, hosszú percekig tartó mulatság után hirtelen elindult. Izgatottan várta, mi érdekeset hoz még az útja. Akaratlanul is az volt az érzése, mintha szüntelenül olyan történetek esnének meg vele, amiket olvasott vagy hallott. Csak ha az apjára gondolt, jutott eszébe a valóság. A kíváncsiság azonban nem hagyta el. A következő város főutcáján egy képkeretekkel teli kirakatra lett figyelmes.

– Tán itt lesz az enyém is. Vagy... legalább... eligazítanak, hogy merre... – gondolta és bement az üzletbe. Tényleg csak keretek voltak benne, de sehol egy eladó. Az áruk között bolyongva az egyik aranyozott keretben önmagát látta.

– Tükör!

Közelebb lépett és megigazította a haját. A tükörben lévő Szilvi is ugyanazt tette. Elmosolyodott. A tükörbéli Szilvi is. Ahogy megfogta az orrát, a tükörbéli mása kinyújtotta a karját és a tényleges Szilvit fülön fogta.

– Hát ez meg mit jelent? A tükrök nem szoktak így viselkedni.

A hú mása előbb félrehúzódott, aztán hozzá lépett. Szilvi csak most vette észre, hogy üres ráma áll előtte. A hozzá hasonló lányka megszólalt:

– Azt hittem, hogy te ezt mindjárt észrevetted.

Szilvi elmosolyodott. Az újdonsült barátnője érdekes esetet mesélt el neki. Nem is olyan régen volt nekik egy rút kiskacsájuk. A családtagok is, meg az iskolában is kedves kacsájának csúfsága miatt sokan sértegették. A lányka végül nem bír-

ta ezt tovább, a kis kedvencet elűzte a háztól. Később megbánta, és a keresésére indult. Már néhány hete bolyong a világban, de a rút kiskacsának nyoma veszett.

Szilvi már oly sokszor olvasta ezt a mesét! Elmosolyodott, és elmagyarázta a lánykának, hogy a rút kiskacsát már biztosan nem találja meg, időközben gyönyörű hattyú lett belőle.

VIII.

Egy kéményseprő jött szembe Szilvivel. Nagymama babonája jutott az eszébe és elmosolyodott. A nagymama ilyen esetben ugyanis megfogta a gombját, hogy szerencséje legyen. A kéményseprő már elhaladt mellette, amikor újra megjelent előtte az arca.

– Ugyan honnan olyan ismerős? Azok a szemek, a haja, a kedves arckifejezése... Hát persze! Hát ez az a fiú a képen!

Megfordult, de az már a domb tetején járt. Utána szaladt.

– Ha ő az, biztosan megmondja a művész nevét, aki lerajzolta.

Bár teljes erejéből szaladt, ahogy felért a dombra, senkit sem talált ott. Csak egy kis tavacsskát látott egyetlen fehér hattyúval, meg a kutyát, a macskát, a rút kiskacsát és a szürke egérkét. Odament hozzájuk. Útközben önkéntelen mozdulattal felvette a gyufás skatulyát. Csak akkor tudatosította tettét, amikor a kabátja zsebébe tette. Ahogy a tóhoz ért, fölé hajolt. Nem győzte csodálni arcvonásait. Sokkal szebb volt az arca, mint amilyenre emlékezett. Mintha a mezei virágok minden pompája, a felhők könnyedsége, a nyári égbolt tisztasága és minden jó ember gyöngédsége, akikkel csak találkozott, mintha mindez tükröződne benne. Olyan valaki után vágakozott, aki mindezt megmagyarázná neki. Könnyed tekintettel oldalra nézett. Hát a már jól ismert varázslót látta maga mellett.

– Az az érzésem, hogy éppen megtaláltad elvesztett képmásodat – mondta neki. – Azt hiszem, a jövőben már nem fogsz félni saját arcodtól, és helyette a legrútabb emberek képét látni benne.

– Azt hiszem, hogy már nem – gondolta Szilvi és kinyitotta a szemét. Gyertyatartóval a kezében ott állt az új ezüstös tükör előtt. Az apja képe meg sértetlenül feküdt a lábánál.

(Vércse Miklós fordítása)

Mesekönyvrészlet, illusztrátor: Farkas Viktória; a könyv 2016 júniusában jelent meg A4-es méretben, színes képekkel, keménytáblás borítóval, *Szilvi bolyongásai* címmel, a Muravidék Baráti kör Kulturális Egyesület gondozásában. A könyv címét adó mese az EVID 2015/4-ben olvasható.

Horváth Gáborné

Konyhakalendárium

(Rokon étkefogások)

Hajdúsági mazsolás tyúkleves és tepsis hús. Hozzávalók: egy egész tyúk, 3 dl fehérbor, 10 dkg cukor, 10 dkg mazsola, egy citrom. A rántáshoz: 2 dkg baromfiszír, 1 evőkanálnyi liszt; az ízesítéshez és sűrítéshez 2 evőkanál tejföl, a hússütéshez 4 evőkanál baromfiszír, köretnek sültburgonya. A tyúkot nagyobb darabokra vágjuk, és 3 liter hideg vízbe téve, lassan, gyöngyözve forraljuk. Sózzuk és készre-puhára főzzük. A húst kiszedjük, a levest higgadni hagyjuk. A fehérbort, a cukrot, a megtisztított mazsolát, a hámozott citromkarikákat addig forraljuk, míg a mazsolaszemek meg nem duzzadnak. A lehgiggadt leves 4/5 részét másik lábasba átszűrjük, és hozzátéve a mazsolás bort, összeforraljuk. Belerakjuk az aprólék húsokat, és a tűzről levéve elkeverjük benne a tejfölt. A nagydarabos húsokat, mellet, combot, szárnytöveket kikent zománcos tepsibe tesszük. Sózzuk, borsozzuk, alöntjük az 1/5 leves alját, baromfiszírral meglocsoljuk és forró sütőben átpirítjuk. Sültburgonyával, friss uborka vagy leveles salátával, aki szereti, savanyúsággal vagy savanykás befőttel, meggyel, szilvával egye. Régebben gyermekágyas asszonynak dukáló étel volt, komatál Debrecen környékén. Most a pünkösdi asztalra ajánljuk, ünnepi ebédnek.

Ez az ún. *hajdútál az örmények lakodalmas tyúklevesére* emlékeztet. A tyúkot a zöldségekkel lassan megfőzik, leszűrik, tésztát főznek bele. Tálaláskor az asztalon tojássárgával, citromlével, petrezselyemzölddel ízesítik. A főtt húsdarabokat a szokásos módon kirántják, körettel, salátával tálalják. A leves érdekessége a méternyi hosszú, széles metélt tészta. Így készül: a meggyúrt, kinyújtott levestészta-lapot feltekerik, mint a bejglit, és 3-4 mm-re felszeletelik, fellazítják és megszáritják. Csak ezután főzik bele a levesbe. A hosszú szalagtészta a hosszú boldogság és az együttes élet jelképe. (Szerintem a küzdelemé is.)

A húsvéti pászka és a Túró Rudi. Elmondom, hogy mi köze a kettőnek egymáshoz. Kövi Pál *Erdélyi lakoma* című könyvében így pontosítja a fogalmat: „A pászka eredetileg maga az áldozati állat volt, nem a melléje süttött kovásztalan kenyér.” (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1980: 49) A történelem folyamán azonban az egyes vallások és népek mást is érthettek alatta. Például a katolikusok az utolsó vacsora kovásztalan kenyere örökösének az ostyát tekintik. Az ósláv-pravoszláv vallás hívei pedig sajátságos, házi pászkanak nevezett finomságot készítenek ma is húsvétra, amit megáld a pap, mint nálunk a sonkát és a kalácsot. A kelet-európai szakácskönyv

szerinti mai hozzávalói: 1/2 kg tehéntúró, péppé mixelve, 2 dl tejszín, 10 dkg tejszínvaj, 10 dkg szitált porcukor, 3 tojássárgája, 5 dkg őrölt mandula vagy pirított dió, 5 dkg mazsola, csipet só. Elkeverjük a tejszínt és a túró. Vászonzendőbe vagy gézbe téve, felakasztva 1 éjszakán át lecsurgatjuk. Ezt nagypéntek este tegyük. Másnap, vagyis szombaton, hozzáadjuk a vajjal és tojássárgával kikevert cukorhoz. Belekeverjük a sót, mazsolát, a darált magokat és alaposan összegyúrjuk. Reszelt citromhéj sem rontja el. Ezután érdekes eljárás következik. Egy tiszta, csakis erre a célra használt, terrakotta virágcserepet gézzel vagy ritkásra szótt, fehér vászonnal kibélelnek. Beletömöködik a túromasszát, befödik és 1 éjszaka hűvös helyen pihentetik. A cserép a túró fölösleges nedvességét magába szívja. A vasárnapi tálaláskor lapos tálra fordítják, és a csonka kúp alakú finomságból hosszanti szeleteket vágnak, ahogy nálunk a kuglófot szokás. De mi köze mindennek a Túró Rudihoz?

Ruda Gábor fényképfelvétele

A történelmi közelmúltban éppen húsvétkor, még az előző Unióban családi vendégségbe hívták hazánk élelmiszer-tudományos fiát vagy lányát. A repülőúton hazafelé így morfondírozhattott magában: *Valami hasonló pászka-félét kellene otthon is gyártani, de mégse ugyanúgy! Amúgy is túl nagy a mérete. Kisebbit kellene kitalálni. Valamilyen rúd alakban és csokiköpenyben? Igen, legyen akkor majd a neve: TÚRÓ RUDI!* A feltaláló ezután bizonyára elégedetten szállt le Ferihegyen.

Születésnap i újsághír: **Laktózmentesen, együtt.** Generációk óta, több mint 40 éve készítjük Magyarországon kedvenc Túró Rudiját. A legnépszerűbb, natúr változat mellett már nyolcféle ízben kapható a Pöttyös Túró Rudi, amely mostantól laktózmentes változatban is elérhető. Az elkészítésnél arra is figyeltünk, hogy a lehető legjobban megtartsuk azt az egyedi ízvilágot, amit a Pöttyös Túró Rudi esetében annyira kedvel a család minden tagja, az unokától a nagyszülőig.

[Www.pottyos.hu](http://www.pottyos.hu) (Nők Lapja, 2015. november 11.)

A 2016/1 szám szerzői

A. Bak Péter festőművész, művészeti író, Lábatlan
Ambrus Margit háztartásbeli (Sepsiszentgyörgy,
1918 – †Esztergom, 2015)
Bárdos István, dr., művelődéstörténész, Esztergom
Zoltán Bárkányi Valkán író, nyugalmazott
főszerkesztő, Budapest
Csiba Zsolt pszichológus, író, Piliscsaba
Peter Ďurkovský költő, író, Zsolna (Szlovákia)
Farkas Viktória magyar–képzőművészet szakos ta-
nár, Nagymagyar (Szlovákia)
Dr. Gönczöl Lászlóné nyugalmazott tanár,
alapítványi elnök, Győr
Héregi Eszter nyugalmazott tanár, Tinnye
Horváth Gáborné, dr., szerkesztő, Esztergom
Horváth Ödön költő, Kismaros
H. Túri Klára költő, Tata
Kissné dr. Kovács Adrienne etnográfus, magyartanár,
irodalomtörténész, szakíró, Budapest
Matúš Mészáros szerkesztő, Pozsony (Szlovákia)
Németh Zoltán irodalomtörténész, költő, egyetemi
oktató, Ipolybalog (Szlovákia)
Ruda Gábor oktatáskutató, Pilisvörösvár
Sebő József szociológus, tanár, volt EVID főszerkesz-
tő, Veszprém
Szulényi Mária Valéria nyugalmazott gyógyszerész
asszisztens, Párkány (Szlovákia)
Vércse Miklós író, műfordító, Párkány (Szlovákia)
Wernke Bernát költő, Esztergom

Támogatók

Spori Print Vincze Kft. és magánszemélyek

Esztergom és Vidéke Társadalmi és Kulturális
Folyóirat; www.evid.hu

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
2085 Pilisvörösvár, Szt. János u. 8.
E-mail: muravidek@freemail.hu
www.muravidek.eu, www.evid.hu
Felelős kiadó: Ruda Gábor
Főszerkesztő: Filemon Béla
Szerkesztők: Horváth Gáborné, Németh Gabriella,
Szűcs Katalin, Tátyi Tibor
Korrektúra, szöveggondozás: Tátyi Tibor

A címlapon Nyilasi Tibor Szent Kelemen csodaté-
tele című kesztölci mozaik oltárképe, a 30–31.
oldalon a Templomból kijövet című, vegyes
technikájú műve látható

Grafikai tervezés és borítóterv: Németh Csongor
Nyomdai előkészítés: Trajan Kft.
Nyomdai munkák: Spori Print Vincze Kft.,
Esztergom

Megjelenési gyakoriság: negyedévente
Példányszám: 100

Példányonkénti ár: 450 Ft (1,50 €)
Éves előfizetési díj: 1600 Ft (5,20 €)

HU ISSN 0864-7054 (nyomtatott)
HU ISSN 2416-1675 (online, PDF)

Nyilasi Tibor: Zenekari próba (akvarell, tus)

